

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Necibe AYDOĞDU

YENİ KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLER VE ŞİDDET

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Necibe AYDOĞDU

YENİ KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLER VE ŞİDDET

Danışman

Doç. Dr. Hilal ERKUŞ ÖZTÜRK

Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2016

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Necibe AYDOĞDU'nun bu çalışması, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Gülser KAYIR (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Hilal ERKUŞ ÖZTÜRK (İmza)

Üye : Yrd. Doç.Dr. Cenk SARAÇOĞLU (İmza)

Tez Başlığı: Yeni Kentsel Toplumsal Hareketler ve Şiddet

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 24/03/2016

Mezuniyet Tarihi : 01/01/2016

(İmza)

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT

Müdür

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER

1.1 Toplumsal Hareketler Repertuarı.....	3
1.1.1 Kaynak Mobilizasyonu Kuramı	6
1.1.2 Yeni Toplumsal Hareketler Kuramı	7

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİDDET VE SİVİL İTAATSİZLİK

2.1 Şiddet Kavramı.....	10
2.2 Sivil İtaatsizlik Kavramı ve Şiddetin Reddedilmesi	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Amacı	18
3.2 Araştırmanın Sınırlılıkları	18
3.3 Araştırmada Kullanılan Yöntem	19

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA YENİ KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLER

4.1 Genel Bakış	21
4.1.1 Hareketlerin Kentsel Boyutu.....	23
4.1.2 Hareketin niteliği	24
4.1.3 Hareketin Ölçeği.....	27
4.1.4 Örgütlenme	29
4.1.5 Hareketlerde Aktif Olan Toplumsal Gruplar.....	34

4.1.6 Uygulanan Şiddetin Türü	36
4.1.7 Hareketin Yönü ve Harekete Katılanların Ait Olduğu Dünya Görüşü.....	37
4.1.8 Basın- Medya Kullanımı	39
4.1.9 Hareketin Zaman Boyutu	41

BEŞİNCİ BÖLÜM

ŞİDDET BAĞLAMINDA TOPLUMSAL HAREKETLER

5.1. Meksika: Meksiko Kentindeki ‘Yo Soy 132’ Hareketi Örneği.....	42
5.2. İspanya: Madrid Kentindeki ‘Los Indignados’ Hareketi Örneği	45
5.3. Türkiye: İstanbul Kentindeki ‘Gezi Parkı’ Hareketi Örneği.....	47

SONUÇ	66
KAYNAKÇA	70
ÖZGEÇMİŞ	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 4.1 Dünya Çapında Occupy Wallstreet ve Los Indignados Hareketleri 28
- Şekil 5.1 Sosyal Medyanın Politika ve Kentsel Toplumsal Hareketleri Oluşturmadaki Rolü..49

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Eski ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Karşılaştırmalı Analizi	4
Tablo 4.1 Dünya’da Yeni Kentsel Toplumsal Hareketlerin Karşılaştırmalı Analizi	21
Tablo 5.1 Gezi Parkı Hareketi’nde Etkiye Tepki Olarak Gerçekleşenler-1.....	54
Tablo 5.2 Gezi Parkı Hareketi’nde Etkiye Tepki Olarak Gerçekleşenler-2.....	56
Tablo 5.3 Gezi Parkı Hareketi’nde Etkiye Tepki Olarak Gerçekleşenler-3.....	58
Tablo 5.4 Gezi Parkı Hareketi’nde Etkiye Tepki Olarak Gerçekleşenler-4.....	60
Tablo 5.5 Gezi Parkı Hareketi’nde Etkiye Tepki Olarak Gerçekleşenler-5.....	62

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1 El Pais Gazetesinin Metroscopia Adlı Araştırma Şirketine Yaptığı Anket	30
Grafik 5.1 Gezi Parkı'nda Şiddetin Seyri.....	52

KISALTMALAR LİSTESİ

AAM:	Ana Akım Medya
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
Akt.:	Aktaran
BBC:	British Broadcasting Corporation (İngiliz Radyo Televizyon Kurumu)
CIU :	Yönelim ve Birlik Koalisyonu
IU:	Birleşik Sol
OWS:	Occupy Wallstreet
PP:	Halk Partisi
PRI:	Kurumsal Devrimci Parti
PSOE:	Sosyalist İşçi Partisi
STK:	Sivil Toplum Kuruluşları
ŞDOE:	Şiddete Dayalı Olmayan Eylem
TV:	Televizyon
UPyD :	Demokrasi ve İlerici Birlik
YTH:	Yeni Toplumsal Hareketler

ÖZET

Kapitalist sistem içerisinde yaşanan tıkanıklıklar 2008'den itibaren küresel krize dönüşmüştür. Neo-liberalizme karşı dünya çapında gerçekleşen isyanlar bugüne kadar birçok farklı boyutu ile ele alınmıştır. Harekete katılanların profilleri, talepleri, nasıl bir araya geldikleri gibi konular sıklıkla ele alınmış ancak bazı hareketlerde şiddet unsuru hareketin parçası olarak görülmüş ve kendi içerisinde öylece doğmuş gibi algılanmıştır. Fakat hareketin yönü yani kime ya da kimlere karşı yapıldığı ve hareketin karşısında yer alan bloğun bilhassa mevcut hükümetlerin tutum, davranış, söylem ve yaklaşımlarının ne olduğu göz ardı edile gelmiştir.

Çalışma, sivil itaatsizlik olarak ortaya çıkan, şiddet unsuru barındırmayan hareketlerin şiddet içeren toplumsal hareketlere dönüşmesinin iktidar bloğu ile olan ilintisini ve toplumsal hareketler alanında eksik ya da zayıf kalan bir alanı, niteliksel araştırma yöntemini kullanarak ikincil veriler üzerinden tablolama ve model oluşturmak suretiyle yapılan analizlerle doldurmak üzerinedir.

Dünya çapında artış gösterdiği gözlenen toplumsal hareketlerin, çoğunlukla benzer talepler ve rahatsızlıklar ile ortaya çıkan hareket mensuplarının benzer tutum ve davranışlar sergilemelerine rağmen benzer sonuçlar elde edemedikleri görülmektedir. Burada bağımsız değişken olan unsur, hareketlerin gelişim evresinde iktidar erkinin sahip olduğu yetkileri isyan eden ve hareket başlatanlara karşı kullanım şeklidir. Sert yaklaşımlar şiddeti doğururken, makul ve uzlaşmacı yaklaşımlar hareketin sivil itaatsizlik özelliğini devam ettirmesini sağlamaktadır. İktidarın harekete olan yaklaşımlarının niteliği, o ülkedeki demokrasi anlayışını ve iktidar yapısını da göstermektedir.

Haziran 2013'te ortaya çıkan 'Gezi Parkı' hareketi de 2008 sonrası dönemde ortaya çıkan son dönem toplumsal hareketlerden birisidir. Hareketin siyasal tarihimizde önemli bir dönüm noktasını oluşturduğunu görmek mümkündür. Hiç şüphesiz ki eylemlerin motivasyonu, hedefi ve sonuçları daha uzun süre siyasal hayatımızı etkilemeye devam edecektir. Gelecekte yaşanacak gelişmeler çoğu kez bu olayların ışığında analiz edilmeye ya da bu hareket ile ilgili örnekler verilerek güncel olaylar bu hareket üzerinden anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Toplumsal Hareketler, Gezi Parkı, Şiddet, Sivil İtaatsizlik,

SUMMARY

NEW URBAN SOCIAL MOVEMENTS AND VIOLENCE

Congestion experienced in the capitalist system since 2008 has become a global crisis. Riots that took place around the world against neo-liberalism has been dealt with in many different sizes up to today. The participants in the movement profiles, demands, issues such as how they met frequently discussed but was seen as part of the action elements of action and violence, some of it's been perceived as born in itself. But the movement was made against who or whom that direction and the block situated opposite the movement of the current government, especially attitudes, is what has come to be ignored in the discourse and approach.

The study, which appears as civil disobedience, violence, the correlation with the power block of the transformation of the social movement, which includes devoid of violence movements and social movements is missing or weak remaining space, using the qualitative research method is on to fill the analysis done by creating tabulation and models through secondary data .

Worldwide social movement there has been an increase, although often exhibit similar attitudes and behaviors of the members of the movement disorders associated with similar demands and they can not get similar results are observed. Here the argument that the elements, which have jurisdiction in the stage of development of power sooner quinine action against the use of a form of rebellion and started moving. Rigid approach of giving birth to violence, reasonable and conciliatory approach provides continuing feature of the civil disobedience movement. The nature of their approach to the movement of power, it also shows the power structure in the country and democracy.

In June 2013, the 'Gezi Park' movement emerged in the final period after 2008 is one of the social movements. Our political history of the movement is possible to see an important turning point. There is no doubt that the motivation of action, goals and results will continue to impact our longer political life. Future developments will happen often to be analyzed in the light of these events, or current events, giving examples of these movements will try to make sense out of this movement.

Keywords: Urban Social Movements, Gezi Park, Violence, Civil Disobedience

GİRİŞ

Neo-liberalizmin 2008 sonrasında krize girmesi ile küresel ölçekte birçok isyan hareketi gerçekleşmiştir. Bu hareketler çok farklı şekillerde, farklı yönleri ile ele alınmışlardır. Özellikle yakın zamanda gerçekleşen hareketlerde isyancıların profilleri, talepleri, başlattıkları hareketin çıkış noktasından onlara destek veren her türlü örgütlenmelere, toplumsal hareketlerin karakteristik özellikleri ve kuramsal boyutları kentsel toplumsal hareketler yazınında sıkça tartışılmıştır (Bayat, 2006; Konda, 2014; Şendeniz, 2013) Ancak kentsel toplumsal hareketler şiddetin hangi aşamada ortaya çıktığı konusunda tartışılmamıştır. Sivil itaatsizlik eylemi olarak ortaya çıkan toplumsal hareketlerin bazılarında bir noktadan sonra şiddetin hareketin bir parçası olduğu görülmektedir. Ancak bu noktanın tespiti tam anlamıyla yapılamamıştır. Toplumsal hareketin içerisindeki unsurlar dolayısı ile mi yoksa dış etkiler ile mi şiddetin ortaya çıktığı yani neden ve ne zaman şiddet unsurunun geliştiği henüz incelenmemiştir. Toplumsal hareketlerde görülen çatışma ve şiddet ortamı çoğunlukla hareketin içerisinde değerlendirilmiş ancak şiddetin doğmasında harekete katılanların karşısında görülen grup, şirket veya iktidar bloğu incelenmemiştir.

Bu tezde, toplumsal hareketlerin bazılarında görülen şiddet unsurunun ne noktada ortaya çıktığını ve bu noktaya gelmelerine etki eden nedenlerin neler olduğu sorunsalı üzerinden incelemeler yapılmıştır. İlk olarak Toplumsal Hareket Repertuarı ele alınarak, toplumsal hareketin nitelikleri ve toplumsal hareketlere dair adlandırmalara değinilmektedir. İlgili literatür kapsamında teori ve kuramlar bu bölümde alt başlıklar oluşturularak irdelenmektedir.

İkinci bölümde Sivil İtaatsizlik ve Şiddet kavramı yine ilgili literatürden süzülerek incelenecek ve bu kavramların arasındaki ilişki ortaya konulacaktır. Şiddet kavramının birçok yönü bulunmaktadır. Karşı cinse yönelik şiddet, aile içi şiddet, toplumsal şiddet ya da savaş gibi farklı türleri de olan fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik ve duygusal şiddet türleri de bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde şiddet kavramı kamusal alanlarda gerçekleşen toplumsal hareketlerde görülen şiddet türü üzerinden kavram ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde, araştırmanın amacı ve sınırlılıkları ile çalışmada kullanılan araştırma yöntemi, alt başlıklar oluşturmak sureti ile ele alınmıştır. Kullanılan bilgi kaynakları ve bu kaynakların seçilme nedenleri açıklanarak, tez çalışmasının teknik özellikleri izah edilecektir.

Dördüncü bölümde 2008 sonrası gerçekleşen dört önemli hareket olan ‘Occupy WallStreet’, ‘Los Indignados’, ‘Yo Soy 132’ ve ‘Gezi Parkı’ hareketleri çeşitli özellikleri (hareketin ölçeği, niteliği, unsurları ve harekete katılanların profilleri gibi) üzerinden tablo

oluşturmak sureti ile karşılaştırılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde dünya çapında gerçekleşen hareketlere özellikleri üzerinden genel bir bakış sağlanmıştır. Böylece hareketlerin ortak özelliklerinin ve farklılıklarının net olarak ortaya konulmuştur.

Beşinci bölümde Yo Soy 132 hareketi, farklı şiddet boyutlarına sahip hareketler ve bunların karşılaştırılabilmesi için gerekli görülerek ele alınmıştır. Diğer taraftan Los Indignados hareketi ile Occupy Wallstreet hareketinin yine benzer şiddet boyutları içermeleri nedeni ile Los Indignados hareketi aralarından seçilerek incelenmiştir. Los Indignados ve Gezi Parkı hareketleri şiddet ekseninde farklı başlıklar altında kısaca değinilmesinin ardından Gezi Parkı başlığında gerçekleşen şiddet, çıkışı, yönü etkenleri üzerinden oluşturulan tablolar incelenerek daha detaylı analiz edilmektedir.

Son bölümde, tez çalışması süresince yapılan gözlemler, elde edilen bilgiler ve ortaya çıkan verilerin değerlendirilmesi sonuç başlığı altında ele alınacaktır. Bu bölümde, çalışmada elde edilen kazanımların belirli ana bulguların paragraflar halinde tartışılarak sunumu yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER

1.1. Toplumsal Hareketler Repertuarı

2008 sonrasında dünyada gelişen ve değişen konjonktüre paralel olarak üzerinde sıkça tartışılmaya başlanan ve topluma yönelik reformcu nitelikteki hareketler olan toplumsal hareketler çağdaş sosyolojinin önemli bir alanıdır. ‘Toplumsal Hareket’ ifadesi, içerisinde barındırdığı kentli, köylü, işçi, öğrenci hareketleri gibi birçok harekete verilen genel bir isimdir. Bu hareketleri gerçekleştirenlere verilen isimler isyancı, eylemci, direnişçi protestocu gibi hareketin geçtiği döneme veya konu olarak ele alındıkları döneme ve dünya görüşüne bağlı olarak adlandırmalar da farklılıklar göstermektedir. Örneğin 19.yy toplumsal hareketleri elitistlerce korku verici patlamalar iken, gerçekte bugün sahip olunan hakların acılı mücadeleleri yani hak savaşlarıdır (Çetinkaya, 2008, s.20-23).

Anthony Giddens “*Yerleşik olanın dışındaki toplu eylemler yoluyla, ortak bir çıkarı korumak ya da ortak bir hedefe erişmeyi sağlayabilmek için girişilen toplu bir çaba*” (Giddens, 2000, s.541) olarak toplumsal hareketi tanımlamaktadır. Ortaya çıkış nedenlerinden biri Türkdoğan (1988)’ a göre kısaca bir tür dengesizliktir. Toplum ile birey arasındaki dengesizliklerin farklılaşmalara neden olması toplumsal hareketlerin bir boyutudur. Sosyal davranışlar sosyolojik temelleri oranında sosyal hareketliliğe dönüşme imkânına sahiptir. “*Bu da, genellikle toplum kurallarına karşı başkaldırma, protesto ve ajitasyon şeklinde ortaya çıkar*” (Türkdoğan, 1988, s.279). Özellikle günümüzde protestoların sürekliliğini sağlayan ise örtüşen taleplerdir. Talepler kapitalizmi sorgulayarak ondan daha üstün bir toplum oluşturmanın mümkün olduğunu savunmaktadırlar. Tüm dünyada yapılan toplumsal hareketlerin taleplerini ana hatları ile sıralayacak olursak; otoriter rejim ve şiddet karşıtlığı ve daha barışçıl ve katılımcı bir demokrasi, ırkçılık ve cinsiyet ayrımcılığına karşı daha adil ve eşit bir toplum, siyasi yönetimler ile özel sektörün uygulamalarına karşıt daha çevre odaklı politika ve uygulamalar, Neo-liberalizme karşı Refah devletidir. (Zizek, 2013, s.9-13; Türkdoğan, 1988, s.277-282)

‘Toplumsal Hareketler Repertuarı’ olarak literatüre Charles Tilly (2004) sayesinde kazandırılan kavram yine ona göre aslında modernliğin bir ürünü ve bir eylemin toplumsal hareket sayılabilmesi için üç önemli özelliği taşıması gerekmektedir. Bunlar;

- “*Hedef otoritelere yönelik ortak hak talebi kampanyalarının olması,*

- *Özel amaçlı dernekler, halk mitingleri, medya demeçleri ve gösteri içeren hak talebi girişimlerinin olması,*
- *Amacın makul olması, birlik sayı ve bağlılığı halkın temsil etmesi gerekmektedir'' (Tilly, 2004, s.22)*

Son dönemlerde görülen toplumsal hareketler ise “*Sahip oldukları özellikler gereği 19. yy öncesi hareketlerden ayrılmaktadırlar*”(Dirlik, 2008, s.65). Lance Bennet dijital iletişim araçlarının uluslararası eylemciliği değiştirdiğini öne sürmüştür. Yani toplumsal hareketler repertuarında bir kayma söz konusudur. Bennet’e göre değişen noktalar şunlardır:

- *“Eski toplumsal hareketlere özgün nispeten yoğun ağlar yerine eylemciler arasında iletişim ve koordinasyon için hayati önem taşıyan gevşek yapıli bağlar kurmak;*
- *Yerel meselelerin hareketlerin söylemi içine sokulması için geniş bir bakış açısı geliştirmek suretiyle bir bütün olarak hareketle yerel eylemcilerin özdeşleşmesini zayıflatmak;*
- *Toplumsal hareketlere kişisel katılım üzerindeki ideoloji etkisini azaltmak;*
- *Toplumsal hareket eylemcilerinin merkezleri olan kayıtlı, sürgit ve zengin kaynaklı yerele ulusal örgütlerin görece öneminin azalması;*
- *Toplumsal hareketler içinde kaynakları yetersiz örgütlerin stratejik avantajlarının artması;*
- *Hızla değişen yakın hedeflere kalıcı kampanyaların (küreselleşme karşılığı yada çevrenin korunması gibi) düzenlenmesinin desteklenmesi;*
- *Eski yüz yüze etkinlikleri sanal etkinliklerle birleştirmek'' (Bennett’ten aktaran:Tilly, 2004, s. 169)*

Tablo 1.1 Eski ve Yeni Toplumsal Hareketlerin Karşılaştırmalı Analizi

	ESKİ TOPLUMSAL HAREKETLER	YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER
Katılımcıların Profili	Alt tabaka Sınıf temelli, benzerliği vurgulayan çoşkulu ve kalabalık topluluklar Eğitim seviyesi düşük bireyler Niteliksiz işgücü veya işsizler	Orta tabaka Farklılıklarını ifşa eden marjinal gruplar Eğitim seviyesi yüksek bireyler Nitelikli işgücü, yüksek statülü meslek mensupları, öğrenciler, ev kadınları, eğitilmiş işsizler, çiftçiler, esnaf ve zanaatkarlar
Örgütlenme yapı ve esasları	Resmî, dikey hiyerarşi, otoriter yapı, katı bürokrasi, karizmatik lider Lider eksenli Mekân paylaşımı Ulusal veya yerel ölçekli	Gayri resmî, yatay örgütlenme, demokratik yapı ve liderlik Birey eksenli Sanal alan paylaşımı ve mekân buluşması Küresel ve yerel ölçekli
Değerler	Ekonomik çıkarlar, sosyal sınıf, millî hassasiyetler	Etnisite, kimlik, din ve dinî yorumlar, cinsiyet ve cinsel tercih, çevre, yoksullukla mücadele, savaş karşıtlığı ve barış
Duygu	Ezilmişlik, sömürülme	İhmal, dışlanmışlık, sindirilmişlik, ötekileştirilmişlik
Kullanılan Araçlar	Kitle, basın	Kitle iletişim araçları, İnternet
Yöntem	Tahripkâr ve şiddet içeren toplu eylemler	Sivil itaatsizlik Yaratıcı masum eylemler Münferit ama etkili şiddet kullanımı
Amaç	Devlet ve iktidar Ekonomik menfaat ve sosyal haklar Teklik Başarılı olmak	Hak, özgürlük, eşitlik Kültürel haklar, kimlik, tanınma Çokluk Var olmak

Kaynak: Tatar, 2013, s.14

Bennet'in savunduğu eski ve yeni toplumsal hareketlerde kaymanın olduğunu Tatar tarafından oluşturulan tablodaki eski ve yeni hareketlerin karşılaştırması ile aralarındaki farkları net olarak görmek mümkündür.

Sosyolojik açıdan günümüzde toplumsal hareketlerin yoğunlaşarak çatışmalara dönüşmesinin altında, teknolojik gelişmeler sonucu bireyin robotlaşması ve daha ben merkezli bireylere dönüşmesi, ailevi ve sosyal bağların zayıflaması sonucu yalnızlık hissini gideremeyerek toplum gerçekleri ile birey istekleri arasındaki dengesizliklerin ortaya çıkması bulunmaktadır. Nitekim;

“Kapitalist toplumsal ilişkilerin yaygınlaşması, metalaşma süreci, hızlı kentleşme ve göç, hem kırsal alanlarda hem de şehirlerde ciddi toplumsal kargaşaya neden oluyordu. Vergi ayaklanmaları, ekmek ayaklanmaları, seçim mücadeleleri, grevler, hem örgütlülük düzeyleri hem de süreklilikleri bakımından artarak geliyordu.” (Çetinkaya, 2008, s.18)

Gustave Le Bon, ‘Kalabalıklar’ kitabında, *“kalabalıkların, kitlelerin yalnızca yıkıcı bir rol oynayacağı”* (Akt. Çetinkaya, 2008, s.18) tespitinde bulunmuştur. Birey ile topluluk içerisindeki bireyin mahiyetinin farklı olduğunu ve kolektif ruhun kalabalık içerisinde ortaya çıktığını ve burada şuur altının etkinleşerek davranışları yönlendirdiği ileri sürmektedir. Bu durum, bir sonraki bölümde ele alınacak olan şiddetin ortaya çıkışına dair sorulara da ışık tutar niteliktedir. Yani yalnızken kontrol altında tutulabilen içgüdüler, topluluk içerisinde kolektif ruhun tetikleme ile ortaya çıkan yoğun duygu ve coşkunun neticesinde daha özgür kalmaktadır. Ancak Gustave Le Bon’un irrasyonel kalabalık psikolojisi

“fikri 1970’lerde önemli bir kırılma yaşayarak terk edilmiştir. Kolektif davranışın da diğer toplumsal davranışlar gibi rasyonel olabileceği fikrine gelinmiştir. Bu değişimin temel nedeni, 1960’larda bütün dünyada ve özellikle de Batı toplumlarında ortaya çıkan öğrenci hareketlerinin ve Amerika’daki Sivil Haklar Hareketi’nin akademik çevrelerde önemli bir ilgi ve sempati toplamasıdır.”(Uysal, 2009, s.219).

Hareketin gerçekleşmesi esnasında ortaya çıkan şiddet ve çatışma durumlarına dair ise Arendt (2003) isyanların sonuçlarının hiçbir zaman isyan edenlerin maruz kaldığı şiddete eşdeğer olmadığını savunmaktadır. Ona göre zafere ulaşmaları da mümkün görünmemektedir. Bu nedenle sistemi değil sadece kişileri değiştirebileceklerdir. (Arendt, 2003, s.29-33; Çetinkaya,2008, s.18-20; Dilik,2008, s.65-70; Türkdöğün, 1988, s. 279-280)

Toplumsal hareketlerin hedeflerine ulaşamamasında, harekete katılanlara yöneltilen şiddet (zor ve baskı) ve ya bir nevi asimilasyon bulunmaktadır. Yani hareketler, iktidarların uygulamalarına yönelerek iktidar ile isyancıların karşı karşıya gelmesine neden olmuş olmaktadır. İktidarın tasarrufunda olduğu kabul edilen devlet aygıtının kullandığı bazı

stratejiler bulunmaktadır. Petras ve Veltmeyer (2007)'a göre devletin toplumsal hareketler ile ilişki stratejisi (daha çok asimile etme yolu) şöyledir:

- *“Sınıf temelli sistem karşıtı örgütlenmelere paralel, çatışmacı olmayan örgütlenmeler kurmak,*
- *Sınıf temelli örgütlenmeleri baskılamak,*
- *Sınıf temelli örgütlerden toplumsal harekete dönüştürebilecek kapasitesi olanlar ile temsilciler aracılığıyla müzakere etme, diyalog kurma,*
- *STK(Sivil Toplum Kuruluşları)'ları kullanarak, ekonomik, sosyal ve politik reform politikaları ile liderliği uzlaştırmak,*
- *Çatışmacı yapıdaki örgütlenmeleri, popülist uyutmalar, ortaklık yaklaşımları, reform politikaları ve klientalizm politikaları temelinde pasifleştirme,*
- *Sivil toplumda sistem karşıtı ve çatışmacı örgütleri zayıflatma, reformist, demokratik örgütlenmeleri güçlendirme”.*(Petras ve Veltmeyer, 2007, s. 34-35)

Bu maddelerin başarısız olması halinde, sistem karşıtı bazı grupları bünyesine alma ve sistem içerisine dahil etmeye yönelmektedirler. Sandık politikalarının bu asimile etme yönteminde önemli bir yeri bulunmaktadır. Onlara göre, sandık politikaları, herhangi bir partiyi de sistemi yönetenlere dönüştürerek neo-liberilizme doğru kaydırarak sisteme bağlamaktadır (Petras ve Veltmeyer, 2007, s.35).

Toplumsal hareketlilik 1960'lı yıllar ile yükselmeye başlamıştır. Akademik alanda yapılan çalışmalarda ise iki okul ortaya çıkmıştır: Birleşik devletlerde Kaynak Mobilizasyonu Teorisi ile Avrupa'da etkili olan Yeni Toplumsal Hareketler.(Çetinkaya, 2008, s.23)

1.1.1 Kaynak Mobilizasyonu Kuramı

Kuramın analizlerinde toplumsal hareketlerin yararlanabileceği kaynaklar merkezi yer tutmaktadır. Toplumsal hareketlerin gelişmesi, değişmesi ve gerilemesi gibi süreçleri dinamik bir biçimde ele aldığı için bu yaklaşıma kaynak toplama veya harekete geçirme anlamında Kaynak Mobilizasyonu adı verilmiştir. Öncülüğünü John D. McCarthy ve Mayer N. Zald'un (1977) yaptığı bu yaklaşıma göre, toplumda her zaman tepkiler bulunmaktadır. Ancak parasal kaynak olmadan bu hareketler örgütlenememekte ya da uzun soluklu olamamaktadır. Kaynakların bir araya gelmesi ile kamu teşebbüsleri gibi çalışan örgütlenmeler kaynak, personel ve fikir aktarımında bulunabilmektedir. Kaynak mobilizasyonu, ekonomik analizden yola çıkarak bireylerin ve sosyal grupların zararlarını azaltıp kazançlarını artırma (kar maksimizasyonu) prensibiyle eyleme başvurdıklarını savunmaktadır. Önceki dönemin kitle toplumu görüşü, toplumsal bağların kopması halinde yabancılaşma ve zayıflayan toplumsal bağlar ile sisteme duyulan öfkenin kişileri kolektif eyleme kanalize edeceğini savunmuştur. Ancak, Kaynak Mobilizasyonu Yaklaşımı bu kopuk bağları olan birey fikrini reddetmektedir.

Aksine toplumsal ilişkileri ve bağları olan kişilerin eylemlere daha kolay katıldığını savunmaktadır. Ancak belirleyici olan kızgınlık değildir. Çünkü öfke her dönemde mevcut olabilmektedir. Ancak kaynakların büyüklüğü ve etkin kullanımı hareketin gelişiminde belirleyici unsur olarak görülmektedir. Özetle akım, toplumsal hareketleri irrasyonel bakış açısından kurtarmakta ve hareketi çıkar ekseninde değerlendirerek iktisadi boyutu ön planda tutmaktadır. Böylece rasyonel birey rasyonel örgütlülük haline dönüşmektedir. (Çetinkaya, 2008, s.24-29; Uysal, 2009, s.219)

Kaynak Mobilizasyonu Kuramı'na yakın veya altında başka yaklaşımlarda gelişmiştir. Öncülüğünü Ted Gurr'un yaptığı, iktisadi ya da kültürel temeli olmayan, ancak kapsayıcı bir teori olan 'Göreceli Yoksunluk Teorisi'ne göre toplumsal hareket 'yeter' denilen noktada ortaya çıkmaktadır. Yani ekonomik, toplumsal ya da siyasi bir yoksunluğun dayanılamayacak noktaya gelmesi ile toplumsal hareket başlamaktadır. Bir başka kuram 'Politik Olanaklar Kuramı' ya da diğer adıyla 'Süreçler Kuramı'dır. Bu kuram ile Yeni Toplumsal Hareketler Kuramı'na yaklaşılmıştır. Çünkü Süreçler Kuramı ile birlikte kültürel açıdan da ele alınmaya başlanmış ve alan, bakış açısı genişlemiştir. Kaynak Mobilizasyonu Kuramı, 1980'lerin sonlarında Söylem (Framing) Yaklaşımı ve Avrupa'da ortaya çıkan Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi tarafından sert bir şekilde eleştirilene kadar ağırlığını korumuştur. Kısa sayılabilecek bir sürede oldukça üretken bir çalışma alanı sunmuştur. Ancak sonra akademik alanda gözden belli ölçüde düşmüştür. (Çetinkaya, 2008, s.24-29; Yücel, 2014, s.8; Uysal, 2009, s.219-220)

1.1.2 Yeni Toplumsal Hareketler Kuramı

Avrupa'da kabul gören Yeni Toplumsal Hareketler (YTH) Kuramı, küreselleşme ve onun getirdiği siyasal ve toplumsal alanlarda yaşanan dönüşümlerle bağlantılıdır. Eski toplumsal hareketlerin içinin boşalması, iktisadi hedeflerin ön planda olduğu, devrim yapmayı ve iktidarı ortadan kaldırıp yerine geçmeyi hedefleyen hareketlerin ortadan kalması sonucu ortaya çıkan bir akımdır. Özellikle 1960 sonrasında, kolektif toplumsal grupların (ulus, sınıf, etnik grup vb.) kalabalıklaşmasına paralel olarak kültürel kimlik, özerklik ve daha katılımcı yönetim taleplerinin arttığı görülmektedir. *"Yeni Toplumsal Hareketler endüstriyel toplumdan, post endüstriyel topluma geçişle birlikte ortaya çıkan ve genel olarak kültürel ve kimliksel özellikler taşıyan sosyal hareketlere verilen addır"* (Yücel, 2014, s.10). 'Sanayi Sonrası Toplum Teorisi'nin ürünü olması nedeniyle yine bu teorinin önde gelen ismi Alain Touraine, YTH literatürünün de önde gelen düşünürüdür. Touraine'e göre günümüz hareketleri devlet iktidarına değil sivil topluma yönelmiştir. Eski toplumsal hareketleri işçi

sınıfı hareketleri olarak görürken, geleneksel solu da sınıf olgusuna indirgemeci bir yaklaşım gösterme gerekçesi ile eleştirmektedir. O kadar ki eski hareketleri, zengin içerik ve çeşitliliğe sahip olmayan, başka sınıfları dışlayarak kendi çıkarlarını gündeme getirmiş hareketler olarak görmektedirler. Yeni teorilere göre sınıf mücadelesi artık bitmiştir ve yeni hareketler daha zengin, çeşitli ve dar iktisadi çıkara dayalı bakış açılarından uzak, daha demokratik ve katılıma açık hareketlerdir. Kimlik ve otonomi üzerinde daha çok durmaktadırlar. (Çetinkaya, 2008, s.34-37; Yücel, 2014, s.9).

Coşkun (2006), genellikle Marx' ın burjuva ve proleterya arasında gelişen 'yeni orta sınıf'ı bütün olarak ihmal ettiğini ve kapitalizmden sonra sınıfsız bir topluma geçileceğine ilişkin umutların geçersizleşmesinin, kapitalist sistemin içinde yeni ücretlilik sistemlerinin geliştirilmesine ve teknolojik gelişmelere paralel olarak işçi sınıfının dışında farklı ücretli çalışan kategorilerinin ortaya çıkmasına bağlamıştır. Ona göre bu yeni kategorileri oluşturanlar yeni orta sınıfı, materyalist değerlerden post-materyalist amaç ve değerlere geçişin simgesidir ve işçi sınıfından ayrılmalıdır. Yani Sınıf temelli siyasal kutuplaşmadan değer temelli siyasal kutuplaşmalara doğru bir gidiş olduğu görünmektedir. Yeni orta sınıf, benimsediği değerler ile kendisini bir sınıf hareketinde değil, 'Yeni Toplumsal Hareketler' ya da 'Kimlik Yönelimli Hareketler' adı verilen hareketlerde bulmaktadır (Coşkun, 2006, s.68-69) .

20. yy'ın son çeyreğinden itibaren hakim olan bu post modernist görüşe göre:

“..... siyasal aktivizmin, sınıf mücadelesinin ve devrimci örgütlenmenin kimi biçimlerinin zamanının artık geçtiğini ve işe yaramaz hale geldiğini belirtelim. Bu biçimlerin kimisi taktik ve stratejik hatalar nedeniyle geçersiz kalırken kimisi de isyan bastırma hamleleri sonucunda etkisiz hale geldi; ama bunların ölümünün daha önemli bir nedeni bizzat çokluğun geçirdiği dönüşümdür. Günümüzde toplumsal sınıfların küresel bileşiminin dönüşümü, maddi olmayan emeğin hegemonyası ve ağ yapılarından kaynaklanan yeni karar alma biçimleri, bütün devrimci süreçlerin koşullarını köklü bir biçimde değiştiriyor. Bugünkü ayaklanma deneyiminin çokluğun bağrında tekrar keşfedilmesi söz konusudur” (Hardt ve Negri, 2004:s. 86).

Postmodernist YTH teorisi toplumsal değişim için gereken iktidar mücadelesinde politik eylemin yerine, bir arada yaşama, dayanışma, kolektif eylem ile toplumsal yaşam içerisinde 'iktidarsızlığı' inşa etmek olan toplumsal eylemi uygun görmektedir. İktidarı ele geçirmede 'politik sınıf' sandıksal politikaya yönelirken, direnişçi, mücadeleciler kitle ise kitle seferberliğine yönelmektedir. Kitle seferberliği, iktidarı ele geçirme yöntemi olarak birçok harekette izlenen bir yöntemdir. Mevcut sistemi kendi içerisinde daha köklü bir değişim yaşamaya dayatır. Ancak iktidarın kitle seferberliği yolu ile ele geçirilmesi hali toplumsal değişim ile mümkündür. Toplumsal değişimin bir diğer yolu ise Sivil Toplum Kuruluşlarıdır

(STK). STK'lar mevcut düzene doğrudan kafa tutmadan yoksulların kendi sosyal sermayelerini oluşturmasını sağlarken iktidarın var olan dağılımını değiştirmeye çalışmaktadırlar. Ancak diğer taraftan iktidarın meşruiyetinin halkın gözünde kaybolması veya azalması hali ayaklanma ve isyan başlatabilmektedir.(Petras ve Veltmeyer, 2007: s.11-13)

Yeni toplumsala hareketlerin ortaya çıkış nedenleri özetlenecek olursa;

- Teknolojik ve endüstriyel gelişmenin doğurduğu sorunlar,
- Üretimdeki kısa sürede ucuz işçilik ile üretim anlayışı,
- Toplumsal çatışmaların kadın, çevre, şiddet gibi daha toplumsal konular üzerinde yoğunlaşması,
- Orta sınıfın daha eğitilmiş olması ve dünyada yaşananlara duyarsız kalmamasıdır.(Coşkun(a), 2007, s.107-109)

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİDDET VE SİVİL İTAATSIZLIK

Araştırmanın bu bölümünde toplumsal hareketlerde görülen iki karşıt kavramın literatür kapsamında incelenmesi yer almaktadır. Bu kavramlar, özleri itibariyle birlikte bir toplumsal hareketin içerisinde bulunamamaktadır. Böylece toplumsal hareketin ‘isyan ve direniş mi, yoksa protesto ve eylem mi?’ olduğu tespit edile bilmektedir. İlerleyen bölümlerde incelenecek hareketlerin daha doğru analiz edilebilmesi adına kavramlar bu bölümde irdelenmektedir.

2.1 Şiddet Kavramı

Son yıllarda küresel ölçekte birçok şiddet türü gerçekleşmektedir. İç savaş, Suriye ve Irak ile olan bölgesel yakınlık nedeniyle ilk akla gelenler arasındadır. En yaygın olanların arasında gerek karşı cinse yönelik (kadına) şiddet türlerinden işkenceye, gerekse okullarda öğrencilerin arasında arkadaşlarına ve öğretmenlerine yönelttikleri şiddet türlerinden kapkaç kadar birçok örnek görülebilir. Diğer taraftan kamusal alanlarda gerçekleşen kolluk kuvvetleri ve siviller arasında çatışmalar da kolektif şiddet olarak gerçekleşmektedir. Kolektif şiddet kullanımı 1968 öğrenci hareketlerinde yoğun olarak görülmüştür. Türkiye’de de dünya konjonktürüne paralel olarak 1970’lerden 1980’e kadar yoğun bir seyir göstermiştir. 12 Eylül 1980’den itibaren askeri müdahalenin baskı, yasaklama ve denetleme ile oluşturduğu tahakküm sonucunda hukuki ve siyasi alanda yaşanan dönüşümlerinde etkisi ile toplum genelinde endişe ve çekinceler doğmuştur. Özellikle 80 sonrası kuşağın bu endişe ve korkular ile apolitik yetiştiği yaygın bir görüş olmuştur. 2008’den itibaren yine dünya ile paralel olarak toplumsal olaylarda kolluk kuvvetleri ile yaşanan çatışmalarda artış olduğu görülmektedir. Ancak yaşanan olayları analiz etmeden önce ‘Şiddet’ kavramı özünden başlanarak irdelenmelidir.

‘Şiddet’ sözcüğü Arapça’dan dilimize geçmiştir. Anlamı ise Ünsal’a göre ‘Şeddat’ isimli eski bir Yemen hükümdarının sertlik ve kızgınlığı ile ilintilidir ve şiddet algısı zamana ve topluma göre değişmektedir. Birkaç yüzyıl önce gözlemlenen şiddet ile günümüzde yaşanan şiddeti bir tutmak sağlıklı değildir. Toplumun yapısı, algısı ve değerleri bugünden farklıdır. Geçmiş dönemlerde görülen şiddet yaygın olarak gerçekleşen savaşlarla bağlantılıdır. Arendt ise, 20.yy’ın Lenin’in öngördüğü şekilde “şiddetin yüzyılı” olduğunu ifade etmektedir. Şiddet araçları teknolojik gelişmelerinde etkisi ile öylesine değişti ki; insan aklının

alamayacağı kadar yıkıcı bir tahrip gücüne kavuşmuş ve hangi siyasal amaç uğruna olursa olsun, herhangi bir çatışmada kullanılmalarını haklı çıkarmaz hale gelmiştir. Ancak şiddet;

“...genel anlamda aşırı duygu durumunu, kaba ve sert davranışı, özel anlamda ise saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yakan, yıkan, yok eden eylemleri, taşlı, sopalı, silahlı saldırıları, bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri tanımlar”(Kocadaş, 2010, s.9-10).

Ancak literatürde birçok yazar ve düşünür tarafından farklı yönleri ile ele alınmıştır. Tanımlamalarda görülen farklılıklar aslında ‘şiddet’ kavramının içerdiği unsurları göstermektedir. Bunlar; nitelik olarak psikolojik veya fiziksel olması, fiziksel olması halinde uygulanan fiziksel gücün dozu, fiziksel güç uygulayanın niyeti ve motivasyonu, şiddetin yönü (kendine uygulama- karşısındakine uygulama), şiddet duygusu veya davranışı olmak gibi unsurlardır. Bu unsurların sınırlarını, karşıtlıklarını ifade etmek gerekmektedir. İki çocuk arasındaki tartışmada birinin diğerine tokat atması ile bir insanın bir başka insanı öldürmesi de şiddet davranışı niteliği taşımaktadır. Ancak şiddet duygusu engellenemez olmasına rağmen kontrol altına alınarak şiddet davranışına dönüşmesinin önüne geçilebilir. Diğer taraftan kişiyi şiddete yönelten, itici güç aynı zamanda motivasyondur. Şiddet uygulama niyetinin olup olmaması ise olayın kaza olması anlamına gelmektedir ki bu durumda olay, şiddet kapsamında görülemeyecektir. Ayrıca işlevsel saldırganlık hayvanlarda da görülebilen bir davranıştır ve tehdit olması durumunda hayatta kalma güdüsüyle kullanılan şiddettir. Ancak düşmanca şiddet, sadece insana özgü olan ve yine sadece bir başkasına zarar verme amacına hizmet etmektedir. (Ünsal,1996, s.29 ; Kocadaş, 2010, s.7-14 ; Arendt, 2003, s.9-12)

Şiddet kavramı, kültürel değerlerinde benzerlik olan toplumlarda dahi farklılıklar göstermektedir. *“Özellikle Doğu ya da Batı kültürlerinde şiddetin kullanılma maksadından, yöntem ve çeşidine kadar pek çok farklılık görülebilmektedir. Örneğin İslam dünyasındaki kurban kesimi, Batı kültüründe yetişenler için, hayvanlara yönelik bir şiddettir”*(Kocadaş, 2010, s.9). Fakat tüm dünyada insana uygulanan şiddet genel anlamda ortak bir bakış açısına sahiptir. Bunun nedeni kimilerine göre insanı daha üstün ırk görmek olabilirken, kimileri için empati duygusunun insanla daha kolay kurulabilmesi olabilmektedir. Kavramın sözlük anlamları incelendiğinde *“...çekirdeğine doğru gidildikçe, ifade ettiği değer yargıları kaybolmakta, bunların yerini vasıfsız, kaba, fiziksel (kültürle dönüştürülmemiş) ‘güç’ almaktadır. ... Bugünkü anlamıyla şiddet, toplumsal düzenin ve huzurun karşıtı olarak algılanmaktadır”* (Kocadaş, 2010, s.8-9).

Konvensiyonel bir savaşın sınırı nükleer savaş tehdidi olmuştur. Arendt savaşın öncelikle eski dönemlerde çözüm olduğu algısının, günümüzde bu işlevini kaybettiği görüşündedir.

Çünkü ona göre durum silahlanmaya yönelik yarışa dönüşmüş ve amacı zafer kazanmak yerine caydırmak olmuştur. Ayrıca şiddet içerisinde keyfilik ve kontrolden çıkma eğilimini barındırmaktadır. Bu durumda şiddetin araç olarak kullanılmasını meşru kılan amaç, unutulmuş araç olan şiddet tarafından ezilme tehlikesine de sahiptir (Arendt, 2003, s.9-17).

Şiddete ve silahlanmaya duyulan eğilimin arkasında saldırganlık dürtüsü, öldürme isteği ya da ekonomik kazançların ötesinde savaşın çözüm olarak görülmesi algısı bulunmaktadır. Yeni bir çözümün olabilmesi ise bağımsız devlet olma halinin kontrolsüz, denetimsiz iktidar olacağı ihtimalinden kurtulmasına bağlıdır. Bu düşünce olduğu sürece savaş tek çözüm olarak görülmeye devam edecektir. Fakat şiddet, toplumsal hareketler içerisinde değerlendirildiğinde çoğunlukla iktidarın ve egemenliğin aracı olarak, yasal yoldan baskı kurma gücüne dönüşmektedir. *“Zor ya da baskı, hareketleri kontrol etmek; onları politikada değişim ya da toplumsal dönüşüm mücadelelerinde zayıflatmak için, politik sınıf tarafından kullanılan bir cephaneliğin bir parçasıdır. Bu, devletin toplumsal hareketlerle ilişkisini tanımlayan güçler alanıdır”* (Petras ve Veltmeyer, 2007, s.23)

2.2 Sivil İtaatsizlik Kavramı ve Şiddetin Reddedilmesi

Günümüzde sıklıkla protesto, eylem, direniş ve isyan kelimeleri ile ifade edilen, dünyanın birçok bölgesinde, çeşitli konulardaki haksızlıklara karşı bazen eş zamanlı, bazen ardıllar halinde yapılan birçok toplumsal hareket ortaya çıkmaktadır. Harekete katılanların, bir bireyin veya toplumun belirli konulardan rahatsız ya da mağdur kesimlerinin yaşadıkları sorunlara dikkati çekmek, seslerini duyurarak yardım ve çözüm talebinde bulunmak adına çeşitli davranış ve tutumlar gösterdikleri sivil itaatsizlik (Thoreau,1866) hareketleri görülmektedir. Başta yürüyüşler, açlık grevleri, çatışmalar ve içerisinde en çok görmeye alışık olduğumuz meydanlarda, kamusal alanlarda toplanarak slogan atmalar akla gelebilecek ilk davranış türlerinin başında gelmektedir. 1960’lardan günümüze sıklıkları dünya ölçeğinde artmakta olan protestolarda isyancılar taleplerine dikkati çekmek, farkındalık yaratmak adına birçok baskı yolu denemişlerdir. 1965’te Vietnam protestolarında bir gencin karşısındaki askerlerin silahlarının namlusuna çiçek takması, 1930’da tuz vergisinin yüksekliğini protesto etmek için 23 gün denize doğru peşine takılan kalabalıkla yürüyen Gandi’nin 24. gün denizden tuz elde etmeyi yasaklayan yasayı ihlal etme pahasına denizden tuz elde etmesi, 19. yüzyılda bugün Boston Çay Partisi olarak bilinen olayda, yine İngilizlerin vergi politikalarına ve sömürcülere yapılan çay ticaretini East India şirketinin kontrol etmesine tepki duyan Amerikalıların, gemilerdeki çayları denize dökmesi gibi örnekler sıralanabilir. (Altunel,2011,s.453-455)

Gerçekleşen gösterilerin niteliklerine göre sınıflandırma yaparak ilk sivil itaatsizlik kavramını ortaya koyan Henry David Thoreau olmuştur. Ardından gelen Habermas *“Kendinden emin olan her hukuk devleti demokrasisi sivil itaatsizliği, siyasi kültürünün zorunlu olduğu için normalleşmiş bir yapıtaşını olarak algular.”*(1995, s.32) ifadesini kullanarak kavramın demokrasinin ayrılmaz bir boyutu haline gelmiş olmasını vurgulamıştır. Diğer taraftan Rawls da *“yasaların ya da hü- kümet politikasının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen (aleni), şiddete dayanmayan, vicdanî ancak yasal olmayan politik bir eylem”* (2001, s.56) tanımlaması yaparak tanımlamasında yer verdiği kriterler ile şiddet içeren hareketler ile ‘sivil itaatsizlik’ kavramının ayrışması sağlamıştır. Yani her sivil itaatsizlik bir protestodur/eylemdir. Ancak her eylem/protesto bir sivil itaatsizlik değildir. Buradaki ayrımı belirleyen özelliklerinden en önemlisi ‘Şiddet’ unsurudur. Sivil itaatsizlik edimlerinin şiddet içermemesi gerekmektedir.

Türkçeye Fransızcadan geçen ‘sivil’ kelimesi, sözlüklerde ‘askeri ya da askerliğe ait olmayan’ şeklinde tanımlanmaktadır. Etimolojik olarak medeni ve medeniyet kavramlarının karşılığı olan sivil kelimesi günümüzde daha çok silahlı güçlere karşıt milli bir topluluğun üyesi olarak ele alınan vatandaşı veya onun konumuyla ilgili kullanılan her şeyi ifade etmektedir. Öte yandan ‘itaat’ kelimesi emre uyma, söz dinleme yanında, bir amirin verdiği emirleri dinleme ve onlara uyma, devlet otoritesine ve büyüklere saygı anlamlarına gelmektedir. Anglosakson kökenli ‘sivil itaatsizlik’ kavramı (civil disobedience) olarak literatüre daha öncede belirtildiği gibi Henry David Thoreau ile girmiştir. Ancak yaygın kullanımı oldukça yenidir.

“(Şiddete dayalı olmayan eylem) ŞDOE’in uzun bir geçmişi olmasına karşın yaygın biçimde kullanılması ulusalcı, işçi ve sosyalist hareketlerin yükselişiyle ilişkilidir. Son yıllarda artan popülerliğini, Gandhi tarafından Hindistan’ın bağımsızlığında ve Martin Luter King tarafından ABD’de yurttaş hakları kampanyasında başarılı biçimde kullanılmasına borçludur”(Bogdanor, 2003, s.382). *“Tanımlardan anlaşılacağı üzere, kavram; yasanın özüne uymak suretiyle yasaya itaatsizlik şeklinde bir paradoksu içermektedir”* (Altunel, 2011,s.446).

Sivil itaatsizlik, devlet yöneticileri tarafından uygulanan hukuki yaptırımlar veya politikalara yönelik hukuku çiğneyen ancak şiddet içermeyen ve herkesçe anlaşılabilir bir haksızlığa karşı, üçüncü kişilerinde görebileceği şekilde gerçekleştirilen protestodur. Bu şekilde ele alındığında ‘Sivil itaatsizlik’ görsel olarak düşünceyi ifade etme yoludur diyebiliriz. Thoreau’ya göre *“en iyi hükümet en az hükmedendir”* (Thoreau, 2013, s.7) ve kendisine göre insanlar hazır olduklarında yani Marx’ın düşüncesindeki karşılığı ile ‘sınıfsız

toplum' gerçekeştiğinde hükmetmeyen hükümetler gerçekeşecektir. Sürekli hükmeden hükümetler, sürekli ordu bulundurmaktadır ve onu bir silah olarak kullanmaktadır. Thoreau'ya göre polis ve askerlerin yasaya duydukları saygı, doğruya duydukları saygıyı aşmamalıdır ki, tüm hiyerarşik yapıları aşıp, kendi istek, mantık ve vicdanları dışında hareket etmek ve savaşmak zorunda kalmassınlar. (Thoreau, 2013, s.7-10)

Devlete hizmet edenlerin bedenlerinin makine gibi kullanıldığını, taş ve topraktanmış gibi, ya da at veya köpek gibi görülüp saygın bir vatandaş olarak kabul edildiğini savunan Thoreau'yu, Stephen Graham, Kuzey Amerika ve Avrupa'da, uzun zamandan beri yarı askerileştirilmiş polisliğe doğru bir kayma olduğuna dikkat çekerek desteklemektedir. Helikopter sistemleri, kızılötesi algılamayı ve gerçekten ağır askeri silahları kullanmanın yaygınlaştığına dikkat çekmektedir. Bu, uyuşturucuyla savaş ve başka belirgin mücadeleler vasıtasıyla kamçılanan uzun vadeli ancak daha yakın zamanda, Soğuk Savaş'ın bitmesinden bu yana, büyük savunma, güvenlik ve bilişim şirketlerinden yerel polis faaliyeti teknolojileri olarak görüntülü gözetleme sistemleri, coğrafik haritalandırma sistemleri kullanılmaktadır. Yani aslında basit bir şekilde polis askerileştirilmekte ve bedenleri makineler gibi kullanılmaktadır (Thoreau, 2013, s.9-11; Arendt, 2003, s.11-25).

Herkes devrimin gerekliliği söylemini, hükümet zulmü dayanılmaz hale geldiğinde ve yetersizliği dayanılamayacak hale geldiğinde haklı bulmaktadır. Ancak yine herkes şu an buna gerek olmadığına sığınarak hayatlarına devam etmektedir. Hatta kimisi gerçekleşen haksızlığı telafi için bedel ödemeye hazır olmayı uygun görmezken Thoreau böyle bir davranışın hayata mâl olacağını savunmaktadır. Çünkü bu düşünce tarzı nedeniyle insanlar hep bir kurtarıcı bekler ve ilerlemenin gerçekleşmeme gerekçesi olarak toplumun akıllı olmamasını bulmaktadır. Sadece oy verip tanrıya havale ederek oy verme eylemini bir kumara dönüştürüldüğünü savunmaktadır. Birey, oyunu doğru olana verse bile sonucu değiştirememekte ve sadece sona doğru gidişi hızlandırmaktadır. Bu bakış açısından hareketle Thoreau eylem için *'küçük bir başlangıç olarak görülebilir: Bir kez tam yapılmış olan sonsuza dek kalır.'* (Thoreau, 2013, s.24) ifadesini kullanmaktadır. Ona göre Adaletsiz bir yönetim altında adalet bekliyorsa kişi yeri hapisanedir. Ancak çoğunluk karşısında, onların isteklerine uyan azınlık zayıftır ama tüm güçleri ile durmayı başarırlar ise karşı gelinemez olurlar. Hükümette olanlar çoğunluk doğruyu yaptı ve azınlığa karşı adil oldu diye değil, basit şekilde fiziken güçlü olduğu için oradadır. Çoğunluğun mutlak hâkim olduğu hükümet adil olamaz diyerek katılımcılığın ve azınlıklarında adil şekilde temsil edilmesi gerektiğini savunur. İnsanlar, kansız olmasa da bağımlılığı reddederse ve memurlar istifa ederse devrim tamamlanmış sayılabilir. Devleti en çok zora sokan hak savaşçıları el emeği işçileridir. Mal

mülk edinmeye fırsat bulamamışlardır. Devlette az hizmet verip az vergi alır ki bu durum fark edilmesin ya da göze batmasın. Az da olsa mülk sahibi olup durumun farkında olanlar da ailelerinin ve mülklerinin başına geleceklerden korkarak susar ve yönetime uyarlar. (Thoreau, 2013, s.11-28 ; Arendt ve diğerleri, 2013, s.29-54)

Thoreau' ya göre ideal yönetim/yönetici; Çoğu kimsenin bilmediği ve yapmadığı şeyleri ve kanunları vatandaşından daha iyi bilmeli ve yapmalıdır. Ancak yine de ahlaki yönden zayıf bir yönetimdir. Kesinlikle adil olabilmesi için, yönetilenin yaptırımına açık ve rızasına malik olmalıdır. Son olarak, vatandaşın kişiliği ve mülkü üzerinde yine vatandaşın rızası olmadan hiçbir hakka sahip olmamalıdır. (Thoreau, 2013, s.45)

Yani aslında, daha özgürlükçü, ihtiyaç kadar var olan, halka daha yakın ve herkese adil olan, kendi döngüsünün (meyve- ağaç döngüsüne benzetir) doğal olmasına ve yine kendisini besleyip olgunlaştıran devlet idealine sahiptir. Kavramı ilk ortaya atan kişi olarak Thoreau'nun görüşlerinde haksızlığa karşı yüksek bir motivasyonla tavır sergilenmesi gerekliliği ve hakkın sonuna kadar savunulması, kavramın en belirgin olarak gözlemlenebilecek özelliklerini ortaya koymaktadır.

Sivil itaatsizlik'in önde gelen savunucularından Hannah Arendt'de yaptığı tanımlamada sivil itaatsizlik eyleminin niteliklerine de belirgin şekilde ortaya koymaktadır. 'Sivil İtaatsizlik';

"Şu ya da bu şekilde adil ilişkilerin hüküm sürdüğü demokratik bir sistemde ortaya çıkan ciddi haksızlıklara karşı, yasal imkânların tükendiği noktada son bir çare olarak başvuru, kendisine anayasayı ya da toplumsal sözleşmede ifadesini bulan ortak adalet anlayışını temel alan, şiddeti reddeden, yasadışı politik bir edimdir." (Candan ve Bilgin, 2011, s.59; Arendt ve diğerleri, 2013, s.98)

Ayrıca Arendt sivil itaatsizliğin bir grup eylemi olduğunu savunmakta hatta Thoreau'nun eylemini de sivil itaatsizlik sınıfına sokmamaktadır (Arendt ve diğerleri, 2013, s.11). Ancak sivil itaatsizlik eylemcisi, Sokrates gibi yaşamı pahasına kendini ortaya koyacak kadar vicdanen yaşanan adaletsizlikten rahatsız olan bireydir. Nasıl ki Sokrates'in Apologie'de sözünü ettiği yasalara değil onu yargılayanlara karşı olan tepkili ise, sürgün yerine idamı tercih etmiş olması da mahkemede söylediklerinin arkasında durduğunun bir işareti olarak görülmektedir. Bu tercihi hem kendi benliğine hem de yurttaşlarına duyduğu sorumluluğundan kaynaklanmaktadır. Vicdan her yerde apolitiktir. Ancak eğer yaşanan adaletsizliğin doğası eylemciyi bir başkasının yaşadığı haksızlığa araç olacak duruma getirdiyse, Arendt'e göre Thoreau 'yasayı çiğne' demekte haklıdır (Arendt ve diğerleri, 2013, s.85-87).

Sivil itaatsizlik edimlerinin ciddi haksızlıklar ve ya hakkın gaspı halinde gerçekleştiği görülmektedir. Bir çok ülkede ve şehirde eylemciler son yıllarda yaşadıkları mekanlar ile ilgili karar mekanizmalarına dahil olmak ve haklarını korumak adına birçok sivil itaatsizlik eylemi gerçekleştirmektedirler.

Jürgen Habermas (1995) sivil itaatsizliği ‘*Şiddetsiz direnişte şiddettir*’ (Habermas, 1995, s.27) olarak özetlemektedir. Ona göre sivil itaatsizlik, kişiye indirgenemeyecek ve ahlaki yönü olan protestodur. Protestoda bulunan kişi ve ya kişiler bedel ödemeyi göze almıştır. Çünkü buradaki norm ihlali sembolik olduğu gibi kasıtlı bir norm ihlalini de içermektedir. Sivil itaatsizliğin asli özelliklerinden biridir. Burada yapılan ihlalin en önemli özelliği sembolik olması ve protestonun barışçı araçlarla sınırlanmasıdır. ‘Şiddetsiz eylem’ ile ifade edilmek istenilen; karşıtların ya da olayın dışındaki üçüncü kişilerin fiziki ve psikolojik bütünlüklerine zarar verilmemeli, yani yaralayıcı ve zarar verici söz ve eylemlerden kaçınılması gerekmektedir. Karşıtın malına, canına zarar verilmemesi de önerilmektedir. Amaç düşmanlıkları derinleştirmek, bir iç savaş çıkartmak, karşıt görüşlülere yok etmek değil, iknâ etmek ve durumdan duyulan rahatsızlığın ciddiyetini, derinliğini göstermektir (Arendt ve diğerleri, 2013, s.12; Candan ve Bilgin, 2011, s.61).

Sivil itaatsizlik edimleri eylem tarzı ve amaçları bakımından terörizmle ve düşsel çevresi bakımından anarşizmle karşılaştırılmamalıdır. Çağdaş demokratik hukuk devleti düzenlerinin sürekli karşılaştığı toplumsal bir olgudur. Tanımlama dar anlamda yapıldığında eylemlerin çok azı sivil olarak anılmaktadır. Daha geniş tanımlarda hukukun bilinçli ihlali, eylemcinin motivasyonunun özel olması (Fiil gerçekleştirilirken ciddi boyutta bir ahlaki ve siyasi anlayışla eyleme odaklanma söz konusudur), eylemin halka açık alanda yapılması ve başkaldırının devrim niteliğinden çok sistemi kendi içinde dönüştürmeye yönelik olması yer almaktadır.

‘İtaatsizlik’ tek başına ele alındığında terör, direniş, devrim, ihtilal, isyan, başkaldırı ifadelerinden herhangi birisine karşılık gelebilmektedir. Ancak ‘sivil’ olabilmesi için şiddetten içermemesi gerekmektedir. Öte yandan dikkat çekmeli ve sıra dışı olmalıdır. Habermas sivil itaatsizlik hareketlerinin çıkışını da Amerika’dan başlatmaktadır: ‘*Bu yeni, sıkça fantezi dolu, bazen de şiddet içeren biçimleriyle görülen protesto hareketleri Amerikan Örneklerinden esinlenmişlerdir*’ (Habermas, 1995, s.29).

Balibar da şiddetin günümüzdeki sosyo-ekonomik sisteme yönelip sistemin ürettiği şiddetin şiddetle aşılabileceğini savunmaktadır. Onu endişelendirense şiddetin yeni sisteme entegre olmasıdır. ‘*E. Hobsbawn’ın ‘aşırılıklar çağı’ diye nitelediği 20. Yüzyılda aşırı şiddetin bu yeni sisteme yerleşmesi durumu endişe vericidir. Öte yandan ‘Medenileşmesi*’

veya 'sivilleşmesi' gereken yalnızca devlet veya ekonomi değil, devrimin kendisidir de” (Balibar, 2000-2001, s.42).

“Sonuç olarak, yaşanan iktidar mücadeleleri, egemen güçlerin çıkar çatışmaları ve bunun sonucunda meydana gelen kabul edilemez ve giderek daha fazla şiddet içeren insan hakları ihlalleri içerisinde her zaman en mağdur taraf olan sivil halk için sivil itaatsizlik, düşünsel olarak şiddete karşıyken rasyonel olarak da aynı tutarlılıkla, en ideal yönetim şekli olan demokrasinin içerisinde, daha iyi bir yaşam için kazanım elde etmenin en ideal yollarından biridir” (Ayhan ve Çakmak,2015,318).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, tez çalışmasının sahip olduğu teknik özellikler ve sınırlılıklar ayrı başlıklar altında izah edilecektir. Araştırmanın amacı başlığı altında araştırma içerisinde cevap aranan sorulara da yer verilecektir. Araştırma konusu olan ‘Toplumsal Hareketler’ geniş bir alana sahip olması nedeni ile konu anlamında bazı sınırlandırmalar getirilerek ile kapsam daraltılmıştır. Sınırlılıklar başlığı altında yer verilen kapsamda araştırma yürütülmüştür.

3.1 Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, 2008’de yaşanan neo liberalizmin küresel krizi sonrası gerçekleşen toplumsal hareketlerin arasında Gezi Parkı hareketinin yerinin tespit edilmesi, toplumsal hareketlerin ‘şiddet’ kavramı üzerinden, hareketlerin karşısında yer alan iktidar bloklarının toplumsal hareketlere yaklaşımlarını incelemek ve Gezi Parkı Hareketi özelinde detaylandırarak, şiddete başvurmalarının hareket üzerinde yarattığı etkiyi ve hareketin etkiye karşı gösterdiği tepkinin birlikte incelenmesi ile toplumsal hareketlerin, hareketleri gerçekleştirenlerle birlikte iktidar bloğunun da irdelenmesidir.

Bu amaçla, araştırma içerisinde bazı sorulara cevap aranmaktadır. Bunlar; ‘Gezi Parkı hareketi bir sivil itaatsizlik mi, yoksa bir isyan mıdır? Toplumsal hareketlerin birçoğunda şiddet görülmüş müdür? Şiddetin görülmesi durumunda boyutları nelerdir? Toplumsal hareketlerde şiddet neden ve ne noktada ortaya çıkmaktadır? Toplumsal hareketlere etki eden unsurlar ve karşılığında ortaya çıkan tepkilerin neler olduğu gibi sorulardır.

3.2 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada, 2008 sonrasında küresel ölçekte neo-liberalizmin krize girmesi ile ortaya sivil itaatsizlik eylemi olarak çıkan toplumsal hareketlerde, şiddetin devreye girmesi ile hareketin dönüşümü ve bu noktada iktidar bloğunun hareketlere karşı tutumu ele alınmaktadır. Bu nedenle 2008 öncesi hareketler ile giderek iç savaşa dönüşen toplumsal hareketler araştırma kapsamında değerlendirilmeyecektir.

‘Kent hakkı’ ve ‘Kamusal Alan’ kavramları, kent merkezlerinde gerçekleşen hareketler ile doğrudan ilintili olmaları nedeni ile çalışma içerisinde kavramlara değinilmiştir. Ancak çalışmanın odak noktası şiddet ve iktidar bloğu ile karşısında yer alanlar eylemcilerdir.

Odaklananın konunun dışında kalmaları nedeni ile ayrı bir çalışmanın konusu olarak görülmüş ve kavramlara detaylı olarak değinilmemiştir.

Ayrıca araştırmanın iktidar bloğunun hareketlere yaklaşımı üzerine olan bölümünde özellikle 27 Mayıs -1 Temmuz 2013 tarihleri arasında neden sonuç bağı bulunan olaylar ele alınmıştır. Bunun nedeni aradan üç yıla yakın bir zaman geçmesine rağmen o günlerde yaşanan bazı olaylara karşı doğan tepkiler aylar sonra gerçekleşmiş (dava, mahkeme vb. süreç gerektiren durumlar ya da sanatçı, iş adamı ve siyasilerden aylar sonra gelen tepkiler gibi) ya da hala sonuca ulaşmamıştır. Ancak belli bir tarih aralığı ile sınırlandırılarak gerçekleşen olayların hareketin akışına, yönüne ve ivmesine yaptığı etkiyi net olarak görülebilmıştır.

3.3 Araştırmada Kullanılan Yöntem

Araştırmada, niteliksel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çünkü *“Nitel araştırma olayları toplumsal bağlamında ele alarak anlamaya çalışan bir yöntem olarak toplumsal eylemin yada bildirim ortaya çıkmasını içinde bulunduğu bağlama dayandırır”* (Neuman,2014, s.234). Aynı zamanda *“bu yöntem ile toplumsal yaşam, değişkenlerle ve sayılarla ifade edilmek yerine araştırma konusuna uygun kişilerin fikirlerine başvurularak anlaşılmaya çalışılır”* (Neuman,2014, s. 233) Böylece niteliksel araştırma yöntemi ile toplumsal hareketler ile ilgili veriler elde edilmiştir. Elde edilmiş veriler (ikincil) üzerinden niteliksel bir karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Verilerin elde edilmesi sırasında kullanılan kaynaklar içerisinde kitap ve makalelerin yanı sıra gazete haberleri, köşe yazıları, siyasal parti açıklamaları ve araştırma kuruluşlarının verileri de bulunmaktadır. Günlük gazeteler, gerek olayların güncel olması nedeni ile doğrudan ve hali hazırda yazılı kaynak bulunmaması ve tarihin o esnada yazılıyor olması dolayısı ile gerekse Gezi Parkı hareketi ile ilgili farklı söylemlerin inşa edilmesini anlamak bakımından önem arz etmektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında Hürriyet, Sabah, Yeni Şafak, Zaman, Star, Taraf, Akşam, Sol, Radikal, Milliyet ve Cumhuriyet gazeteleri taranarak Gezi Parkı olayları ile ilgili haberler ve köşe yazıları analiz edilmiştir. Bunlarla birlikte, haber ajansları, bazı internet siteleri (Sendika9.org, Bianet, Dünya48, vb.) bloglar ve haber portallarından (Cnntürk, Mexico.cnn, Haber7, Ntvmsnbc ve Trthaber gibi) da yararlanılmıştır.

Gezi Parkı hareketi sürerken bazı araştırma kuruluşları tarafından yapılan istatistiksel veriler bu çalışmanın niteliksel analizlerini tamamlamaları bakımından önemli görülmüş ve bu nedenle yayınlanan araştırmalardan da yararlanılmıştır. Elde edilen veriler ve bilgiler tanımlanan kavramlar ve göstergeler üzerinden gruplandırılarak karşılaştırmalı tablolara dönüştürülerek eklenen açıklamalar ile analizi tamamlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA YENİ KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLER

4.1. Genel Bakış

Araştırmanın bu bölümünde dünya çapında ses getiren son dönem toplumsal hareketlerin ortak noktalarının ve farklılıklarının değerlendirilmesine yer verilmiştir. Bu hareketler öncelikli olarak 2011’de İspanya’dan başlayarak kuzey ve batı Avrupa ülkelerini etkileyen ‘Los Indignados / Öfkeliler’ hareketi ve yine 2011’de ABD’de başlayan ve ülkede 52 kent ve yaklaşık 800 kasabaya yayılan ‘Occupy Wall Street (OWS) / Wall Street’i işgal et’ hareketi ile ondan 8 ay kadar sonra 11 Mayıs 2012’de Meksika’da gerçekleşen ‘Yo Soy 132 / 132. Benim’dir. Burada yer verilen son hareket ise İstanbul’da 27 Mayıs 2013’de başlayıp 35 gün kadar süren ‘Gezi Parkı’ hareketidir.

Tablo 4.1 Dünya’da Yeni Kentsel Toplumsal Hareketlerin Karşılaştırmalı Analizi

KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLER				
HAREKETİN ADI	LOS INDIGNADOS	OCCUPY WALLSTREET	YO SOY 132	GEZİ PARKI
TARİH	15 Mayıs 2011	17 Eylül 2011	11 Mayıs 2012	27 Mayıs 2013
HAREKETİN BAŞLADIĞI KENT	PUERTO DEL SOL-MADRİD MEYDANI	ZUCOTTİ PARK-NEWYORK	İBERAMERİKA ÜNİVERSİTESİ - MEXICO CITY	GEZİ PARKI-İSTANBUL
NİTELİĞİ	HAK VE DEMOKRASİ	ÇEVRECI, KENTSEL, HAK VE DEMOKRASİ	HAK VE DEMOKRASİ	ÇEVRECI, KENTSEL, HAK VE DEMOKRASİ
ÖLÇEĞİ	ULUSLARARASI (İNGİLTERE, BELÇİKA, İTALYA, FRANSA, İSRAİL)	ULUSLARARASI	ULUSLARARASI	ULUSLARARASI (BREZİLYA, ABD-NEW YORK)
ÖRGÜTLENME	HAREKET SONRASI	ÖRGÜTSÜZ	HAREKET SONRASI	HAREKET SONRASI
AKTİF OLAN TOPLUMSAL GRUPLAR	SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	✓	✓	✓
	MUHALEFET PARTİLERİ		✓	✓

BASIN /MEDYA /KULLANIMI	ANA AKIM MEDYA PASİF	ANA AKIM MEDYA AKTİF	SANSÜR	SANSÜR
HAREKET SIRASINDA SOSYAL MEDYA	AKTİF	AKTİF	AKTİF	AKTİF
HAREKETİN DURUMU	AKTİF (SİYASİ PARTİYE DÖNÜŞTÜ)	PASİF	PASİF	PASİF (SİYASİ PARTİYE DÖNÜŞTÜ)
HAREKETİN GERÇEKLEŞME SÜRESİ	1 AYDAN KISA	2 AY	8 GÜN	35 GÜN

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

4.1.1 Hareketlerin Kentsel Boyutu

Henri Lefebvre'nin Paris 1968 öğrenci ayaklanmaları sırasında ortaya attığı daha adil bir kentsel düzen nasıl olur sorusunu düşünürken kullandığı kavram olan 'Kent Hakkı' yani 'le droit à la ville' (frs.) veya 'the right to the city' (ing.), olarak literatürde geçmektedir. Kent hakkının en önemli unsurlarından biri, bir arada yaşama hakkıdır. Şehirleri yeniden planlayıp örgütlerken, hiçbir topluluğun dışlanmaması, kimseye ayrıcalık tanınmamasını sağlamanın tek yolu toplumsal hareketlerden, aktif siyasi uğraşlardan ve mekâna sahip çıkma isteğinden geçmektedir. Kent için, kent hakkında tartışmalara katılmak, 'devlet, mekânları ele geçirmeli ve kontrol etmeli' diye düşünen patolojik düşüncenin aksine, son derece sağlıklı bir durumdur. Bireyin toplumsal anlamda özgürlük ve yaşam şeklini kendi belirleyebilme hakkından vazgeçmemesi, söz söyleme hakkını korumasıdır.

Lefebvre, kenti kullananların kentten kar edenlere karşı organize olup toplumsal mücadele yoluyla kent haklarını çekip almaları gerektiğini savunmaktadır. Bu açıdan ele alındığında 'Kent Hakkı', 'Kamusal Alan' ve 'Sivil İtaatsizlik' kavramları iç içe geçmiştir. Yani kent hakkının savunulması kamusal alanlarda sivil itaatsizlik yolu ile olmalıdır.

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere göze çarpan ilk ortak özellik üç hareketin kent merkezlerinde, meydanlarda ortaya çıkan hareketler olmalarıdır. Meydanlar kentler içerisinde toplanma, karar alma, haberleşme, dayanışma sürdürülebilmesi açısından gerekli ve de son derece önemli bir yere sahiptir. Tablo 4.1'de yer alan hareketlerin öncelikle kendi

kentlilerinin bir araya gelmesini ve toplanmasını sağlamış olmaları dikkati çeken ilk noktadır. Bu nokta kamusal alanların aktif kullanılması, kent hakkı bilincinin artması ve daha etkin olarak savunulması açısından büyük önem arz etmektedir. Yani kent merkezlerinde ortaya çıkan bu hareketler temelde, kentlerde yaşayanların kente dair kararlarda söz sahibi olmasını savunmaktadır. Böylece hem kentsel hem de toplumsal hareketler olma özelliği taşıdıkları görülebilmektedir.

Öte yandan Tablo 4.1'in başında görülen tarihlerden anlaşılacağı üzere hareketler, 6 ay ile 1 yıl arasında değişen kısa sayılabilecek aralıklarla gerçekleşmişlerdir. Bu da eylemlerin küresel ve birbirleri ile bağlantılı olduklarını göstermektedir.

Bu kapsamda hareketlerin özellikleri başladığı yerler, nitelikleri (çevresel, kentsel, hak ve demokrasi), ölçeği (yerel, ulusal, küresel), örgütlenme biçimleri, aktif olan toplumsal grupların türü, uygulanan şiddetin türü (psikolojik, fiziksel, gözaltı, hukuki baskı), hareketin yönü (sağ ve ya sol hükümete veya şirkete yönelik olup olmaması), harekete katılanların dünya görüşü, basın ve medya kullanımı (internet ve sosyal medya, süreli/süresiz yayımlar, ana akım medya), ve en son olarak hareketin zaman boyutu (gerçekleşme süresi) ele alınarak son zamanlarda gündeme gelen dört önemli kentsel toplumsal hareket birbiriyle karşılaştırılmaktadır.

4.1.2 Hareketin Niteliği

Ortaya çıkan dört hareketin, çevreci, kentsel, demokrasi ve hak talebi karşıtlığı başlıkları altında toplandıkları görülmektedir. Tablo 4'de yer alan ilk hareket olan Los Indignados (Öfkeliler) Hareketi, 15 Mayıs 2011'de çoğunluğu genç, yüz binlerce kişinin kemer sıkma politikaları ve hükümetin kamu hizmetlerinde yaptığı kesintilere karşı tepkilerini göstermek için İspanya'nın başkenti Madrid'in Puerta del Solidaridad (kısa adı 'Puerta del Sol') isimli meydanında yapılmıştır. *'99 yoksula karşı 1 zengin, bu büyük bir eşitsizlik'* sloganından da anlaşılacağı üzere gelir adaletsizliği öfkeli hareketinin en önemli nedenlerinden biri olmuştur. Ekonomik krizin yanı sıra, son dönemde iktidar partisi PP'den (İspanya'da Halk Partisi) üst düzey yöneticilerin, eski bakan ve milletvekillerinin adlarının karıştığı yolsuzluk skandallarının etkisi büyüktür. PP lideri ve Başbakan Mario Rajoy'un, parti mensuplarının yolsuzlukları için halktan özür dilemesi, ülke tarihinde ilk kez sarayı da içine alan bu derece büyük boyutlu yolsuzluk operasyonlarına girişilmiş olması da tepkiyi dindirmemiştir. El Pais'in anket analizine göre % 91'e varan kızgınlık oranı vatandaşların gerçekten ziyadesi ile öfkeli olduğunu göstermektedir (Dunya48.com, 15.12.2011; Aydinlikgazete.com, 29.11.2014).

Kapitalist sistemin özünde yer alan ‘çalıştığın kadar ücret al’ mantığı uygulamada yer bulamadığı gibi çalışanların, sermayedarların gelişmiş ve küreselleşmiş piyasanın çarkları içerisinde insafına kalınmasına neden olmaktadır. İspanya'daki protestocular sermaye hareketlerinin daha sıkı kontrol edilmesini, bankalara ve varlıklı bireylere daha fazla vergiler getirilmesini, kamu hizmetlerinin korunmasını isterken; Yunan protestocular hükümetin sorumlu olduğu ekonomik hataların faturasını ödemek istemediklerini söylemektedir. İsrail'de kamu harcamalarındaki kesintileri, hayat pahalılığı, konut fiyatları, sosyal adaletsizlik kınanmaktadır. Dolayısı ile eylemlerin yayıldığı alanı ayrı başlıkta incelemek üzere ayırdığımızda Öfkeli Hareketi'nin de başta ekonomik tabanlı olduğunu, Kapitalizm karşıtı ve ‘*democracia real ya*’ (gerçek demokrasi şimdi) sloganından ve oluşturulan platformlardan hareketle eylemlerin demokratik hak talepleri için yapıldığını görebiliriz. Nitekim, hareketin 15 Ekim 2011'de toplanmak üzere yaptıkları ‘Birlikte işgal et’ çağrısında taleplerini açıkça ifade etmektedirler (Bianet.org, 14.10.2011).

Los Indignados'tan dört ay kadar sonra başlayan Occupy Wallstreet (OWS) hareketi ise Kanadalı bir grup olan Adbusters tarafından, 17 Eylül 2011 günü sabaha karşı Wall Street' te toplanan çevredeki en uygun yerleşim alanı olan Zuccotti Parkı'nda başlatılmıştır. Parkı mesken tutan grubun başlattığı protestoların başlıca sloganları “‘Biz %99’uz” olmuştur. Çünkü protestolar büyük şirketlerin aç gözlülüğüne karşı yapılmakta ve gösterilerle ABD halkının %99'unun haklarını en varlıklı %1 karşısında korunmaya çalışılmaktadır. Bahsi geçen yüzde 1'in iktidarı, gerçekten şehirdeki yatırımların çoğuna, şehrin yeniden inşasının büyük kısmına yön veren aşırı güçlü bir gruptan oluşmaktadır. Diğer tarafta onlarla ittifak yaptığı ileri sürülen milyarlarca dolarlık Michael Bloomberg bulunmaktadır. İsyancılar, gelir dağılımındaki adaletsizliğe, finans sektörünün herkesi köleleştirmesine, dev şirketlerin siyaseti kontrol etmesine, vergilerin doğru yerlerde kullanılmamasına, çevreye verilen zarara ve savaşlara isyan etmektedirler. Talepleri oldukça somut olup kısaca azınlığın çoğunluğa tahakkümüne karşı çıkmaktadırlar.

Yukarıda değindiğimiz ‘Biz %99’uz’ sloganı gelir adaletsizliğinin yanında küreselleşen dünyamızda gelirin kutuplaştığı ve dolayısı ile toplumsal sınıfların da yeniden nasıl şekillendiğini ifade etmektedir. Yani toplumlar küresel ölçekte, işçiler- emeğini ücret karşılığı satanlar- ile işverenler olarak kutuplaşmaktadır. İşçiler kendi içlerinde farklı katmanlara bölünse ve sınıflandırılmaya çalışılsa da nüfusun çoğunluğu -%99- emeğini satarak %1'in izin ve imkân verdiği ölçüde yaşamak ve geçinmek zorunda kalmaktadır. Eylemlerin ‘Sınıf çatışması’ olarak değerlendirilebileceğinin en bariz örneğini burada görmekteyiz. Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus da Kapitalizm karşıtlığının en çok vurgulandığı

eylemlerden birinin, kapitalizmin beşiği kabul edilen ABD’de yapılmış olmasıdır. Yani ABD sömürsünü ırk, din, dil, ülke ayırmadan kendi vatandaşlarına da yapmakta ve o sistemin tüm aşılamlarına, o sistem içerisinde o düşünce yapısına sahip insanlar yetiştirme çabalarına rağmen toplum adalet, mutluluk, eşitlik, demokrasi taleplerinde bu derece ısrarla bulunmaktadır. Böylece eylemlerin amaçlarının insanların yaşadığı her yerde savunulan, en temel ihtiyaç olarak görülebilecek talepleri içerdiği ve evrensel nitelikli olmaları birbirlerini tetikleme veya etkileme özelliği bulunabileceğini de göstermektedir. Yani artık kısaca küresel sorunlar için küresel düzeyde eylemler yapılmaya başlanmaktadır.

Ekonomik krizi, küresel ısınmayı, işsizliği, kent hakkı taleplerini ve hepsinden önemlisi tüm bunlara yol açtığına inandıkları doymak bilmez kapitalist sistemi ve sistemin yarattığı sosyal eşitsizliğin protesto edildiği şiddetten uzak toplumsal hareketlerden olan eylemler, İspanyollar’ın Hessel’ den etkilenmeleri gibi Wall Street isyancıları da İtalyan Antonio Negri’ nin ‘Declaration’ (beyanname veya duyuru) başlığını taşıyan kitapçıktaki görüşlerinden etkilenmeleri ile çıkmıştır. Negri’ nin yeni çağa özgü manifestosu olarak nitelendirilebilecek ‘Declaration’ ın ilk cümlesi “Failler meydana indi” den yola çıkarak Wall Street işgalcileri de ‘failler’ olarak 17 Eylül sabaha karşı meydana inmiş ve yanlarında getirdikleri çadırlarla işgal hareketini başlatmışlardır.

İlk günlerde kimselerin umurunda olmayan masum, pasif direniş olarak başlayan hareket nice memnuniyetsizin ilgisini çekmiştir. Krizle işini, evini yitirip eski yaşam tarzına veda etmek zorunda kalan milyonlarca mağdurun geç kalmış isyanı, tepkisini ortaya koymak sloganlar kitlenin profilini ortaya koymaktadır: ‘Yeni, özgür ve adil bir dünya istiyoruz!’, ‘Kapitalizme ve sömürgeciliğe hayır!’, ‘Savaşa değil, halka harcayın!’ sloganları elbette isyancıların Kapitalizm karşıtı olduğunu göstermektedir. Ancak isyana katılan halk kitlesinin içerisinde küresel ısınmaya dikkat çekme ve demokrasi talepleri olduğu göz önüne alındığında ekonomik temelli bir çıkışı olsa da eylemler sürecinde farklı yönlerde ki talepleri de kapsamaya başladığı görülmektedir. Tabloda da görüleceği üzere Gezi Parkı hareketine en yakın hareket amaç ve talepler açısından ‘Wallstreet’i İşgal Et’ hareketleridir.

‘Yo Soy 132’ hareketi ise Meksika’da ortaya çıkan ve PRI (Kurumsal Devrimci Parti) başkan adayı Pena Nieto’nun valilik yaptığı dönemde halka şiddet uygulanmasına izin vermesine ve basın taraf tutmasına karşı olan, daha demokratik ve özgür bir yönetim talebinde bulunan İber-Amerika Üniversitesi öğrencilerinin başlattığı bir harekettir. Hareket, üniversiteye gelen Nieto ile öğrenciler arasında konferans sırasında yaşanan gerginlik ile ilgili basına verilen demeçlerde konferanstaki kişilerin öğrenci olmadığı yönündeki yanlış açıklamalar üzerine öğrencilerin sosyal medya üzerinden olanları video olarak paylaşılması

ile başlamıştır. 131 öğrenci adlarını, bölümlerini ve okul numaralarını videoda paylaşmıştır. Öğrencilere destek verenler de ‘Yo Soy 132!’ yani ‘132. Benim’ diyerek isyanı sürdürmüştür. “*The protest movement has been described as the Mexican spring*”(Protesto hareketi ‘Meksika Baharı’ olarak tarif edilmiştir- sosyosoy132.wordpress.com, 15.03.2016) Hareketin amacı başkan adayı olan Nieto’nun 1 Temmuz 2012 de yapılan devlet başkanı seçilmesine engel olmak ve basının tarafsızlığını sağlamaktır.(Evrensel.net, 26.06.2012)

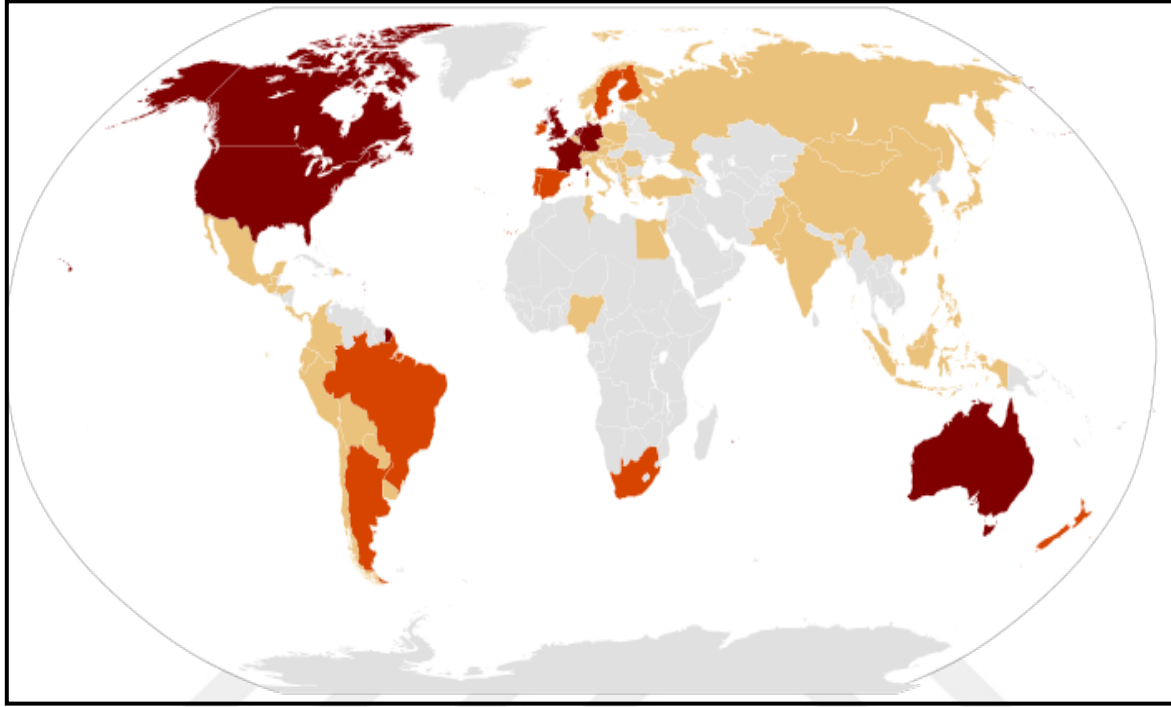
Gezi Parkı hareketi ise yukarıda da değindiğimiz üzere diğer hareketlerle amaçlar ve talepler açısından benzerlikler gösterse de buradaki en önemli özelliği çıkış noktasıdır. Diğer eylemlerden farklı olarak çıkış noktası ekolojik ve kentsel nitelikli olmasıdır. Ancak İstanbul gibi büyük bir kentin merkezinde oldukça azalmış olan ağaçların kesimi ve halkın sosyalleşme ve toplanma yeri olan meydanların alış-veriş merkezine yani tüketim merkezine dönüştürüleceğinden hareketle başlayan eylemler hükümet politikalarından memnuniyetsiz birçok kesimin meydana gelmesi ile talep ve şikâyetleri anlamında çok daha genişlemiştir. Kapitalizm karşıtlığı, kent hakkı ve ekolojik nitelikli taleplere hükümetin kısıtlayıcı ve baskıcı tutum ve yaklaşımlarının adaletsizliğini savunan halk kitleleri de dahil olmuştur. Buradan hareketle eylemin diğer hareketlerdeki çıkış noktası olan ekonomik bunalım yerine ekolojik ve kentsel nitelikli bir çıkış noktasının olması önemli bir noktadır. Bu anlamda ekolojik ve kentsel taleplerin kapitalizm karşıtlığı ile birlikte savunulması açısından Occupy Wallstreet hareketi ile benzerlik göstermektedir.

4.1.3 Hareketin Ölçeği

Avrupa’da yaşanan kriz ‘Öfkeli Hareketi’ nin kısa sürede yayılmasını sağlamıştır. İspanya’da başlayan eylemlerin ardından İtalya’da da halk ekonomik kriz sonucu artan işsizlik, borç oranı ve sonrasında hükümetin tasarruf paketleriyle gelen kesintilerini protesto etmek için Roma’da eylemler düzenlemiştir. Milano, Bologna ve Roma’da irili ufaklı pek çok gösteri yapan isyancılar İtalya’nın birçok kentinden katılımı büyük yürüyüşler düzenlemiştir. Almanya’nın birçok kentinde, dünyadaki finans piyasalarının gücünün çok fazla olmasını protesto etmek amacıyla yürüyüşler düzenlemiştir. Almanya’nın başkenti Berlin’deki Alexanderplatz adlı meydana toplanan 8 binden fazla gösterici, Başbakanlığa kadar yürüyerek Batılı ülkelerdeki finans sisteminin adaletsizliğini protesto etmiştir. Göstericiler, Başbakanlıkla Federal Meclis binası arasında bulunan çimenlik alanda toplanmış, çeşitli etkinliklerde bulunmuştur. Frankfurt kentinde de binlerce gösterici Avrupa Merkez Bankası binasına yürümüş, Münih’de ve Köln’de finans piyasalarının gücünü ve mevcut finans

sistemini protesto etmiş, Belçika, İngiltere, İsviçre gibi daha birçok Avrupa ülkesinde eylemler düzenlenmiştir. (M.turkishny.com, 15.11.2014).

Şekil 4.1 Dünya Çapında Occupy Wallstreet ve Los Indignados Hareketleri

■ 1-4 arası şehirde eylem   ■ 5-9 arasında şehirde eylem   ■ 10+ şehirlerde eylem

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0%C5%9Fgal_hareketi#mediaviewer/File:Occupy_Protests_Map.svg

OWS hareketinde de ölçek olarak uluslararası yayılmayı görmekteyiz. Yakın tarih aralıkları ile gerçekleşmiş olmaları nedeniyle Yo Soy 132 ve Gezi Parkı hareketi de bir çok yerde OWS hareketinin bir uzantısı olarak görülmüştür. Her ülke tarafından kendi koşullarına göre uyarlanmıştır. Bu noktadan itibaren de hareketin adı sadece ‘Occupy’ (İşgal et) olarak genel bir ifadeye dönüşmüştür.

Yo Soy 132 hareketi ise, başta ulusal olan hareket, aynı isimle sivil toplum örgütüne dönüşmüş ve yürüttüğü çalışmalar ile Latin Amerika ülkelerinde destek hareketleri düzenlemiştir. Farkındalık oluşturmak ve maddi kaynak sağlamak gibi konularda uluslararası alanda destek bulmuştur. Bu durumun nedeni diğer hareketler gibi YTH’in karakteristik özelliği olan çevre, demokrasi ve kent konularına dair evrensel nitelikteki talepleridir. (Sosyosoy132.wordpress.com, 15.03.2016)

Gezi Parkı hareketi ise 79 ilde yapılmıştır. Ayrıca harekete yurt dışından da destek olarak yapılan başka gösteriler ile destek gelmiştir (Towleroad.com, 04.10.2011). İç işleri Bakanlığı'nın açıklamasına göre yurt içindeki eylemlere 2.5 milyon kişi katılmıştır (Milliyet.com.tr, 23.06.2013). Ülke çapında eş zamanlı başlayan hareketler özellikle İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere Hatay, Adana ve Antalya illerinde yoğunluk göstermiştir. Ülkenin bir şehri ile sınırlı kalmamış, New York'ta Yapılan gösteriler ve Brezilya'daki hareketlerden destekler gelmiştir. Bu nedenle Tablo 4.1 'de de uluslararası olarak değerlendirilmiştir. Occupy hareketinden yaklaşık 2 sene sonra başlamış olmasına rağmen eylemlerin bir parkta ve kapitalist sisteme karşı olma, çevreci ve kent odaklı olma noktalarında benzerlikleri kısa sürede birçok ülkenin sosyal medya üzerinden destek vermesini sağlamıştır. Ancak elbette ki farklılıkları vardır ve bunlar alt başlıklarda incelenmektedir.

4.1.4 Örgütlenme

Tablo 4.1 de 'örgütlenme' başlığı altında ifade edilmek istenen isyancıların kendi içlerinde ya da üstlerinde organize olmuş, rol ve görev dağılımına sahip ve bir isim altında toplamış olunması (lider, üyeler ve topluluğun grubun adı gibi) halidir. Hukuki ya da hukuk dışı gibi bir ayırım yapılmamıştır. Üyeler ve lider ilişkileri, iletişimi ile hareket eden, ortak bir amaç etrafında birleşmiş insan topluluğu olarak kabul edilmiştir. Bu bakış açısından yola çıkarak hareketler iki tipte incelenmiştir. 'Hareket sonrası' ve 'Örgütsüz' olarak sınıflandırılan hareketlerde, 'Hareket sonrası' ile hareketin ortaya çıkardığı kollektif ruhun devam ettirilerek siyasi parti, sivil toplum örgütü gibi bir örgütlenmeye dönüşmesi ifade edilmektedir. 'Örgütsüz' sınıflandırması ile öncesi ve sonrasında yeni toplumsal hareketlerin karakteristik özelliği olan 'kendiliğindenlik' durumunun devam ettiği anlatılmak istenmektedir.

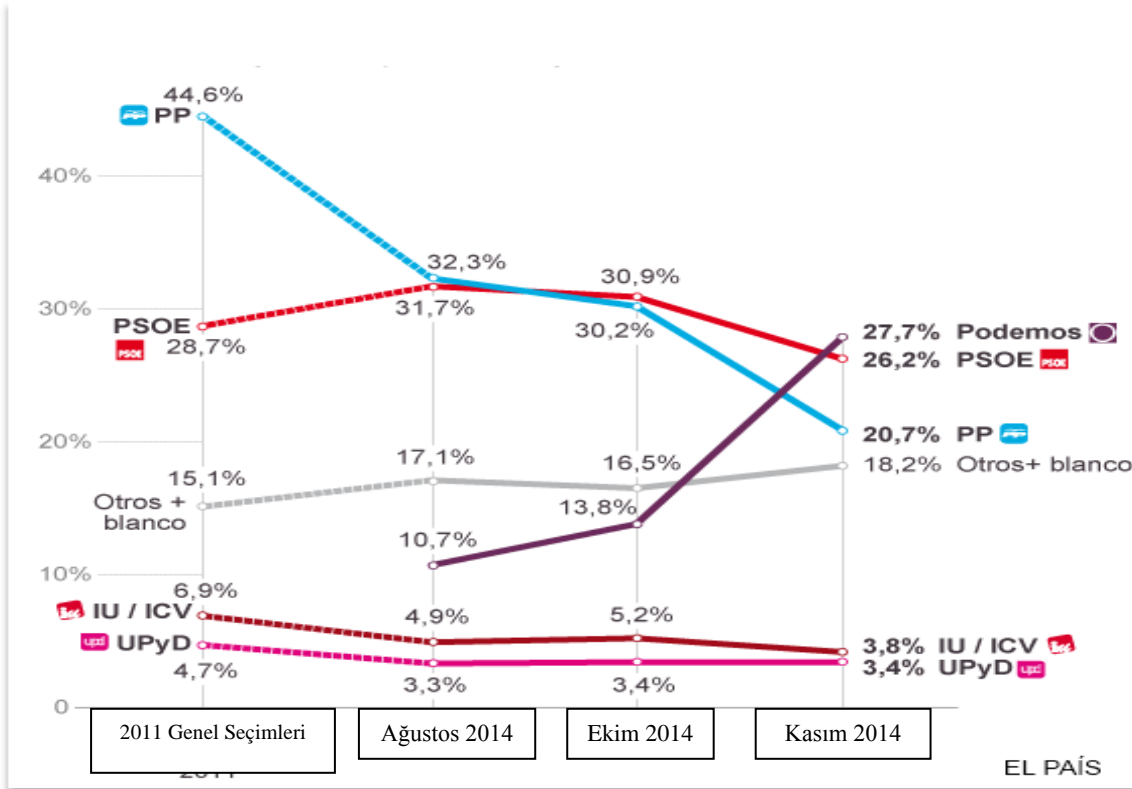
Los Indignados (Öfkeliiler) Hareketinde ise 'Hareket sonrası' örgütlenme olduğu tabloda görülmektedir. Üniversite öğretim üyesi Pablo Iglesias'ın liderliğinde kurulan Podemos (Yapabiliriz) Partisi, anketlere göre İspanya'nın geleneksel merkez sağ ve merkez sol şeklinde kurulu iki partili siyasal sistemini değiştirmeye aday olmuştur. Diğer siyasi partilere göre alışlagelmişin dışında farklı bir yapılanmaya giden Podemos'un ilk genel sekreteri, yapılan seçimde Pablo Iglesias Turrion olmuştur. Podemos'un kuruluş aşamasına öncülük eden Iglesias, Mayıs ayı sonunda yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerini kazanan 5 Podemos adayından biri olmuştur. Complutense Üniversitesi'nde Siyasal Bilimler alanında akademisyenlik yapan ve henüz 36 yaşında olan Iglesias'a parti yönetiminde 62 kişilik

Vatandaş Konseyi ve 10 kişilik Koordinasyon Konseyi eşlik etmektedir.(Haber7.com, 17.11.2014)

Podemos'un yeni yönetiminde yer alan isimlerin en az yarısının 35 yaşın altında olması ve ayrıca üniversite ve sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantılı isimlerin yönetimde görev aldığı görülmektedir. “İspanya çok uluslu bir ülke. Podemos, çoğulcu bir proje ile vatandaşların hoşuna giden bir ülke inşa edebilir” ifadesi ile çoğulcu bir parti anlayışında olduklarını göstermektedir (Haber7.com, 17.11.2014). Iglesias’a göre ülke ‘kast sistemi’ ile yönetilmektedir ve 2011’de ortaya çıkan ‘Öfkeliler’ hareketini siyasete yönlendirerek, sol görüşlü akademisyen, öğrenci ve aktivistlerin desteğiyle kısa sürede İspanyol siyasetinde dengeleri lehlerine değiştirdiği anketlerde görülmektedir. Yüksek maaş alıp lüks hayat süren siyasetçileri kıyasıya eleştirmekte ve daha az parayla yaşanabileceğini savunmaktadır.

İspanya’nın El Pais gazetesinin Metroscopia adlı araştırma şirketine yaptırdığı ankette, olası bir genel seçimde Pablo Iglesias’ın lideri olduğu Podemos’un oy oranının yüzde 27 olacağı ve birinci parti çıkacağı gösterilmektedir. Nitekim Podemos 2015 genel seçimlerinde aldığı oylarla parlamentoya 3. Parti olarak girmeyi başarmıştır.

Grafik 4.1 Pais Gazetesinin Metroscopia Adlı Araştırma Şirketine Yaptırdığı Anket

Kaynak: http://politica.elpais.com/politica/2014/11/01/actualidad/1414865510_731502.html

Ayrıca anket sonucuna göre, şu an ana muhalefette olan Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) yüzde 25.5 ile yine konumunu korumaktadır. Diğer taraftan iktidardaki Halk Partisi (PP) ise, yüzde 20 oy oranıyla ancak üçüncü siyasi parti olmaktadır. Ekim anketinde bu rakamlar, Podemos için % 14; Sosyalistler için % 31; PP için % 30'dur. (Politica.elpais.com, 01.11.2014) Sonuçta, *İspanya'da ilk defa katıldığı 2011 genel seçimlerinden yüzde 20,6 oranında oy alarak, 69 milletvekiliyle 3. büyük siyasi parti olarak çıkmıştır* (Hurriyet.com.tr, 20.12.2015).

Bu oranlar, İspanya'da diktatör Francisco Franco sonrası yaklaşık 40 yıllık demokraside PP ile PSOE'nin liderliğinde iki partili siyasi geleneğin artık kırıldığını gösteriyor. Podemos'un seçimlerdeki adayları da temel politikaları da, tüm üyelerin İnternet aracılığıyla katıldığı oylamalarla belirlenmektedir. Üye sayısı 200 binin üzerine çıkan partide, her üyenin karar önergesi sunma hakkı bulunmaktadır (Blog.radikal.com.tr, 07.11.2014).

Podemos, liderleri ve üyelik aidatları bulunmayan, ne zaman toplanacaklarına kendileri karar veren çevrelere dayalı bir örgütlülüğe sahip bulunmakta. Ülke genelinde üye sayıları 200 ile 1000 arasında değişen 800 civarında çevre bulunduğu söylenmektedir. Yerelliklere dayalı çevrelerin yanında özel ilgi alanlarına odaklanan çevreler de bulunduğu da ifade edilmektedir. Diğer yandan, çevrelerin iç iletişimde ve yeni üyeler kazanmasında en büyük rolü Facebook ve Twitter oynadığı da dikkat edilmesi gereken bir diğer noktadır.

İspanya'da iktidarda olan Halk Partisi'nin (PP) Genel Sekreteri Maria Dolores de Cospedal, Podemos'un ortaya çıkışı ve yükselen oyları ile ilgili olarak yaptığı bir açıklamada "*Podemos, Venezuela modelinde olduğu gibi çok genele yayılmış fikirleri olan aşırı sol bir parti ve İspanya demokrasisi, yargının bağımsızlığı, basın özgürlüğü ve güçler ayrımı ilkesi için bir tehdit*" (Haber7.com.17.11.2014) olduğunu ifade etmiştir.

Occupy Wallstreet'in çıkışında Adbusters adlı Kanadalı grubun hareketin etkili olmuştur. Toplumun böyle devam edemeyeceğini, yeni bir paradigmaya geçmelerinin gerektiğini savunan bu grubun sanat, tasarım gibi yaratıcı yönleri bulunmasının yanında, bütün dünyaya jeopolitika, psikoloji ve çevre konularında hem basılı bir dergi ile yayım, hem de internet üzerinden yayın yapmaktadır.

Kendi aralarında iletişimlerini sağlayan özel bir işaret dilleri olup, bir şeyi beğeniyorsa el parmaklarını yukarı kaldırıp dalgalandırıyorlar, ya da beğenmiyorsa da tam tersini yapıyorlar. Kararsızlarsa da kollarını uzatıp hiçbir şey yapmıyorlar. Günde iki defa, doğrudan demokrasinin uygulandığı saatler süren genel kurul toplantıları yapıyorlar. Mikrofon kullanmadıkları için, mike check (mikrofon kontrolü) diye adlandırdıkları halk mikrofonu yöntemini kullanıyorlar. Konuşmacı ne diyorsa en önde oturanlar tekrarlıyor ve böylelikle konuşulanlar tüm gruba yayılıyor. "*Bizim silahlarımız parmaklarımız, halk mikrofonları,*

birbirimize duyduğumuz saygı ve gelecek için umut’ diyorlar (Bianet.org, 19.11.2011). Adbusters, OWS (Occupy Wallstreet)’den önce kurulmuş bir grup olup, harekete katılanlar, Zuccotti Parkını; kütüphanesinden sağlık ocağına, gıda gereksiniminin karşılandığı ortak mutfaktan temizlik hizmetlerine kadar, komünü andıran bir yaşam alanını hayata geçirmiştir. Ancak eylemlerin büyümesi, ulusal çapta yayılmasından sonra eylemlerle bütünleşen bir örgütlenmeye rastlanmamaktadır (Bianet.org, 19.11.2011).

OWS hareketinin başında meydanları coşku kaplamıştır. OWS’nin, 2012 seçimlerinde belirleyici bir etki yaratmak ve tıpkı aşırı sağcı Çay Partisi (Tea Party) hareketine benzer ama onun tam aksine sol cenahın bir yerlerinde örgütlenmeyi sağlayacağı yönünde iddialar sıkça dile getirilmektedir (Abdullahayan.wordpress.com, 16.07.2013).

Lideri olmayan, ancak giderek daha çok ses getiren ve New York’ un ardından önce Washington ardından da Boston, Los Angeles gibi diğer kentlere de sıçrayan kapitalizm karşıtı gösterilerin ABD’ de on yıllardır kış uykusuna çekilen sol hareketleri canlandıracağı umudu gittikçe arttırmıştır. Ancak bir siyasi parti bir örgütlenme olarak ortaya çıkmamışlardır. Hareketlerin içerisine katılan sivil toplum örgütleri olmuş yani Adbusters gibi öncesinde kurulu olan ve eylemlere katılan grup ve topluluklar olmuştur. Ancak bu grup ve topluluklar hareket yolu ile ifade edilmek istenen sorunların etrafında ya da o hareketin yapılması için planlı olarak kurulmuş örgütlenmeler değildir. Hareket sırasında ekonomik sıkıntıların giderilmesi adına kartlı bir sistem üzerine meydana toplanan harekete katılanların ortak akıl ve kabulü ile karar alınmış olsa da bunun peşini bırakmayıp taleplerin uygulanıp uygulanmadığını takip edecek aktif bir örgütlenme oluşturulamamıştır.

Yo Soy 132 hareketi ise sivil toplum örgütü kurma yoluna gitmiş ve siyasi bir oluşuma yönelmemiştir. Şu anda İngiltere’de (Londra, Manchester ve Sheffield), İspanya’da -Madrid ve Barcelona, Fransa -Paris, ABD’de -New York, Chicago, San Antonio Texas ve Berkeley, Kanada’da -Calgary, Toronto ve Montreal, Almanya’da -Berlin, Bonn, Baden Württemberg, Avustralya, Portekiz, Hollanda, İtalya -Roma, Bologna, Sicilya, Çin, Belçika ve Arjantin gibi birçok ülkede 30’dan fazla kurduğu bağlantı ile mücadelesine devam etmektedir. (Sosyosoy132.wordpress.com, 15.03.2016)

Gezi Parkı hareketinde ise tamamen sosyal medya üzerinden parkta bulunan Taksim Dayanışma Platformu üyelerine destek vermek amacı ile çoğunluğu gençlerden oluşan bir kalabalık olarak toplanmışlardır. Kalabalığı bir araya getirmede Facebook ve Twitter internet sitelerinin ‘arkadaş listesi’ yolu kullanılmıştır. Yani meydana bulunanlardan birçoğu, bir başkasının arkadaşı olarak gelmiştir. Yukarıda tanımladığımız gibi bir örgüt kavramından bahsetmek mümkün değildir. Eylemler sırasında organize olunmuş, bir meclis oluşturularak

talepler belirlenmiş, görev dağılımı yapılarak hareket süresince ortak bir yaşam düzeni kurulmuştur. Ancak bir örgütlenme adı altında oluşmamıştır ve kendiliğinden gelişmiş bir organizasyon niteliği taşımaktadır. Bu nedenle ‘kendiliğindenlik’ ön planda olmuştur. Hareketin üçüncü haftasına girilirken isyancıların kendi içlerinden seçtikleri bir grup talepleri dile getirmek üzere iktidar ile görüşmeye gitmiştir. Fakat bu ne ülke çapındadır ne de resmi nitelikte bir ismi ve organizasyon yapısı olan bir örgütlenmedir. Ancak alandakiler ile ilgili herhangi bir örgüt ile bağı olup olmadığı ile ilgili olarak Konda’nın (2014, s.14) raporundan, %78,9 oranında üye değilim yanıtı verildiğine bilgisine ulaşılmaktadır. Gezi Parkı hareketine katılanların yüzde 21,1’i “bir siyasi partiye, oluşuma veya dernek, platform gibi sivil toplum kuruluşuna” üye olduğunu belirtmiştir. Yine Konda’nın ‘2008 Hayat Tarzı’ araştırmasına göre ise Türkiye toplumunun yüzde 15’i siyasi parti üyeliği olduğunu belirtmiş ve görüşülen kişilerin yüzde 7,5’i meslek örgütleri dışında herhangi bir derneğe üye olduğunu belirtmiştir. Bu veriler ışığında, Gezi Parkı eylemlerine katılanların herhangi bir siyasi parti ya da dernek/oluşum üyeliğinin Türkiye genelinden pek de farklı olmadığı söylenebilir.

Gezi Parkı’nda Konda Araştırma şirketi anketinde parktakilere “*herhangi bir örgütü ya da kurumu temsilen*” parkta bulunup bulunmadıkları yönündeki sorusuna çoğunluğun (Parka gelenlerin yüzde 93,6’sı) kendisini ‘sade vatandaş’ olarak tanımlamıştır. Bu durumda Gezi Parkı Hareketi’nin ‘Örgütsüz’ bir hareket olduğu söylenebilir. Bu nedenle Gezi Parkı Hareketi’ne katılan her beş kişiden bir tanesinin parti, dernek ya da oluşum üyeliği bulunsa da, parka kendi inisiyatifleri doğrultusunda geldikleri söylenebilir. Diğer taraftan Park’a gelen her beş kişiden dördünün herhangi bir siyasi parti, dernek ya da oluşum üyeliği yoktur. Ancak herhangi bir üyeliği bulunmayanların yaklaşık yarısı (kendisini sade vatandaş olarak ifade edenlerin %40’ı) daha önceden harekete katılım tecrübesi olduğunu da ifade etmiştir. Bu durumu herhangi bir siyasi parti, sivil toplum örgütü, derneğe ya da oluşuma üye olmadan da ciddi çoğunlukla yapılabileceğini, diğer bir deyişle örgüt ve kurumların bu gibi organizasyonlarda etkisinin ancak yarı yarıya olabileceğini göstermektedir. Ayrıca rapora göre, Gezi Park’ı hareketine katılan her beş kişiden ikisinin örgütlü siyaset ya da sivil toplum hareketi dışında olmasının toplumsal olaylara aktif bir şekilde katılan bir kitle dönüşebilecekleri savunulabilir. Yani, aktivizm ya da eylem tecrübesi olan ve aynı zamanda kendisini “*sade vatandaş*” olarak tanımlayan % 40’lık bir isyancı grubu ile siyasi parti, dernek ya da oluşumu temsilen harekete katılan yüzde 6,7’lik başka bir isyancı topluluğu birleşmiştir. Özetle Konda verilerine göre, parti, dernek ve oluşum üyeliğiyle harekete katılma arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Ancak parka gelme sıklığı ve geçmiş hareket tecrübesi açısından değerlendirildiğinde ‘örgütlüler’ adı verilen bu grubun genel park nüfusu içindeki yüzdesi

arttığı görülmektedir; ancak yine de çoğunluğu asla oluşturamamaktadırlar. (Konda, 2014, s.14-17)

Diğer taraftan Tablo 4.1’de de görüleceği üzere Gezi Parkı hareketi ‘Örgütlenme’ başlığında ‘Hareket sonrası’ örgütlenme olduğu ifade edilmektedir. Çünkü hareketin hemen ardından 1 Ekim 2013’te GZP (Gezi Partisi) kurulmuştur. Parti hukuki zorunluluklar dışında (Cem Köksal, Genel Başkan) ‘Lidersiz ilk parti’ olarak kurulduğunu ifade etmektedir.(İnovatifhaber.com, 13.06.2013) Gezi Parkı hareketini referans alan parti, ortak akıl, otonom teşkilatlanma ve yatay örgütlenme ile parti örgütlenmesi açısından Türk siyasetinde bir ilki gerçekleştirmektedir. Ayrıca ‘kendiliğindenlik’ esasına dayanan Gezi Parkı ruhunu sürdürmeye çalışmaktadır.

4.1.5 Hareketlerde Aktif Olan Toplumsal Gruplar

Los İndignados Hareketi “*vatandaşların ve halkın% 70’den fazla çoğunluğu tarafından ilgiyle takip edildi*”(Mart-i-Puig, 2011,s. 209). Hareketi destekleyen gruplar yazarlar tarafından sosyal medyada atılan tweetlerin incelenmesinin ardından direnişçiler “*Yöneticiler, Profesyoneller, Destek personeli, İşçiler, Öğrenciler*” (Manager-Executive, Professional, Support staff, Manual worker, Student) (Pena-Lopez ve Congosto, 2013, s.367) şeklinde sınıflandırılırken, dahil olan toplumsal gruplar Aktivistler, Medya, İşçi Sendikaları ve Politikacılar olduğu görülmüştür. (Pena-Lopez ve Congosto, 2013, s.367)

Occupy Wall Street hareketinde, hareket sırasında küresel mali krizden Wall Street’i sorumlu tutan göstericiler, sendika temsilcileri, öğretmenler, belediye çalışanları, iletişim ve ulaştırma sektörlerinde hizmet verenleri temsil eden sendika üyeleri de yürüyüşe katılanlar arasında olmuştur. Taşınan pankartlarda ‘Merkez Bankası FED ilga edilsin’ ve ‘bize değil, Goldman Sachs’a biber gazı’ gibi ülkedeki finans sistemini eleştiren sloganlar yer aldığı görülmüştür. Protestoculara hitap eden sendika liderleri, savunulan fikirlerin arkasında olduklarını söylerken bölgedeki üniversite öğrencileri de sınıflarından çıkmış ve isyancılara destek vermiştir. Boston, Chicago, Los Angeles ve San Francisco gibi birçok kentte de daha küçük çaplı olsa da dayanışma eylemleri düzenlenmiştir (Bianet.org, 17.10.2011).

Yo Soy 132 hareketi, büyük kısmı internet üzerinden yürütülmüş bir hareket olması nedeni ile destek veren toplumsal grupların net bir tespiti yapılamamaktadır. Tablo 4.1’de de elde edilen verilere göre öğrencilerin ve muhalefetteki siyasilerin katıldığına yer verilmiştir. Fakat bu durum harekete katılanların sadece bu toplumsal sınıflandırma ve gruplardan ibaret olduğu anlamına gelmemektedir. Neticede hareket Nieto muhalifidir. Bu durumda Nieto karşıtı olan

hemen herkesin, internet üzerinden hareketin destek bulması ve yayılmasına katılmış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Toplumsal gruplar açısından en geniş toplumsal sınıf ve grup katılımının Gezi Parkında olduğunu görülmektedir. Gezi Parkı'nda sert bir üslup kullanan hükümet, halkın daha fazla tepki göstermesine neden olmuştur. Benzer davranışlar sergileyen hükümetlerde (Tunus, Ürdün, Umman, Yemen, Mısır, Libya ve Kuveyt) karşısındaki sert halk kitlesinin yatışması da zor olmuştur. Bazı Arap ülkelerinde olduğu gibi hükümetleri devirmeye/ yenilemeye gittiği de görülebilmektedir.

Hareketlerin hemen hepsinde kolluk kuvvetleri görev üstlenmişlerdir. Polis güçleri görev yapmıştır. Kolluk kuvvetlerinden olan bazı personelin isyancılar ile aynı düşünceyi paylaşması hali ise en ironik kısmı oluşturmuştur. Kimi yerde polisi ve askerin ne kadar sert olduğuna dair resimler çekilip gösterilirken, kimi yerde polisin harekete katılanları görmezden gelip eylemini yapmasına izin vermesi hali göz önüne getirilerek eylemlerde bulunmayan insanların kafası karıştırılmıştır. Polisin de düşünce yapısında çeşitlilik gösterebileceği ya da isyancı ile aynı savunuda bulunurken ona karşı mücadele etme gerekliliğinin arasında kalması göz ardı edilmiştir.

Gezi Parkı'nda dini gruplar olarak Anti-kapitalist Müslümanlar ve Aleviler katılımcı dini grupların başını çekmiştir. Diğer eylemlerde ise farklı toplumsal sınıf ve dini gruplar katılmış olsalar da kimliklerini ön plana çıkarmamışlardır. Gezi Parkı'nda LGBT'ler parkı yoğun kullanan gruplardan olarak eylemlerin ilk gününden itibaren parkta bulunmuşlardır. Bunu Boysan Y. Milliyet gazetesine verdiği röportajda;

“...Aslında destek olmadık, biz kendimiz için sokağa çıktık. Kürsüden bize hasta dendiği için sokağa çıktık. Kendi mahallemiz ve sokağımız elden gidiyor diye de kendimizi sokağa attık. Gezi parkı eşcinsellerin de parkıdır, özellikle eşcinsel erkeklerin buluşma noktasıdır. Şehrin birçok parkı da öyle... Gezi Parkı'nın şehirdeki kaderi bizim için de çok önemli. Biz orayı kamusal alanın bir parçası olarak ziyaret eden insanlarız. Başta o kepçe bizim de parkımıza girdi...” (Milliyet.com.tr, 30.06.2013) sözleri ile ifade etmiştir.

Gezi Parkı eylemlerinin son günlerinde yani 30 Haziran 2013'de ise LGBT'liler 'Onur Yürüyüşü' düzenlemişlerdir. Tablo 4.1'de belirgin olarak görüldüğü üzere sadece OWS ve Gezi Park eylemlerinde LGBT'li gruplar olduğuna yer verilmiştir. Ancak Müslüman ve Arap toplumlarda son derece hassas olan durumları nedeni ile birçok LGBT'li eylemlere katıldı ise de kimliklerini ön plana çıkarmamış olmaları ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer taraftan 1 Ekim 2011'de Brooklyn köprüsünde yürüyen bir trans birey olan Justin

Adkins gibi Occupy hareketinde de LGBT'lileri görmek mümkündür (Nytimes.com, 05.10.2011).

İktidarın 'anneler çocuklarımızı göndermeyin Taksime' sözleri üzerine Anneler de bir toplumsal sınıf olmamakla birlikte parka katılmış diğer gruplardır. Bu durum isyancıların aileleri tarafından da desteklendiğinin görülmesi açısından önemlidir. Ayrıca eylemlerde aktif olan grupların Gezi Parkı ve OWS de benzerlikler göstermesi de dikkat edilmesi gereken bir durumdur: İşsizler, sendika ve diğer sivil toplum örgütleri (Milliyet.com.tr, 30.06.2013), LGBT'ler ve sanatçılar her iki eylemde destek veren gruplar olmuştur. Diğer taraftan kolluk kuvvetleri ile yaşanan çatışma ve yüksek gözaltı sayıları da benzerlik göstermektedir. Hükümetlerin aktör olarak üstlendikleri roller farklı olmuştur. ABD hükümeti destek vermiştir eylemlere ve daha ılımlı söylemler kullanmıştır. Türkiye'de ise sert üslup kullanılmış ve alandakiler ile çatışılmıştır.

4.1.6 Uygulanan Şiddetin Türü

İspanya'da iktidardaki muhafazakâr Halk Partisi tarafından geçirilmek istenen Kamu Güvenliği Yasası'na göre devlet binaları önünde protesto yasaklanmakta ve bayrak yakmaya büyük cezalar getirilmektedir. Muhalefet ise yasanın halkın protesto ve ifade özgürlüğü hakkını ihlal ettiğini dile getirmektedir. Yasanın polise daha çok yetki tanınması da tepkilerin bir diğer gerekçesi olmaktadır. Hukuk gücü kullanılarak İspanya hükümeti yasayı Başbakan Mariano Rajoy'a karşı yapılan protestoların artması sonrası gündeme getirmiştir. O dönemin parlamentosundaki Halk Partisi (PP) çoğunluğu göz önüne alındığında yasanın parlamentodan geçmesi muhtemeldir. Diğer taraftan hareket süresince polis ile çeşitli bölgelerde arbede yaşanmış ancak herhangi bir ölüm olayı olmasa da yaralanmalar olduğu görülmüştür (Rios, 16.05. 2011).

Occupy Wall street eylemleri incelendiğinde ise yine kolluk kuvvetlerinden polis ile isyancıların karşı karşıya geldiği gözlemlenmektedir. Ancak gözaltına alma sırasında isyancının gözaltına alınmasına karşı direnmesi dışında yaşanan şiddet unsurlarına rastlanmamaktadır. CnnTürk'ün yaptığı haberde "kapitalist sistem, işsizlik, ekonomik ve toplumsal eşitsizlik gibi sorunlara tepkiler içeren konuşmaların yapıldığı, Zuccoti Park'ı işgal etti. 'Wall Street'i İşgal Et' girişiminin birinci yıl dönümünde 181 kişi gözaltına alındı" şeklinde yayınlamıştır (Cnntürk.com, 18.09.2012).

Yo soy 132 hareketinde ise psikolojik baskı olduğu görülmektedir. Eylemcilerin kendilerini tanıtan videolarının ardından göz altına alınan, tutuklanan bir öğrenciye rastlanmamıştır. Ancak bu durumun nedeni, hareketin fitilini ateşleyen unsurun zaten şiddet

olması görülebilir. Çünkü Nieto'nun valilik yaptığı dönemde havaalanı istemeyen halka şiddet uygulanmasına müsaade etmiştir.

Gezi Parkı eylemlerinde ise yoğun fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik şiddet de görülmektedir. İçişleri Bakanlığın tespitlerine göre, İstanbul'da başlayan eylemler 28 Mayıs-2 Haziran arasında 75 kente yayılmıştır. 4 günde, 75 kentte toplam 400 protesto gösterisi yapılmıştır. Bakanlık, protesto gösterilerine katılanların sayısını ise 640 bin olarak belirlemiştir (Milliyet.com.tr, 04.06.2013). Bu gösterilerde 3 bin 400 protestocu için gözaltı işlemi yapılmıştır (Milliyet.com.tr, 04.06.2013).

Hareket 7. gününe girerken, Emniyet İstihbarat'ın hazırladığı rapora göre; Taksim Meydanı'nda 31 Mayıs itibariyle harekete katılanları kışkırtmaya çalışan yüzlerce ajan-provokatör (kışkırtmacı) olduğu tespit edilmiştir. Emniyet istihbarat raporunda, harekete katılanların ikinci aşaması olarak ölüm olaylarının yaşanabileceği vurgulanmıştır. Olası bir ölüm olayının hareketi daha da yoğunlaştıracağına ve halkın öfkesini artıracığına değinilerek, istihbarat servislerinin bu yöntemi kullanmasının güçlü olasılık olduğu yine raporda vurgulanmıştır (Sabah.com.tr, 04.06.2013). Mehmet Ayvalıtaş, Abdullah Cömert, Mustafa Sarı, İrfan Tuna, Selim Önder, Ethem Sarısülük, Zeynep Eryaşar, Medeni Yıldırım, Ali İsmail Korkmaz, Ahmet Atakan, Serdar Kadakal ve Berkin Elvan Gezi Parkı hareketi sırasında maruz kaldıkları biber gazı, plastik mermi ve gaz kapsüllerinin isabet etmesi ile kalp krizi gibi nedenlerle hayatlarını kaybetmişlerdir. Gezi Parkı hareketi sürecinde yaklaşık 2.5 milyon insanın eylemlere katıldığı tespit edilmiştir. Bu harekette yaklaşık 4 bin 900 isyancı 'şüpheli' konumunda gözaltına alınırken, 600'den fazla polisin, 4 bine yakın isyancı yaralandığı belirlenmiştir (Milliyet.com.tr, 23.06.2013). Gezi olaylarının yıl dönümünde İstanbul'da 127, Ankara'da 45, İzmir'de 65 isyancı gözaltına alınırken, 3 polis yaralanmıştır (Sabah.com.tr, 02.06.2014). İstanbul'da Taksim Dayanışması Grubu'nun çağrısıyla Beyoğlu İstiklal Caddesi'nin girişinde toplanan grubun yaptıkları kısa açıklamanın ardından dağılmaması üzerine polis müdahalede bulunmuştur. Ara sokaklarda isyancılarla polis arasında çatışma yaşanmış ve Beyoğlu'nda göstericilere müdahale sırasında bir polis memurunun kolu kırılmıştır (Sabah.com.tr, 02.06.2014).

4.1.7 Hareketin Yönü ve Harekete Katılanların Ait Olduğu Dünya Görüşü

İspanya'daki toplumsal hareketler Franco'nun baskıcı yönetimi ölümüyle son bulan ve daha özgürlükçü bir dönem başlamasıyla daha olumlu bakıldığı görülmektedir. İspanya'da demokratik dönemin başlaması ile iktidara gelen sol hükümet eylemlere kadar parlamentoda çoğunluğu korumaya devam etmiştir. İsyancıların savunularının ve taleplerinin yine kapitalist

sistem karşıtı olduğu göz önüne alındığında isyancılarında hükümetle paralel bir dünya görüşü olduğu söylenebilir.

İçişleri Bakanlığı'ndan verilen resmi bilgilerde açılan sandıkların yüzde 39'una göre, PP 182 milletvekili ile 1. parti çıkarken, Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) 111 ile 2. sırada yer almıştır. İlk resmi seçim sonuçlarına göre, Katalonya bölgesinde faaliyet gösteren Yönelim ve Birlik Koalisyonu (CIU), komünist görüşlü Birleşik Sol (IU) ve İspanya'daki iki büyük siyasi partiye alternatif olarak çıkan Demokrasi ve İlerici Birlik (UPyD) partilerinin 2008'deki son seçimlere oranla milletvekilleri sayılarını artırması dikkat çekmiştir.

İspanya'da 2004 yılından bu yana, iki dönemdir süren sosyalistlerin iktidarına son veren PP, 2000 yılında, Jose Maria Aznar döneminde elde ettiği 183 milletvekilini geçmeyi başarmıştır. PP, İspanya demokrasi tarihinde ilk defa bu seçimlerde, 350 sandalyeden oluşan mecliste 186 sandalyeye sahip olmuştur. Ekonomik krizle mücadele eden, 5 milyondan fazla işsiz bulunan İspanya'da, Mariano Rajoy başbakanlığında kurulan PP hükümetinin öncelikli hedefi ekonomi olmuştur.(Cnntürk.com, 20.11.2011). Ancak işçi haklarında ve kamu harcamalarında kesintilere gidilmiş ve bu durum işsizlikle boğuşan halkı meydanlara doldurmuştur.

2011 seçimlerinde aday olmayan Başbakan Jose Luis Rodriguez Zapatero'nun yerine eski İçişleri Bakanı Alfredo Perez Rubalcaba'yı başbakan adayı olarak gösteren Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ise, İspanya demokrasi tarihindeki en kötü seçim sonucunu almıştır. 2011'den önceki seçimlerde 169 milletvekiline sahip olan PSOE, 2011 seçimleri sonrasında 110 milletvekiline düşerek tarihinin en kötü sonucunu almıştır.(Cnntürk.com, 20.11.2011) Ayrıca 2008'deki seçimlerde büyük bir hezimete uğrayan ve sadece 2 milletvekili çıkaran komünist görüşlü Birleşik Sol (IU) partisi ise bugünkü seçimlerde milletvekili sayısını 11'e çıkartmayı başarmıştır.

Ülkedeki ekonomik, sosyal ve siyasi sisteme karşı gösteriler düzenleyen 'Öfkeliler' hareketinin yaptığı 'protesto oyu' çağrısının da olumlu sonuç verdiği gözlenmektedir. 'Öfkeliler' hareketinde öncü olan sivil toplum örgütleri, halktan 'oy kullanmamasını, oy kullanması halinde ise boş veya küçük partilere oy atılmasını' istemiştir. 2008'deki %73,85 olan katılım 2011 seçimlerinde %71,78'e düşmüştür (Cnntürk.com,20.11.2011).

Hareketin ardından yapılan seçimler sonucunda Sağ partinin bugüne kadar almadığı bir oy oranıyla iktidara geldiği görülmüştür. Ancak taleplerin karşılanması ve ekonomik göstergeler ile işsizlik oranları durumun önceki dönemlerden çok daha kötü olduğunu göstermektedir (Abdullahayan.wordpress.com, 25.06.2013; Sabah.com.tr, 20.11.2011).

Podemos genel sekreteri Iglesias'ın iktidara gelmeleri halinde 'asla soylu sınıfı olmayacaklarını' savunması, maaş üst sınırı gibi hükümet üyelerine çeşitli sınırlamalar getirecekleri, tüm kamu yönetimini yeniden yapılandıracaklarını, zenginliği vatandaşlar arasında yeniden paylaşacaklarını, Avrupa Merkez Bankası ve finans firmalarına karşı önlemler alacaklarını ifade etmesi aslında temsil ettikleri kitlenin ve dolayısı ile harekete katılanlarında görüşlerini de ortaya koymaktadır. Diğer taraftan seçimlerde yüzde 20 oy alarak 350 sandalyeye sahip olan İspanya parlamentosunda 69 sandalye kazanmıştır. (Haber7.com, 17.11.2014 ; Cihan.com.tr, 05.02.2016).

OWS hareketinde, Gezi Parkı ve Los Indignados'da olduğu gibi her görüşten direnişçi katılımı görülmektedir. Fakat hareketin niteliği, direnişçilerin talepleri göz önüne alındığında kapitalizm karşıtlığı ve ekonomik talepler direnişçilerin sol tendaslı dünya görüşünden olduğunu göstermektedir.

Yo Soy 132 hareketi içinse, Nieto'nun muhafazakar bir partiden aday olması ve eylemcilerin de Nieto karşıtı olması nedeni ile sol eğilimli oldukları yorumuna müsaittir. Aynı zamanda Nieto'nun üst gelirli ailelerin çocuklarından tepki almayacağı inancı ile İberamerika Üniversitesine gitmesi ve yine de tepki görmesi göz önüne alındığında, muhafazakar ve burjuva çevrelerinin de karşıtlığına dair işaretler görülebilmektedir. Bu nedenle hem sağ hem de sol görüşlülerin eylemde bulunduğu kabul edilmiştir.

Gezi parkı hareketinde ise birçok toplumsal grubun katılımının bulunması nedeni ile sadece bir gruba ait ya da belirli bir dünya görüşü olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Nitekim harekete katılanların, parkın sakin olduğu zamanlarında namaz kıldığı ve aynı zamanda duvar yazılarında 'devrim' gibi ifadelerin kullanıldığı göz önüne alındığında karşıt dünya görüşlerinin hükümet karşıtlığı noktasında bir araya geldiğini söylemek mümkündür. Bu durum toplumda kutuplaşma olmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine hareket süresince toplumda kutuplaşma, "*%50'yi evlerinde zor tutuyorum*" (Hurriyet.com.tr , 04.06.2013) ifadelerinden anlaşılacağı üzere en üst seviyeye çıkarılmıştır. Bu dönemde halk hükümet karşıtı ya da yandaş olmak üzere bölünmüştür. Hareketi destekleyenler genel anlamda Sağcı-Solcu olarak bir araya gelerek sadece hükümet politikalarına karşıtlık ekseninde toplanmışlardır.

4.1.8 Basın- Medya Kullanımı

Los Indignados hareketi, 15 Mayıs 2011 günü internet üzerinde bir araya gelerek "Gerçek Demokrasi ... Şimdi" adlı grubu oluşturmuştur. '15 M' sloganıyla çağrıda bulunan grup, sosyal medyanın aracılığında tıpkı Arap Baharı'nda olduğu gibi protesto gösterisine sanılanın

hayli üzerinde ve her kesimden insanın katılımıyla eylemlerine başlamıştır (Abdullahayan.wordpress.com, 25.06.2013).

Hareket basında “İspanya’nın El Pais Gazetesi dün “Öfkeliler hareketi küresel güçle yükseliyor”, İtalyan La Stampa ise “Dünya sokaklara akıyor: birleşik, barışçı ve renkli” başlıklarını attı. La Repubblica “Ortada uluslararası bir hareket var. Önsözü Kahire, Tunus ve Bingazi’deki Arap Baharı idi” yorumunu yaptı. Londra’nın St. Paul Katedrali önünde dün 70 çadır kuruldu. Önceki gün Roma’da şiddete dönüşen eylemde zarar en az 1 milyon euro.” (Hurriyet.com.tr, 17.10.2011) şeklinde yer bulmuş ve birbirlerini etkilediği yorumu yapılmıştır.

Küresel krizle birlikte görüldüğü söylenebilir ki toplumlarda küreselleşmekte ve halk hareketleri de piyasalar gibi birbirlerinden etkilenebilmektedir. Avrupa ve Amerika’da taban bulan öfkeli hareketi, ‘15october.net’ internet sitesi üzerinden dünya halklarına güçlerini birleştirerek 15 Ekim 2014’te 82 ülke ve 951 şehirde meydanları doldurma çağrısı yapmıştır (M.turkishny.com, 15.11.2014). Harekete katılan ve aslında birbirini tanımayan, bir örgüte bağlı olmayan bireylerin ortak noktası rahatsızlıklarını sanal düzlemde reel düzleme aktarmaya duydukları motivasyondur. Diğer eylemlerde olduğu gibi OWS eylemlerinde de sosyal medya ve internet Ana akım medyadan çok daha hızlı ve açık şekilde olayların yayılmasını sağlamıştır. Youtube, Twitter ve Facebook üzerinden yayılan eylemler yani toplumsal hareketlerin en belirgin özelliğini yansıtmaktadır.

Meksika’da yürütülen seçim propagandalarında Televisa, TV Azteca, ve Organización Editorial Mexicana gibi major kanalların Nieto yanlısı yayınları, Yo Soy 132 hareketinin talepleri arasına ‘tarafsız basın’ında girmesine neden olmuştur. Basının taraflı olması düşüncesini, basından destek görmemiş ve medya tarafından yanlış aksettirilmiş olmasını, sosyal medya üzerinden oluşturulan videolar üzerinden gösterdiği tepki ile anlatmıştır. Konferanta oluşan gerilim üzerine Nieto’ya ayakkabı fırlatmak, Televisa kanalına yürümek, komşu ülkelerde yapılan hareketlere katılmak ya da orada destek hareketi düzenlemek gibi yapılan ve olanlar YouTube, Twitter ve Facebook gibi sosyal paylaşım siteleri üzerinden paylaşılmıştır. Harekete katılanların çoğunluğunun öğrencilerden oluşması hareketin sosyal medya da aktif olmasının bir başka nedenidir.(Sosyosoy132.wordpress.com,15.03.2016)

Gezi Parkı Hareketinde direnişçiler sosyal medyada oluşan haber ağı yolu ile Parka gelmiştir. Hareket;

“...eylemlerin şiddetlendiği 31 Mayıs- 1 Haziran 2013 akşamı AAM’ya [Ana Akım Medya] gelen sansür ile AAM kanallarından biri olan CNNTÜRK penguen belgeseli yayınlayarak halkın tepkisini

çekmiştir. Sadece Halk TV ve Ulus TV'nin yayınladığı olaylar sosyal medyadaki görüntü, duvar yazıları ve tweeter ile duyulmaya başlanmıştır''(Aydoğdu,2015,s.438).

Son dönem kentsel hareketlerde görölen sosyal medya üzerinden haberleşme ile hareketin ortaya çıkmasının bir diğer örneği de Gezi Parkı hareketidir.

4.1.9 Hareketin Zaman Boyutu

Los İndignados hareketi veya 15- M hareketi Puerto del sol Meydanında birkaç hafta kadar sürmüştür. Ancak birkaç ay aradan sonra Ekim ayında yeniden toplanma çağrısı yapmıştır. Bunu yanı sıra ulusal çapta ve Avrupa bünyesinde farklı yerlerde yürüyüş, nöbet, işgal gibi eylemlerde gerçekleştirilmiştir. İkinci defa organize edilmek istendiğinde katılım ilk harekete oranla oldukça düşük olmuştur. Diğer taraftan OWS, iki ay kadar sürmüştür. Ardından diğer ülkelere yayılmış fakat Amerika Birleşik Devletleri sınırları içinde ikincisi yıl dönümü dolayısı ile yapılmıştır. Gezi Parkı'nda ise 35 günlük fiili olarak parkta hareketin gerçekleşme süresi ile Los İndignados'a benzer bir duruma sahiptir. Her ikisi de kısa süreli, artçı hareketler oluşturmuş ve siyasi alanda parti kurmaya ulaşmışlardır. Diğer taraftan büyük kısmı internet ortamında süren Yo Soy 132 hareketi ise seçime 1 hafta kala başlamıştır ve en yoğun olduğu zaman ilk 8 gündür. Fakat hareket hala internet sayfaları üzerinden devam ettirilmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ŞİDDET BAĞLAMINDA TOPLUMSAL HAREKETLER

Çalışmanın bu bölümünde, benzer özelliklere sahip üç farklı toplumsal harekete, hareketin gerçekleştiği ülkedeki hükümetlerin yaklaşımları karşılaştırılmıştır. Bu hareketler; Yo Soy 132 (132. Benim) Hareketi, Los Indignados (Öfkeliler) Hareketi ve Gezi Parkı Hareketi'dir. Los Indignados hareketi ile Occupy Wallstreet hareketinin şiddet boyutları benzerlik göstermesi nedeni ile içlerinden Los Indignados hareketi seçilerek incelenmiştir. İlk hareket 'Yo Soy 132' çıkışı şiddeti konu alan ancak şiddetin görülmediği bir harekettir. İkinci hareket olan 'Los Indignados' veya diğer adıyla '15-M' hareketi polis ile arbedelerin yaşandığı ancak ağır yaralanma ve ölümlerin olmadığı bir harekettir. Son olarak Gezi Parkı hareketi ise şiddetin tüm boyutları ile yaşandığı bir harekettir.

Her ülkede gerçek bir zenginlik olan görüş ayrılıklarının olması mümkündür. Ancak gerçek sorun, görüşlerin açıkça ortaya konulabileceği platformların olup olmadığı ve açıklandığı takdirde muhtemel karşıt görüşlerin konuya nasıl yaklaştığı, yani nasıl bir yaklaşım şekline sahip olduğu sorunudur. Toplumsal Hareketler, sıklıkla idarenin uygulamalarına ya da eylemsizliklerinden duyulan rahatsızlıkların boyutlarının göstergesi olmuştur. Adı geçen hareketlerde iktidar bloğunun yaklaşımları üzerinden şiddetin ortaya çıkması üzerinde durulacak ve hareketler karşılaştırılacaktır.

5.1 Meksika: Meksiko Kentindeki 'Yo Soy 132' Hareketi Örneği

Öncelikle hareket ülkemizde çok ses getirmemiş veya duyulmamıştır. Gezi Parkı Hareketine benzerliği olan bir harekettir. Hareketin çıkış noktası, 11 Mayıs 2012'de PRI (Kurumsal Devrimci Parti)'nin Başkan Adayı Enrique Peña Nieto'nun, ülkenin prestijli özel üniversitelerinden olan İberamerika Üniversitesinde bir konferans vermesi sırasında yaşanan olaylardır. Peña Nieto, büyük kısmı yüksek gelirli ailelerin çocuklarından oluşan üniversitede konferansa katılan bir grup öğrenci, Peña Nieto'nun Meksika Eyaleti Valiliği süresince yürüttüğü politikaları eleştirmiştir. Gençlerin tepki göstermesinin nedeni polisin 2006 yılında Atenco kasabasında, toprakları üzerinde uluslararası havaalanı yapılmaması için mücadele eden yerli halka yöneltilen şiddettir. Kasaba 4 Mayıs 2006'da, 3 bin 500 polis tarafından basılmıştır. Yüzlerce kişi yaralanmış, 14 yaşındaki bir çocuk öldürülmüştür. Aralarında çocukların da bulunduğu 144 kişi gözaltına alınmıştır. Tutuklananlar işkence görmüş, kadınların ise tecavüze uğradığı iddia edilmiştir. PRI iktidarının bu vahşetini

eleştiren gençlere Peña Nieto'nun verdiği yanıt 'Hükümet düzeni ve huzuru sağlamak zorundaydı' anlamında olunca öğrenciler büyük tepki göstermiştir. Başkan adayını protesto eden öğrencilerin sayısı giderek artmıştır. Peña Nieto'nun korumaları onu bir süre tuvalette tutmuş ve daha sonra da üniversiteden kaçırmıştır (Evrensel.net, 26.06.2012)

Olaylar öğrenciler tarafından kamerayla kayıt altına alınıp sosyal medya yolu ile hızla yayılmıştır. Öğrencilerin bu protestosu ulusal medyada da yer bulmuş ancak medya açıkça iktidar partisinin adayının yanında tavır alarak, okları öğrencilere yönlendirmiştir. İktidar partisinin yetkilileri de eyleme katılanların öğrenci olmadığını dahi iddia eden açıklamalar yapmıştır. Bunun üzerine İberamerika Üniversitesi öğrencisi 131 genç, İnternet'te bir video yayınlamış, medyanın ve PRI yetkililerinin açıklamalarını yalanlamışlardır. 'Kimse bizi yönetmedi biz İbero öğrencileriyiz' diyerek isimlerini, öğrenci numaralarını, okudukları bölümleri tek tek açıklamışlardır. Yayınlanmasından sadece 6 saat sonra bu video, 21 bin 747 kişi tarafından paylaşılmıştır. Böylece sosyal medyada fenomen haline gelen video, başta öğrenciler olmak üzere binlerce kişi tarafından 'Yo soy 132' (132'nci benim) denilerek paylaşılmıştır. Devlet ve özel üniversitelerinden binlerce öğrenci '#YoSoy132' sloganıyla sosyal medyada örgütlenerek 18 Mayıs'ta eylem yapmış ve 'yanlı bilgilendirme'ye karşı 'haber alma hakları'nı savunmak için devlet televizyonu Telesiva'nın ofisine kadar yürümüştür. Yo Soy 132 hareketi, Televisa, TV Azteca ve Organización Editorial Mexicana gibi büyük yayın organlarının da taraflı olduğu görüşündedirler. (sosyosoy132.wordpress.com, 15.03.2016) 19 Mayıs'ta Peña Nieto karşıtı yürüyüş düzenleyen 46 bin genç, PRI'nın Meksika'da yıllardır sürdürdüğü baskı rejimini protesto etmiştir. Özetle, hareketin temel karakteri neoliberalizm karşıtı, antikapitalist olması ve ülkede temel politik, ekonomik ve sosyal değişim talep ediyor olmasıdır (Mexico.cnn.com, 04.06.2012).

Hareket, yurttaşlar tarafından kurulmuş, herhangi bir parti ile ilgisi olmayan, hiçbir partinin adayını desteklemeyen ancak hareketin katılımcılarının seçimlerine saygı duyan bir hareket olduğunu deklare etmiştir. Deklarasyonda:

“Mevcut politik koşullarda boş oy kullanmanın ya da seçimleri boykot etmenin demokrasinin inşasında bugün açısından etkili olmayacağına inanıyoruz. Biz, ülkemizin demokratikleşmesi konusunda endişesi olan bir hareketiz ve bunun gerçekleşmesinin de medyanın demokratikleşmesinden geçtiğine inanıyoruz. Bu endişemiz ulusal medyanın devletin ve birkaç kişinin elinde toplanmış olmasından kaynaklanıyor. 132 hareketi sadece bir üniversiteli hareketi değildir, taleplerini destekleyen herkese açıktır” (Evrensel.net, 26.06.2012)

denilerek ifade özgürlüğüne ve Meksika halkının haber alma özgürlüğüne vurgu yapılmıştır. 30 Mayıs'ta kongresini de toplayan hareket, sanat eğitiminden neoliberalizm karşıtlığına,

GDO'lu ürünlere karşı mücadeleden yerli halkların haklarının savunulmasına kadar 15 konuyu, 15 masa etrafında tartışmıştır (Evrensel.net, 26.06.2012, Mexico.cnn.com, 04.06.2012).

Hareketin karşısında yer alan Pena Nieto, hareketi görmezden gelmiştir. Tepkilerin zaten valiliği döneminde uygulanan şiddetten kaynaklı olması da bastırmak için yeniden şiddete başvurmasına bekli de kendiliğinden engel olmuştur. Ancak Nieto'da ilgisiz görünse de karşı propagandaya yönelmiştir. Yo Soy 132 bir nevi meydan okuyarak, ulusal bir kanalda canlı yayında Nieto ile karşılaşmayı teklif etmiştir. Ancak Nieto kabul etmemiştir. Basının giderek artan taraflı yayını, gerçekleri göstermemesi, Nieto'nun maddi kaynak sağladığı iddialarına neden olmuştur. (Sosyosoy132.wordpress.com, 15.03.2016) Nitekim PRI ve Nieto yandaşı olarak görünenlerin aslında özel olarak tutuldukları ortaya çıkmıştır. Çalışmış oldukları GeneracionMX şirketi de iddiaların ortaya çıkmasının ardından şirket bağlantılarını inkâr etmiştir.(Mexico.cnn.com, 11.06.2012)

Burada seçimlerin boykot edilmesi çağrısı Los Indignados ile benzerlik göstermektedir. Diğer taraftan Gezi Parkı ile kıyaslandığında iktidarın da kullandığı 'dış mihrakların oyunu' sözleri ile Meksika'da iktidar partisinin katılanların 'öğrenci değil' yönündeki açıklamaları yine benzerlik göstermektedir. Görüldüğü üzere, hareketi gerçekleştirenleri ve ya hareketin kendisini yok saymak ve görmezden gelmek yada saygısız bir üslup ile aşağılamak, gerçekte hareketi gerçekleştirenleri kamçılayan, hareketi genişletip büyümesine neden olan, katılımcıların ateşini ve öfkesini yükselten bir durumdur. Öte yandan seçim sonuçlarında yaşanan Türkiye'de gerçekleşene benzer bir durumdur. Nieto seçimleri kazanmıştır. Gezi Hareketi sonrası gerçekleşen ilk seçim olan 2013 Cumhurbaşkanlığı referandumu ve ardından gelen 2014 yerel seçimlerin sonuçları AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) lehine gerçekleşmiştir. Gezi Parkı ve Yo Soy 132 arasındaki bir başka benzerlik ise AAM (Ana Akım Medya)'nın iktidar yanlısı olmasıdır. Nitekim Gezi Parkı'da da görülmüştür. Ancak konu Gezi Parkı ile ilgili başlık altında daha detaylı ele alınacaktır.

Meksika'da 76 yıl boyunca, 2000 yılına kadar ülke yönetiminde PRI (Kurumsal Devrimci Parti) adeta diktatörlük ile yönetilmiştir. 2000-2012 yılları arasında ise aşırı sağcı Ulusal Hareket Partisi tarafından yönetilmiştir. Ulusal Hareket Partisi de iktidarı boyunca burjuvazinin, büyük şirketlerin yanında olmuş, kendi çıkarları doğrultusunda yasal düzenlemeleri yaparak toplu iş sözleşmelerini neredeyse ortadan kaldırmıştır. İş saatlerini uzattıp, asgari ücretin yükselmesini önleyerek Meksika'da neo-liberalizmin yerleşmesini hızlandırmıştır.

Seçimlerde, PRI'nin adayı Enrique Peña Nieto ve Andres Manuel Lopez Obrador ise üç sosyal demokratik partinin oluşturduğu koalisyonun ortak adayı olarak rekabet etmiştir. Siyasi bir çizgi oluşturmaya başlayan gençler kısa vadede PRI'nin yeniden iktidarı almasına engel olmayı temel hedef seçmiştir. Bu durumda Obrador'un da kazanma şansı daha da yüksektir. Ancak 2006 ve 2012 yılında da Obrador aday olmuş ve oy sandıklarının çalınması nedeniyle seçimi kaybetmiştir. Hareketin temsilcileri Federal Seçim Kurulu önüne giderek oy sayımında gözlemci olarak katılmak için başvurmuştur. Yine de beklenenin tersine PRI partisinin Enrique Pena Nieto ile oyların yüzde 38,21'ini alarak 12 yılın ardından iktidara geri dönmesi şeklinde olmuştur.(T.C.Dışışleri bakanlığı, 13.02.2016; Evrensel.net, 26.06.2012)

Meksika Seçim Mahkemesi'ne itirazlarda bulunulmuş fakat yapılan itirazlar sonrası bir usulsüzlüğe rastlanmadığı açıklanmıştır. Seçim sürecinin adil ve dürüst geçmediğini savunan ve Nieto ile partisinin bu süreçte ayrılan seçim bütçesinin üzerinde para harcadığını iddia eden Demokratik Devrim Partisi adayı Lopez Obrador, seçimlerde ikinci gelen ve ilk günden oyların tekrar sayılmasını isteyerek halkı da sivil itaatsizliğe çağırılmış ve mahkeme kararı için 'Satın alınmış oylardan kaynaklanan bir gücü tanımıyorum' demiştir.

5.2. İspanya: Madrid Kentindeki 'Los Indignados' Hareketi Örneği

Ekonomik krizin etkisiyle kendiliğinden ortaya çıkan ve 'Öfkeliler' olarak adlandırılan halk hareketi, İspanyol hükümetinin uyguladığı kemer sıkma politikalarına karşı yapılan birçok isyanın birleşmesi ile ortaya çıkmıştır. Bir gün öncesi Madrid'teki gösterilerdeki tutuklamaları protesto etmek amacıyla Puerta del Solidaridad (Dayanışma Kapısı)'ın küçük çapta işgali Polisin göstericileri şiddet kullanarak dağıtma çabasına neden olmuştur. Ancak göstericiler dayanışma çağrısında bulunmuş ve kamplar oluşturulmuştur. Aynı haftanın sonunda, ülke çapına kamplar yayılmıştır. Bu kamplarda günlük işler kitle toplantılarında yapılan oylamalar yolu ile alınan kararlar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Yiyecekten sağlık ihtiyaçlarına, temizlikten hukuki yardıma, hareketin nasıl yayılacağından taleplerin düzenlenmesine kadar birçok konuda komisyonlar oluşturulmuştur. Tahminlere göre on bin kişi olduğu düşünülen kişi sayısı ile katılım daha önce hiç bir yerel toplantı ya da platformda görülmemiş düzeyde yüksek olmuştur (Durgan ve Sans, 2012).

Politikacıların tepkileri ise biraz daha karmaşık olmuştur. PSOE, bir hafta sonra 22 Mayıs'ta gerçekleşecek olan yerel seçimlerde kötü bir senaryonun gerçekleşmemesi adına daha ılımlı bir yaklaşımı benimsemiştir. PSOE' nin Kasım'daki seçim listesinin başındaki isim Alfredo Perez Rubalcaba sözlerinde seçim reformundan ve yüksek vergileri kullanmaya

başlamıştır. Sağ tendanslı partiler önce bu hareketi seçimleri boykot etme ihtimali olan potansiyel sol seçmenlerden ibaret olduğunu düşünerek kendileri için olumlu görmüştür. Ancak bu yararlılık algısı, hareketin boyutunun netleşmesi ve eleştirilerin var olan tüm politik ve ekonomik sisteme yönelmesiyle değişmiştir. PP'nin derhal hareketi bastırma yoluna gitmiştir. Polis meydanı boşaltmak için güç kullanmıştır. Aynı olay yıl dönünde de yaşanmıştır. Ancak Gezi Parkı'nda olduğu gibi ölü ve yaralıları olmamıştır (Durgan ve Sans, 2012 ; Bbc.com, 15.05.2012).

20 Mayıs gecesi, on binlerce insan kampların olduğu yasaklara rağmen meydanlarda toplanmıştır. Yetkililer yasaklarını sürdürmemiştir. Bu durum hareketin gücüne ve başarıya ulaşacağına olan inancı güçlendirmiştir. Sağın seçimden elde ettiği zaferi ise hareketi güçsüzleştirmekte ve demoralize etmekte başarısız olmuştur. 27 Mayıs sabahı erken saatlerde, özel tim Plaça Catalunya'da Şampiyonlar Ligi Finali nedeniyle meydanın “temizlenmesi” ve “tehlikeli maddelerin” çıkarılması gerektiği gibi sebeplerle ağırlıklı olarak gençlerden oluşan isyancıları kamp alanından çıkarmıştır. İsyancılar, barışçıl yollarla direnmeyi dedilerse de polisin sert müdahalesiyle karşılaşmıştır. Fakat bir süre sonra isyancılar meydanı geri almak için yeniden toplanmıştır. Bu direnişin etkisi Barselona'da olduğu kadar ülkenin geri kalanında da büyük heyecan yaratmış ve aynı akşam, 20.000'den fazla insan, pasif şekilde de olsa toplanmaya destek vermek ya da katılmak için alanda ya da çevresinde bir araya gelmiştir. Gösteriye destek veren muhalefetteki komünist görüşlü Birleşik Sol (IU) partisinin lideri Cayo Lara, hükümet sokaktaki insanların sesine duyarlı olana kadar gösterilerin devam edeceğini savunmaktadır. (Ekonomi.haber7.com, 24.11.2014; Aksam.com.tr, 13.05.2013)

15-M hareketi seçimlerden sonra en az bir hafta daha eylemi sürdürme kararı almıştır. Madrid'de Puerta del Solidaridad meydanında kurulan ‘öfkeli köyü’ şiddeti ve araçlarını tamamen reddeden barışçıl isyanın merkezi olmuştur. Meydanın girişinde meydanın boşaltılma gerekçesine yapılan bir göndermede ‘Başkalı mücadele ediyor, biz maç kazanmakla yetiniyoruz’ sözleri ile ifade edilmiştir. Heissel'in broşüründe yere alan “*yegane ufuk olarak gençlere kitle tüketimini, zayıfları ve kültürü küçük görmeyi, her şeyi unutmayı, herkesle çıldırılmış biçimde rekabet etmeyi öneren kitle iletişim araçlarına karşı gerçek bir barışçıl ayaklanma*” (Radikal.com.tr, 24.05.2011) sözleri harekete katılanların düsturunu da göstermektedir. Harekete katılanlar aslında şiddeti bütünüyle dışlayan böyle bir başkaldırının iktidarı nasıl çaresiz bıraktığını göstermiştir. Los Indignados hareketinin merkezi olan Puerto del Sol'da şiddet görülmemiştir. Ancak başka şehirlerde yapılan eylemlerde zaman zaman kolluk kuvvetleri ile yaşanan arbedeler olduğu yönünde haberler yapılmıştır.

Görüldüğü üzere polis güçlerinin uyguladığı şiddetin dozu ile ilgili net bulgular yoktur. Ancak net bulguların olmaması veya şiddetin düşük dozda olması, görmezden gelinmesi neden olmamaktadır. Ancak Gezi Parkı'nda görülen şiddetten daha az şiddetin görüldüğünü söylemek gerekmektedir. Hareket Gezi Parkı'nda olduğu gibi güç gösterilerine dönüşmeden, isyancıların hareketi siyasal zemine taşımalarına olanak sağlamıştır. Ancak durum Gezi Parkı'nda karşılıklı bilenmelerle sürmüştü ve sonunda hükümetin cadı avı başlatması, sosyal medyada yaptıkları paylaşımlar nedeni ile 'isyana teşvik' (Hurriyet.com, 05.06.2013) gözetlileri ile isyancıların geleceklerinden endişe etmesi sağlanmış ve gözleri korkutulmuştur.

5.3. Türkiye: İstanbul Kentindeki 'Gezi Parkı' Hareketi Örneği

Neo-liberal devlet anlayışı ile kapitalist kent yapısına evrim, sermaye sahiplerinin önce insanlar sonra doğa üzerinde tahakkümü baş göstermektedir. En son örneklerinden Gezi Parkı hareketi bu tahakkümün reddedildiği en yakın örnektir. Sermayedarların kontrolünde ve istediği yönde ilerleyen teknolojinin gelişimi, bilgisayarların insanların gündelik yaşamlarının vazgeçilmezi haline gelmesini sağlamıştır. 'Sosyal ağlar', 'Sosyal medya' veya 'Toplumsal Paylaşım Ağları' (social network sites) adları ile anılan birçok internet sitesi tarafından sunulan bu hizmetlere iletişimi de eklemek gerekmektedir. Castells'e göre bireyler artık biri biriyle bağ(ıntı)lı ağ toplumu içerisinde yaşamaktadır. *"İnternet, bilgisayar aracılığıyla iletişimin bel kemiğidir: Bilgisayar ağlarının büyük bölümünü birleştiren ağıdır"* (Castells, 2013, s.463) Prof. Dr. Orhan Türkoğlu'na göre de sosyal hareketler, teknolojik toplumun ürünüdür. (Bookchin, 1996 ; Toprak ve diğerleri, 2009 ; Türkoğlu, 1988)

Demokrasiyi iyi özümsemiş bir toplumda birey haber alma, düşüncesini açıklama ve yayma gibi temel hak ve özgürlüklerini kullanarak dış dünyaya ilişkin gerçekliğe haberler aracılığı ile ulaşma çabası içindedir. Haberler, bireyin dış dünyaya ilişkin merak, ilgi ve beklentilerini karşılayarak ihtiyaç duyduğu psikolojik ve sosyolojik rahatlamanın karşılanmasına yardımcı olmakta, bireyi sosyal bir varlık olarak iletişim ağı içerisinde konumlandırmaktadır. Bu nedenle de haber alma ya da haber verme işi basit ancak bir o kadar önemlidir. Sosyal medya-Toplumsal/Sosyal paylaşım ağı, dar anlamda bireylerin sanal uzamda buluşmasını sağlayan web tabanlı hizmetlerdir. Ancak teknolojinin gelişmesi ile bu tanımlama oldukça sığ kalmıştır. Arkadaş bulma ve arkadaşlığı sürdürmenin ötesinde gündelik hayatın rutini içerisinde alışkanlık ve yaşam biçimi haline gelmiştir. (Toprak ve Diğerleri, 2009, s.22-33)

Bugün bilinen en yaygın sosyal ağ 2004 yılında 'The Facebook' adıyla kurulan 2005 yılında ise 'Facebook' değiştirilen sitenin kullanıcı sayısı 2015 itibari ile 3 milyarı geçmiştir

(Teknoyo.com, 05.02.2016). Gezi hareketi süresince sadece Facebook ya da Twitter üzerinden değil, sitelere erişimin engellendiği zamanlarda Whatsapp, Vine veya Viber gibi akıllı telefonlardaki anlık mesajlaşma uygulamaları ile de iletişim yürütülmüştür.

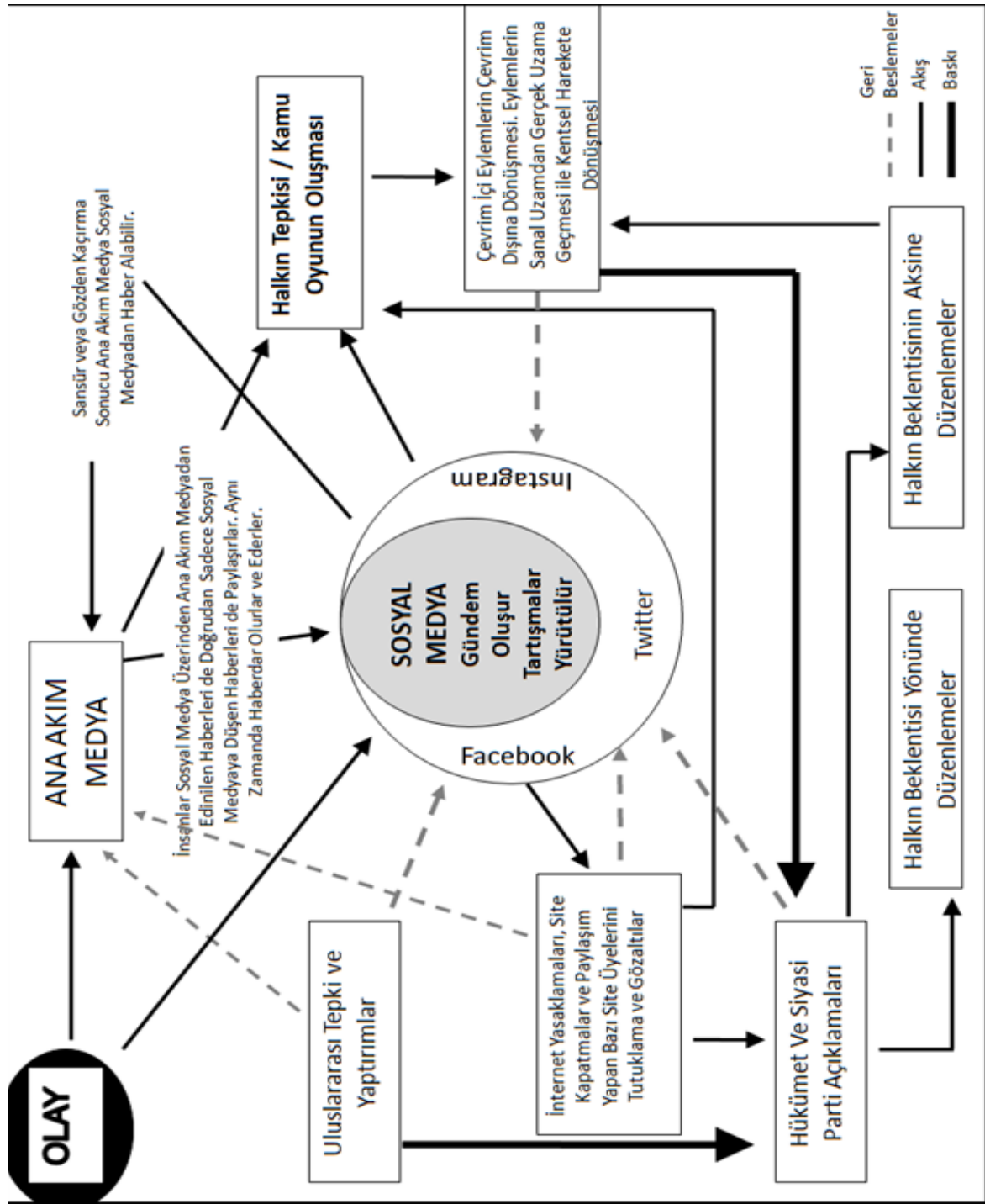
Gezi Parkı hareketinde sosyal medya park içerisinde ve dışarısında gerçekleşen şiddetin görülmesini, duyulmasını ve ispat edilmesini sağlamıştır. Nitekim iktidarın “ Twitter bir baş belası. Sosyal medya denen şey toplumun, toplumların baş belasıdır.” (Milliyet.com.tr, 02.06.2013) olarak iktidar için oluşturduğu rahatsızlığı ifade etmiştir. Zira isyan sadece Facebook ya da Twitter üzerinden değil, sitelere erişimin engellendiği zamanlarda Whatsapp, Vine veya Viber gibi akıllı telefon uygulamaları ile de yürütülmüştür.

Aşağıda Şekil 5.3.1.’de Gezi Parkı eylemleri üzerinden oluşturulmuş ülkemizde gerçekleşen birçok eylem ve olayın gelişimine de paralellik gösterebilecek çalışma oluşturulmuştur. Şekil, kentsel toplumsal hareketlerin sosyal medya ile olan bağlantısı incelenerek bir döngü halinde ilişkinin sürdürülmesinin gözlemlenmesi üzerine oluşturulmuştur. Bu döngü, isyancılar ve iktidar bloğunun karşılaşması sonucu ortaya çıkanların özetidir.

Hareket içerisindeki aktif unsurların harekete ve iktidar bloğuna etkisi, oluşturulan şekil ile açıklanmıştır. Hareketin gerçekleşmesi sırasında ortaya çıkan her olay, sansür, açıklama ve eylem yeni bir haber olarak sosyal medya ve AAM (Ana Akım Medya) tarafından kullanılarak gündem beslenmektedir. Bu nedenle ilk adım olarak görülebilecek olay ve haberler ile bunlardan doğan sonuçların yeniden haber olarak gündemi etkilemeleri farklı şekillerle gösterilmiştir.

Şekil 5.3.1’de Kesik çizgiler, yeni gelişmelerin döngüye yeniden katılmasını ve geri besleme yapmasını, etkilemesini ve yeniden haber olmasını, tartışılmasını ifade eden geri beslemeleri göstermektedir. Kalın olan iki ok yönü ise hükümet üzerinde baskı oluşturan durumları ve yönlerini göstermektedir. Diğer ince ve düz çizgiler ise olayların ilk ortaya çıkmasının ardından takip ettiği yolu, gelişimi ile gerçekleşme akışını/yönünü göstermektedir.

Şekil 5.1 Sosyal Medyanın Politika ve Toplumsal Hareketleri Oluşturmadaki Rolü

Bir olayın gerçekleşmesinin (Gezi Parkı'nda ağaçların sökülmeye başlanması ve Taksim dayanışma Platformu ile Sırrı Süreyya Önder'in iş makinelerinin önüne geçmesi ile park nöbetinin başlamasının) ardından her iki haberleşme kanalından olaya dair paylaşımlar ve yayınlar yapılmaya başlanmaktadır. Böylece Ana Akım Medya (AAM) veya Sosyal Medya'dan birisine haber olarak düşmektedir. Eğer Sosyal medya olay ile ilgili haberi ilk paylaşan kanal olmuş ise; ilk olarak olay yerel kanallarla ya da doğrudan sosyal medya

üzerinden yayınlanmıştır. İkinci olarak AAM sansürlenmiş, haber değeri görmeyerek yayınlamamış ya da geç haberdar olmuştur.

Diğer taraftan sosyal medya üzerinde gündemin oluşmasının ardından artık haber değeri oluşmuş ve sansürleme de yok ise yine AAM tarafından haberi yapılarak yayınlamaktadır. Örneğin eylemlerin şiddetlendiği 31 Mayıs- 1 Haziran 2013 akşamı AAM'ya gelen sansür ile AAM kanallarından biri olan CnnTürk, penguen belgeseli yayınlayarak halkın tepkisini çekmiştir. Sadece Halk TV ve Olay TV'nin yayınladığı olaylar sosyal medyadaki görüntü, duvar yazıları ve tweetler ile duyulmaya başlanmıştır. AAM zaman zaman sosyal medyada çok tartışılan konuların halkın gündemi haline gelmiş olması nedeni ile kayıtsız kalamaz hale gelmektedir. Böylece bir yerde halk AAM'nın gündem oluşturmasını beklemeden kendi gündemini oluşturmaktadır. AAM için sosyal medya gündemini de takip etmek de mecburi hale gelmiştir. Ayrıca sosyal medya üzerinden, hem AAM haberlerine hem de doğrudan sosyal medya haberlerine ulaşmak mümkündür. Gezi Parkı'nda kolluk kuvvetleri ile isyancıların çatıştığı haberi Facebook ve Twitter üzerinden hızla yayılmıştır. Arkadaş listelerinden kolayca yayılsa da Konda'nın 'Gezi Raporu'na göre Türkiye genelinde %71,3 yine televizyondan öğrenerek parka gelmiştir. Diğer taraftan her beş kişiden biri ilk haberi sosyal medyadan almıştır (Konda, 2014, s.20). Ayrıca araştırma şirketi anketi ikiye ayırmış ve Türkiye genelindeki isyancılar ile Gezi Parkı isyancılarının verilerini kıyaslamıştır. Gezi Parkı'na gelen isyancıların %69 ilk haberi sosyal medyadan almıştır. Böylece sosyal medya aslında lokasyonu birbirine yakın olan bireylerin toplanmasını kolaylaştırmıştır.

Şekil 5.1'de görülen 'Uluslararası tepki ve yaptırımlar', günümüzde birçok ülkeden yine birçok ülkeye giden kınama ve ultimatolar şeklinde sıklıkla görülmektedir. Çin'in Urimçi'de yaptığı şiddet içeren tutumundan, Suriye'de Beşar Esad'ın halkına karşı uygulamalarına kadar yakın zamanda yine ülkemiz tarafından da yapılmıştır. Politik anlamda 'duyarsız olunmadığı', 'farkındalık yaratma', 'destek verme' ya da 'baskı oluşturma' amaçlı yapılan bu açıklamaların benzerleri de Gezi Parkı eylemleri için AB (Avrupa Birliği) Komisyonu tarafından yapılmış ve Türkiye'nin AB üyeliğine aday olduğu hatırlatılmış, düşünce, ifade ve toplanma özgürlüğünü tesis etmesi istenmiştir (Hurriyet.com.tr, 31.05.2013). Uluslararası alandan gelen tepki ve yaptırımlara dair haberler AAM ve sosyal medyaya Şekil 5.3.1'de geri besleme olarak ifade edilen yeni haberler ile gündeme katkı yapmaktadır.

Diğer taraftan Hükümetin 'dış mihraklar' olarak ifade ettiği bazı yurtdışı bağlantılı örgütlerin kışkırtması sonucu eylemlerin bu kadar büyüdüğü ve bunu sosyal medya aracılığıyla yaptıkları yönündeki açıklamalarını Köchler(2014) de '*Son dönemde güvenlik*

birimleri, internet ve sosyal medyayı kullanarak sivil toplum hareketlerinin içine sızmayı 'başardı'. Artık her şeyi çok daha kolay bir şekilde takip edebiliyorlar. Gerektiğinde gerçek dışı bilgiler üreterek veya yayarak mevcut karışıklıkları kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirebiliyorlar. ... 'Yeni sosyal medya' kullanımının yol açabileceği anarşiyi hafife almamak gerektiğini, ilgili ülkelerde siyasi düzeni çok derin bir şekilde istikrarsızlaştırabileceğini özellikle vurgulamak isterim.'(2014,s.368-369) sözleri ile desteklemektedir.

Şekil 5.1.'de de görüldüğü üzere gündemin oluşumunun ardından internet yasaklamaları, site kapatmalar ve gözaltılar söz konusu olabilmektedir. Bu duruma örnek olarak Gezi Parkı eylemleri sürerken 5 Haziran 2013'te İzmir'de sosyal medya üzerinden halkı isyana teşvik ettikleri ve propaganda yaptıkları ileri sürülen kişilere yönelik yapılan operasyonda çok sayıda kişi gözaltına alınmıştır.(Haberturk.com,01.06.2014) Eylemlerin ardından tüm ülkede Facebook'ta paylaşımlar mercek altına alınmış ve gözaltına almalar başlamıştır.

Sitelere erişimin engellenmesi, sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar sonucu bazı gözaltılar göz önüne alındığında düşünce özgürlüğünden bahsetmek mümkün olmamaktadır. Bu özgürlüklerin varlığından haberdar olan ya da bu özgürlükleri yaşamış olan kitleler daha fazla özgürlük ve demokrasi talebi ile hükümet ve onun kolluk güçlerine karşı tepki oluşturmuştur. Böylece kamu çıkarımı ilgilendiren bir konu hakkında halkın genel kanaat ve düşünceleri olarak kısaca tanımlanabilecek olan kamuoyu Şekil 5.1.'de de görüldüğü gibi oluşmaktadır.

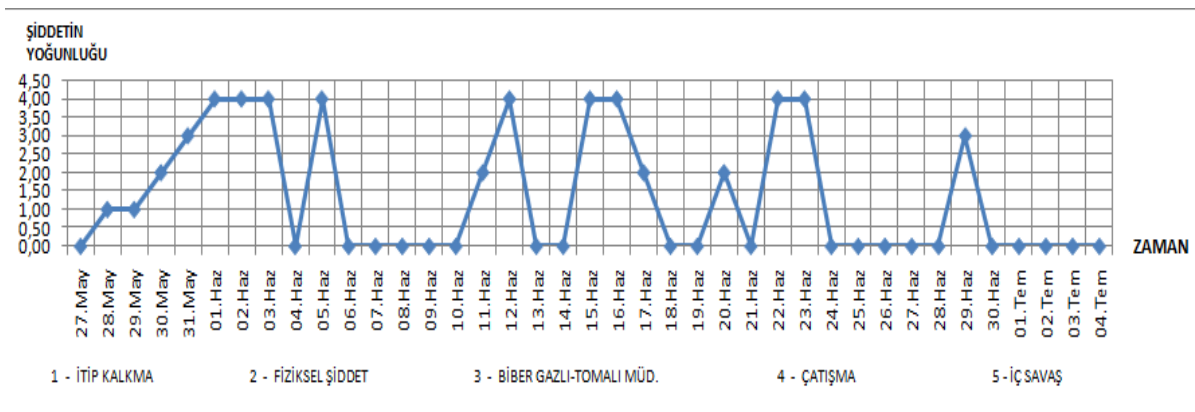
Kamuoyu oluştuğunu, toplumsal hareketlerin gerçekleşmeye başladığını gören hükümetin iki seçeneği bulunmaktadır. İlki halkın beklentisi ve talepleri yönünde düzenlemeler ile memnuniyeti ve huzuru yeniden sağlamaktır. İkincisi ise kamuoyunun oluştuğunu görmezden gelmek ya da bu anlamda açıklamalarda bulunmak ile beklenti ve taleplerin aksine düzenlemeler ile daha otoriter bir ortam oluşturmaya çalışmaktır. Hükümetin daha uygulamalı özgürlük talebinde bulunan halkın beklentisi yönünde düzenlemeler yapmak yerine daha baskıcı, vatandaşlarını daha tahakküm altına alacak, beklenti ve taleplerini görmezden gelecek düzenlemelere yönelmesi olayların akışını değiştiren bir seyre sokmaktadır.

Halkın beklentisinin aksine karar verilerek ne olursa olsun projenin uygulanacağını ifade edilmesi, Parkı'nın boşaltılması talimatı üzerine polis ile yaşanan çatışmalar ve polisin orantısız güç kullanması sonucu halkın tepkisine neden olmuş ve Park'a gelen direnişçi sayısını arttırmıştır. Konda (2014, s.18) araştırma şirketinin anketine göre isyancıların %49,1'i polis şiddetini görünce, %14,2'si iktidarın açıklamalarını duyunca, % 4,3'ü

Taksimdeki ortamı görünce,%19'u ağaçları sökmeye giriştiklerinde, %10 taksim projesini duyduğunda ve %3,2'si diğer nedenlerle gelmeye karar vermiştir.

Hareketin başladığı 27 Mayıs 2013 akşamından, Park içerisindeki muhaliflerin, kolluk kuvvetlerince tamamen uzaklaştırılmasına kadar geçen süre boyunca Park'ta olan bitene dair yapılan haberlerin ve gözlemlerin ağırlıkla şiddet içerdiği görülmektedir. Hareket süresince gerçekleşen fiziki şiddetin türünü ve boyutlarını kesin olarak ifade edebilmek güçtür. Ancak Gazete haberlerinden, sosyal medyada yer alan görsel içerikli paylaşımlardan ve harekete katılanların yayınlanan harekete dair günlük niteliğindeki kitaplarından edinilen verilerin sınıflandırılması ile aşağıda şiddetin genel seyri daha net olarak görebilmek adına grafiğe dönüştürülmüştür. Grafiğe göre 1. seviye 'İtip Kalkma' olarak adlandırılmıştır. Burada polis parkı boşaltmak üzere harekete katılanlar ile arbede yaşanması gibi şiddetin en düşük olduğu seviye anlatılmaktadır. 2. seviye ise 'Fiziksel Şiddet' olarak adlandırılmıştır. Burada polis cop kullanması ve isyancıların taş ile karşılık vermesi yani yine yakın temasın bulunması durumu sınıflandırılmak istenmiştir. 3. Seviye 'Biber Gazlı Tomalı Müdahale' olarak adlandırılmış ve isyancılar ile polis arasında daha uzun mesafelerin olduğu çarpışmalar sınıflandırılmıştır. Bir üste seviye olan 4. Seviye yani 'Çatışma' ise en sert çatışmaların, molotof kokteyli, plastik mermi gibi savaş provasını andıran şiddet seviyesini ifade etmektedir. Bu sınıflandırmaya göre Gezi Parkı sırasında görülmemiş olsa da adeta ramak kalan 5. Seviye ise 'İç Savaş' ifade etmektedir.

Grafik 5.1 Gezi Parkı'nda Şiddetin Seyri

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 5.1'e göre hareketin gerçekleştiği sürede, Gezi Parkı içerisinde şiddet yoğun olarak görülmektedir. Ancak her gün şiddetin görüldüğünü söylemekte mümkün değildir. Bu

durumun nedeni nedir? Harekete katılanlar içlerinde en başından şiddet duygu ve dürtüsü ile Park'a geldiler ise neden hemen her gün, saldırgan tutum ve şiddet içeren davranışlarda bulunmaları gerekmez mi? Ancak grafikten görüldüğü üzere belirtilen süre zarfında 6-10, 13-14, 18-19, 21 ve 24-28 Haziran 2013 tarih aralıklarında şiddet görülmemektedir. Bu durumda şiddetin ortaya çıkma nedeni nedir? Yani hareketi başlatmak veya harekete destek vermek amacı ile Park'a gelenler şiddeti yanlısı değilse ve kolluk kuvvetleri sadece yetkilendirme ve görevlendirme ile devlet aygıtına bağlı çalışanlar ise, şiddetin ortaya çıkma nedeni nedir? Olayların ve haberlerin incelenmesi ile olaylara etki eden açıklamaların ve tepki olarak ortaya çıkan davranışların olduğu görülmektedir. Bu durumda şiddetin gerçekleşmesi ile öncesinde idarecilerce ve yetkililerce yapılan açıklamaların bulunması paralellik göstermektedir.

Aşağıda tablo halinde ele alınan olayların kronolojik sıra ile ele alınması neden- sonuç ilişkisinin de doğru açıklanmasını sağlayacaktır. Örneğin Aykaç'ın;

“Polis’in isyancılara karşı uyguladığı şiddete, Taksim Meydanı ve Gezi Parkı’nu boşaltmaya yönelik uygulamalarına yönelik eleştirilere iktidarın ‘polise talimatı ben verdim’, ‘polisimiz Taksim’de destan yazdı’ gibi karşı çıkışları da eylemlerin AKP karşıtlığına evrilmesinde önemli bir etken olmuştur.”
(Aykaç, 2013, s. 202)

görüşü, iktidarın bu ifadeleri 23 Haziran 2013 tarihinde söylemesi nedeni ile eksik ya da hatalıdır. Çünkü bu tarihte artık eylemler son haftasına girmiştir. Yani neredeyse bitmiştir. Ancak yinede iktidarın hareketin başından itibaren kullandığı üslup ve tavrın eylemlerin AKP karşıtlığına evrilmesine neden olmuştur (Blog.radikal.com.tr, 13.06.2013).

Tablo 5.1.’de ilk sütunda etkinin ortaya çıktığı tarih, ikinci sütunda etki eden kişi ve ya grup ve üçüncü sütunda da etkinin kendisi gösterilmektedir. Etkiye karşı doğan tepkide aynı düzende yine karşısında yer almaktadır. Son iki sütunda varsa ortaya çıkan sonuçlar yer alırken, son sütunda etki, tepki ve sonuçlar bölümünde değinilen konuların yer aldığı yazılı kaynaklar yer almaktadır. Tablo, bütün halinde hazırlanmış ancak yedi parçaya ayrılarak çalışmaya eklenmiştir. Tablonun ilgili bölümleri, tez çalışması süresince elde edilen bilgi, belge ve bulgular ışığında değerlendirilecektir.

Tabloda etkinin ve tepkinin tarihlerinin görülebilir olması aralarındaki nedensellik bağının daha net olarak görülmesini sağlamaktadır. Ayrıca tabloda ele alınan olaylar, hareketin sürdüğü 27 Mayıs- 1Temmuz 2013 tarihleri arasını kapsamaktadır. Böylece hareketin kazandığı ivme ve bu ivmenin yönünü görülebilmesi açısından önemlidir. Çünkü hareket bittikten sonra gerçekleşen/ oluşan tepkiler artık harekete ulaşamayacağı için yeni bir etki ve ya tepkide oluşturamayacaktır. Ayrıca belirli bir aralığın alınmaması etki ve tepkilerin takibinin zorlaşmasına neden olacağı için de gerekmektedir.

Tablo 5.1 Gezi Parkı Hareketi'nde Etkiyi Tepki Olarak Gerçekleşenler-1

ETKİ TEPKİ TABLOSU: GEZİ PARKI						
Etki tarihi	Etkiyi yapan	Etki	Tepki tarihi	Tepkiyi yapan	Tepki	Sonuç
29 Nisan 2013 Pazartesi ve 27 Mayıs 2013 Pazartesi	İktidar	"Taksim Gezi Alanı dedik hemen karşı çıktılar. Kışlayı yeniden yapacağız, dedik başta ana muhalefet partisi karşı çıktılar. Ben de reddimize ret dedim ve sonra retlerine ret kararı çıktı. Yahu çanak çömleği koruyorsun da oradaki tarihi kışlayı neden korumuyorsun? Deniz'in kenarında üç beş çanak çömlek, üç beş çatal bıçak bulunmuş onu koruyorsun da bu tarihi binayı neden korumuyorsun. O zaman ne dedik, 'ölacak' dedik, şimdi oluyor. Bu tabii kişi olmayacak. AYM, belki rezidans olarak hizmet görecek." ¹ açıklamasının ardından 1 ay sonra Gezi Park'ına iş makineleri girdi.	27 Mayıs 2013 Pazartesi	Taksim Dayanışma Platformu	Taksim Dayanışma grubunun üyeleri iş makinalarının önüne geçerek daha fazla yıkım yapılmasını engelledi. ² Ardından bu gruptan 50 kişi parkta çadır kurarak sabaha kadar nöbet tuttu. ³	Ağaçların kesilmemesi için park nöbeti başladı. ³
29 Mayıs 2013 Çarşamba	İktidar	"Biz laf üretmiyoruz. Biz iş üretiyoruz. İşte birileri geliyor. Taksim meydanında Gezi Parkı'nda şöyle olmuş böyle olmuş. Ne yaparsanız yapın. Biz kararı verdik. Eğer tarihe saygımız varsa, önce o Gezi Parkı denilen yerin tarihi nedir onu araştır bak. Orada tarihi yeniden ihya edeceğiz. Orayı tamamiyle yayalaştırarak insanlığınun emeğine sunacağız." ⁴ açıklaması yapıldı.	30 Mayıs 2013 Perşembe	Gezi Parkı hareketine	"Yıkıma engel olmak isteyen eylemciler dün geceden itibaren Gezi Parkı'na akın etti. Gezi Parkı'nın bir bölümünün yıkılmaya başlamasının ardından, eylemciler yıkıma engel olmak için, parkta sabahladı. Eylemcilerin bazıları çadır kurarak, bazıları da uyku tulumu ve battaniyelere sarılarak beklemeyi tercih etti." ⁵	
29 Mayıs 2013 Çarşamba	Polis	Gezi Parkı'na ilk polis müdahalesi yapıldı. ⁶	30-31 Mayıs 2013 Perşembe - Cuma	Gezi Parkı hareketine	Polis müdahalesine tepki amacıyla parka gelen eylemciler sayıyı arttırdı. ⁶	Polis müdahalesine tepki amacıyla parka gelen eylemciler sayıyı arttırdı.

¹ Akın D., t24.com.tr ² Birgün gazetesi, 1 Haziran 2013. ³ Hürriyet gazetesi, 9 Şubat 2014. ⁴ Hürriyet gazetesi, 29 Mayıs 2013. ⁵ Sabah gazetesi, 19 Şubat 2014. ⁶ Sabah gazetesi, 31 Mayıs 2013.

Tablo 5.1'e göre, İktidar'ın, *“Taksim Gezi Alanı dedik hemen karşı çıktılar. Kışlayı yeniden yapacağız, dedik başta ana muhalefet partisi karşı çıktılar. Ben de reddinize ret dedim ve sonra retlerine ret kararı çıktı. Yahu çanak çömleği koruyorsun da oradaki tarihi kışlayı neden korumuyorsun? Denizin kenarında üç beş çanak çömlek, üç beş çatal bıçak bulunmuş onu koruyorsun da bu tarihi binayı neden korumuyorsun. O zaman ne dedik, ‘olacak’ dedik, şimdi oluyor. Bu tabii kışla olmayacak. AVM, belki rezidans olarak hizmet görecek.”*(Hurriyet.com.tr, 29.04.2013) açıklamasında bulunmasından bir ay sonra 27 Mayıs 2013 'te Gezi Park'ına iş makineleri girmiştir. Taksim Dayanışma Platformu üyeleri iş makinelerinin önüne geçerek daha fazla yıkım yapılmasını engelleyerek halka sorulmadan yapılan uygulamaya tepki göstermiştir. Ardından bu gruptan 50 kişi parkta çadır kurarak sabaha kadar nöbet tutmuş ve Gezi Hareketi içerisinde görülen ilk sivil itaatsizlik eylemini gerçekleştirmişleridir.

Tarih olarak iki gün sonrası olan 29 Mayıs 2013 günü iktidar bloğu *“Biz laf üretmiyoruz. Biz iş üretiyoruz. İşte birileri geliyor. Taksim meydanında Gezi Parkı'nda şöyle olmuş böyle olmuş. Ne yaparsanız yapın. Biz kararı verdik. Eğer tarihe saygınız varsa, önce o Gezi Parkı denilen yerin tarihi nedir onu araştır bak. Orada tarihi yeniden ihya edeceğiz. Orayı tamamiyle yayalaştırarak insanoğlunun emeğine sunacağız.”* açıklamasında bulunmuştur. Yani yaklaşım Meksika Devlet Başkanı Pena Nieto'dan farklı değildir. Nitekim muhalif olanlar ve yıkıma engel olmak isteyen vatandaşlar gecedan itibaren Gezi Parkı'na gitmiş ve Gezi Parkı'nın bir bölümünün yıkılmaya başlamasının ardından, isyancılar yıkıma engel olmak için, parkta sabahlamıştır. İsyancıların bazıları çadır kurarak, bazıları da uyku tulumu ve battaniyelere sarılarak beklemiştir. Kimseye zarar vermeyen hatta kullanım haklarını korumak isteyenlerin zararsız hareketine karşı polis müdahalesinin şiddeti ve bunun basın sansürü ile örtbas edileceğinin düşünülmesi aslında bir başka ülkede daha önce verilmiş bir sınavdan ders almayarak olacaklara adeta kucak açmak olmuştur.

Aynı gün parka polis müdahale etmiştir. Bu noktadan sonra yaşananlar adeta Arendt'in de siyasal kuramda uzlaşıya varılmış bakış açısına katılarak *“şiddetin iktidarın en göze batan dışavurumundan ibaret olduğu”* düşüncesi ve Mills ve Weber'in iktidar ve egemenliğin meşru araçlarının şiddet olduğuna dair görüşte ispatlanmak istenmiştir. (Arendt, 2003, s.47-56)

Tablo 5.2 Gezi Parkı Hareketi'nde Etkiyi Tepki Olarak Gerçekleşenler-2

ETKİ TEPKİ TABLOSU: GEZİ PARKI						
Etkiyi yapan tarihi	Etkiyi yapan	Etki	Tepki tarihi	Tepki yapan	Tepki	Sonuç
31 Mayıs 2013 Cuma	Istanbul 6. İdare Mahkemesi	"Karar veren 6. İdare Mahkemesince, davacının 31/05/2013 tarihinde verdiği dilekçe üzerine oluşan yeni durumu değerlendirmek suretiyle işin gereği yeniden düşünüldü. Davanın durumu ve uyumsuzluğun niteliği gözétilmek suretiyle davalı, idarenin 1. savunması alınincaya veya bilgi ve belgeler gösterilip, yürütmenin durdurulması hakkında yeni bir karar alınincaya kadar yürütmenin durdurulması isteminin KABULÜNE, 31/05/2013 tarihinde oyçokluğuyla karar verilmiştir." ⁷	01 Haziran 2013 Cumartesi	İktidar	"İdare Mahkemesi bakıyorsunuz bir karar veriyor. 'İdarenin savunması alınincaya kadar yürütmenin durdurulması' dedi. İdare kim? Kültür Bakanlığı. İnşaat mı başladı? Şu anda ihale mi yaptık? Burada soru işaretleri doğuyor. Bu ülkede kimsenin attığı adımı bu kadar dikkatli bir kenara koyarak atması doğru değil. Hele hele yargı. Şu anda muhalefet bu tür kararın arkasında durarak, konuşuyor" ⁸	14 Haziran 2013 tarihli açıklamasında İktidar Gezi Parkı mesajı alındı, yargı kararını bekeleyeceklerini ifade etti.
01 Haziran 2013 Cumartesi	Bazı vatandaşlar	"...Sosyal medyanın da gücüyle eylemcilere yeni kuvvetler katıldı. Gece yarısı da İstanbul'un çeşitli yerlerinde 'tencere tava'lı eylemler başladı. Kimileri de ışıklarını aynı Susurluk eylemindeki gibi açıp kapayarak destek verdi." ⁹	03 Haziran 2013 Pazartesi	İktidar	"Ben tencere tava hep aynı hava. Bunları geçmişte de gördük eski alışkanlıklar bunlar. Bunlar aşılır problem değil" ¹⁰	"Antalya Finike'de Gezi Parkı odaklı gelişmeler nedeniyle tencere ve tava ile yürütü yaptıkları gerekçeyle 7 kişiye 88'er lira idari para cezası uygulandı." ¹¹
02 Haziran 2013 Pazar	İktidar	"Bu terör estirenlere destek çıkan CHP zihniyettir. Bunların meşrebinde bu var. Taksim'de 3 proje var. Doğa, tarih ve trafigin tamamen yerin altına indirilmesi. Taksim'e cami de yapacağız. Bunun iznini CHP Genel Başkanı'nda ya da bu birkaç çapulcudan alacak değilim. Bunun iznini halk sandıkta bize verdi zaten." ¹²	02 Haziran 2013 Pazar	Gezi Parkı hareketine Katılanlar	Sosyal medya üzerinden eylemciler #capulcu hashtag'i ile tweet yağdırdı. 2 Haziran 2013 günü atılan tweet sayısı 16 milyona ulaştı. ¹³	İktidar: "Şu anda Twitter denilen bir bela var, yalanın daniskası burada. Sosyal medya denilen şey aslında şu anda toplumların baş belasıdır" dedi. Twitter üzerinden av başladı. 4 Haziran 2013'te İzmir'de 38 kişi Twitter paylaşımları sebebiyle gözaltına alındı, bu hareket Twitter kullanıcılarına göz dağı olarak yorumlandı. ¹³

⁷Milliyet gazetesi, 01.06.2013. ⁸Hürriyet gazetesi, 01.06.2013. ⁹Vatan gazetesi, 02.06.2013. ¹⁰Milliyet gazetesi, 03.06.2013. ¹¹Yenişafak gazetesi, 2 Temmuz 2013. ¹²Habertürk Gazetesi, 02.06.2013. ¹³Habertürk gazetesi 30 Mayıs 2014

Arendt, çoğunluğun yasal sınırlarla sınırlandırmadığı bir yönetimde de pekâla baskı yolu ile şiddetsiz olarak isyancıların susturulmasını mümkün görmektedir. Yani şiddet ve iktidar aynı şey demek değildir. Fakat iktidar, zor, kuvvet, otorite gibi şiddette egemenliğin aracı olmaktan ibarettir. Ancak iktidarın durumunu en iyi açıklayan güç kaybetme korkusundan kaynaklı, iktidarın meşru olduğu iddia edilen aracı olarak şiddeti kullanmasıdır. Nitekim bu haliyle şiddeti ilk kullanan devlet adamı da değildir. “...iktidardaki her gerilemenin şiddete açık bir davetiye olduğunu biliyoruz ya da bilmeliyiz. Hükümetler olsun yönetilenler olsun iktidarı elinde tutup da ellerinden kaymakta olduğunu hisseden herkes, kaybettiklerinin yerine şiddeti koymanın cazibesine direnmekte zorlanmıştır.”(Arendt, 2003, s.104)

Burada üzerinde durulması gereken husus, şiddet uygulayan ya da azmettirenin amacına ulaşip ulaşmadığı konusudur. Çünkü Arendt’e göre şiddet sorunların çözümü olarak görüldükçe uygulanmaya devam edilecektir. “Şiddet, uluslararası ilişkilerde ne kadar müphem ve kesinlikten uzak bir aygıt haline geldiyse de iç siyasette saygınlığı ve cazibesi arttı.” (Arendt,2003,s.17) Ancak polis müdahalelerinde görülen şiddette tanıklık edenlerin yaşadıklarının boyutları ve anlatmaktan korkmaları önemli ve üzerinde durulması gereken noktalardır. Şiddete maruz kalan kişilerin “...Polis/devlet şiddetinin insanlar üzerinde yarattığı fiziksel ve duygusal travmalar, şikâyetçi olduklarında karşı karşıya kaldıkları yıpratıcı hukuki süreç ve politik baskıdan duydukları endişeler...” (Koloğlu D. ,Gençtürk D. Ve Diğerleri, 2015, s.21) iktidar bloğunun karşısındakilere fiziki şiddetten daha fazlasını uyguladığının da işaretidir. (Koloğlu D. ,Gençtürk D. Ve Diğerleri, 2015, s.20-21 ; Arendt, 2003, s.9-17)

Müdahalenin şiddet içermesine tepkili olan muhalif gençler internet üzerinden aldıkları haber üzerine parkta toplanmaya ve iki gün kadar park nöbetine devam etmiştir. Karar veren 6. İdare Mahkemesince, yürütmenin durdurulması hakkında yeni bir karar alınıncaya kadar yürütmenin durdurulması isteminin kabulüne karar vermesi ile iktidarın, “İdare Mahkemesi bakıyorsunuz bir karar veriyor. İdarenin savunması alınıncaya kadar yürütmenin durdurulması' dedi. İdare kim? Kültür Bakanlığı. İnşaat mı başladı? Şu anda ihale mi yaptık? Burada soru işaretleri doğuyor. Bu ülkede kimsenin attığı adımı bu kadar dikkati bir kenara koyarak atması doğru değil. Hele hele yargı. Şu anda muhalefet bu tür kararın arkasında durarak, konuşuyor”(Hürriyet,01.06.2013) ifadelerinde önceki açıklamalarının sert üslubundan geri adım atmış imajı vermeden gizli içeriği ‘iktidar benim’ olan mesaj vermektedir. Bu da aynı zamanda bir baskının işaretidir.

Tablo 5.3 Gezi Parkı Hareketi'nde Etkiye Tepki Olarak Gerçekleşenler-3

ETKİ TEPKİ TABLOSU: GEZİ PARKI						
Etki tarihi	Etkiyi yapan	Etki	Tepki tarihi	Tepkiyi yapan	Tepki	Sonuç
03 Haziran 2013 Pazartesi	Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı Ömer Çelik	"Herkesin kendi ülkesinde en geniş şekilde kendisini özgür hissetmesi gerekir. Bu çerçevede içerisinde demokratik değerlerimizle tabii seçimlerle halkın iradesiyle her şey ortaya çıkar. Ama demokrasi demek sadece seçim demek de değildir. Bütün vatandaşların büyük bir sağ duyu içerisinde hareket edeceklerini inanıyorum. Verilen bütün düşünceler okunmuştur, görülmüştür, not edilmiştir ve mesajlar da alınmıştır. Bütün vatandaşlarımıza bu vesileyle sevgilerimi sunuyorum" ve "Taksim eylemlerinden mesajlar alındı, not edildi, değerlendiriliyor" ¹⁴	03 Haziran 2013 Pazartesi	İktidar	"Ben önce sorayım siz mesajı aldınız. Bütün bu olayların mesajı bu mudur size göre. Gazetecisiniz siz hangi mesajı aldınız. Ben bakanımın hangi mesajı aldığını bilmiyorum. Ben bir başbakan, bir vatanadaş olarak bir İstanbullu olarak bu olayla ilgili olarak saf temiz, oradaki duygusal bir sosyal medyadan aldıkları bilgiler neticesinde oraya katılanları ayırırsak, bunun dışında aşırı uçların organize ettiği böyle bir eyleme maalesef katılma durumunda olanlar var. ... O alandaki	14 Haziran 2013 tarihinde İktidar açıklamada bulundu: Ben buradan tekrar açıklıyorum. Diyorum ki gençler artık burada duracağımız kadar durdunuz. Mesajlarımızı verdiniz. Eğer sizin mesajınız Taksim Gezi Parkı ise, bu mesaj alınmıştır ve değerlendirilmesi yapılmıştır." ¹⁵
03 Haziran 2013 Pazartesi	İktidar	"...Şu anda evlerimizde bizim zorla tuttuğumuz bu ülkenin en az yüzde 50'si var. Biz onlara diyoruz ki 'aman sabırlı olun' " ¹⁷	03 Haziran 2013 Pazartesi	Gezi Parkı hareketine katılanlar	Sosyal medya üzerinden eylemciler #türkiyenin %50'si etiketi ile tweetler atıp, paylaşımlarda bulundu.	
03 Haziran 2013 Pazartesi	Dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül	"...Ama demokrasi demek sadece seçim demek de değildir. Bütün vatandaşlarımızın büyük bir sağ duyu içerisinde hareket edeceklerini inanıyorum. Verilen bütün düşünceler okunmuştur, görülmüştür, not edilmiştir ve mesajlar da alınmıştır. ..." ¹⁸	03 Haziran 2013 Pazartesi	İktidar	"Demokrasi seçim midir değil midir? Demokratik parlamenter sistemlerde parlamento yolu seçimden geçer. Sandığın olmadığı bir sistem zaten demokratik değildir. Demokrasideki tavır halkın iradesinin tecellisidir. Sandıkta o irade tecelli eder. Ben tabii sayın Cumhurbaşkanı'nın nasıl bir açıklama yaptığını bilmiyorum. Bu ifadenin önünde arkasında ne var bilmiyorum. Evet yine demokrasi sandıktan geçer diyorum. Sayın Cumhurbaşkanı'nın 'mesaj alınmıştır' derken neyi kastetti ben bilemem. Ben de bu sabah basın mensuplarına sordum, 'Siz hangi mesajı aldınız' dedim, fakat basın mensupları arkadaşlar bana herhangi bir mesajı açıklayamadılar." ¹⁹	

¹⁴Radikal gazetesi, 03.06.2013 ¹⁵Milliyet gazetesi 3 Haziran 2013 ¹⁶Hürriyet gazetesi 15.06.2013 ¹⁷Milliyet gazetesi, 03.06.2013 ¹⁸Radikal gazetesi, 03.06.2013 ¹⁹Radikal gazetesi, 03.06.2013

Sosyal medyada kurulan iletişim ile bazı vatandaşlar gece yarısı da İstanbul'un çeşitli yerlerinde tencere ve tavalara vurarak ve ya ışıkları yakıp söndürerek meydana inmeyenlerde evlerinden harekete destek vermiştir. Ancak geçmişte tecrübe edilen başarısız sivil itaatsizlik eylemlerini göz önüne alarak, tehdidin boyutunun küçük olduğuna kanaat eden iktidar bloğu kendisine 'endişe yok' telkininde bulunarak, konu ile ilgili hala 'iktidar benim' mesajı veren "...tencere tava hep aynı hava. Bunları geçmişte de gördük eski alışkanlıklar bunlar. Bunlar aşılır problem değil" (Milliyet.com.tr, 03.06.2013) açıklamalarında bulunmuştur. 4 Haziran 2013'de yani açıklamasından bir gün sonra bir gazetecinin "...Özellikle sizin bu grupları tanımlarken, bu eylemleri tanımlarken bir ideolojik şey içine sokmanız ve toplumdaki hareketi küçümser tavırda olmanızın kitleleri daha fazla öfkelenirdiği ve onları daha fazla provoke ettiği yönünde yorumları var..." (Hurriyet.com.tr.04.06.2013) ifadelerine cevap vermekten kaçınmış ve gazeteciye başka sorular sorarak konu üzerine tekrar gelinmesinin de önüne geçmiştir. Yani üslubunda bir değişim olmayacağını işaretini vermiştir. Nitekim tencere – tava eylemlerinin ardından birçok vatandaşa idari para cezaları uygulanmıştır. (Hurriyet.com.tr, 02.07.2013) idari para cezaları toplumsal anlamda bazı sorunlar da ortaya çıkarmıştır. Çünkü bir tür fişlemeye dönüşerek koşullar birbirlerini şikayet etmiş ve hükümet karşıtlarının tespit edilip cezalandırılması durumu ortaya çıkmıştır.

Taksim Projesinin isyancılara destek verdiği için izninin CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nda, isyana devam eden 'çapulcular'dan almasına gerek duymadığını, Halkın bu izni sandıkta kendisine verdiğini savunan iktidarın, gerçekte uygulamalarına isyan edilse de 'Meşru iktidar' olması nedeni ile her uygulamayı yapma hakkı olduğunu dillendirmektedir. Bu durumda ortaya çıkan isyancıların 'özgürlük' ve daha katılımcı 'demokrasi' istemelerinin haklı ispatını iktidar ortaya koymaktadır. Temsili demokrasiden anlaşılan tıpkı noterden her tür yetkiye sahip vekaletname almaktır. Demokratik olduğu iddia edilen bir ülkede iktidar bloğunun, yetki kapsamını yanlış bilmesi ya da dar bularak genişletmek istemesi, demokrasiden çıkıp monarşiye geçiş olmaktadır.

"Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın Gezi Parkı isyancılarını küçümsemek ve sistem dışı göstermek amacıyla bir konuşmasında kullandığı 'çapulcu' kelimesi hızla isyancılar tarafından sahiplenilmiştir. Sözlük anlamıyla 'düzene aykırı davranışta bulunan, düzeni bozan ve başkalarının malını talan eden, yağmalayan' şeklinde bütünüyle olumsuz anlamlar taşıyan kelime isyancılar tarafından 'direnmek, hak talep etmek, iktidara kafa tutmak' anlamına gelecek şekilde olumlu bir anlama dönüştürülmüştür. Direnişin mizahıyla da karışık bir tarzda 'Everyday I'm Çapuling' sloganıyla duvar yazılarına"
(Aykaç, 2013, s.198)

da yansımıştır. Öyle ki iktidarın isyancılara yönelik 'çapulcu' ve 'twitter denilen bela' ifadelerini kullanması sosyal medya da çok ses getirmiştir (Milliyet.com.tr, 15.06.2013;

Cnnturk.com,03.06.2013 ; Haberturk.com,02.06.2013) Başta Twitter olmak üzere bütün sosyal medya mecralarında seslerini duyurmak için harekete geçen protestocuların girişimi ile '#ProvokatörTayyip' hashtag (başlığı)'i dünya TT (Trend Topic) listesinde ikinci sıraya yükselmiştir. (Gazeteciler.com, 10.06.2013)

Tablo 5.4 Gezi Parkı Hareketi'nde Etkiye Tepki Olarak Gerçekleşenler-4

ETKİ TEPKİ TABLOSU: GEZİ PARKI					
Etki tarihi	Etkiyi yapan	Etki	Tepki tarihi	Tepkiyi yapan	Sonuç
11 Haziran 2013 Salı ve 13 Haziran 2013 Perşembe	Donemin İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu ve İktidar	Dönemin İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu : "Anneler, babalar çocuklarımızın gelin alın" , İktidar ailelere seslenerek : "Son bir defa uyarıyorum. Anneler ve babalar çocuklarımıza sahip çıkın, daha fazla bekleyemeyiz" ²⁰ dedi.	14 Haziran 2013 Cuma	Harekete katılanların Anneleri	'İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu'nun geçtiğimiz günlerde yaptığı "Anneler, babalar çocuklarımızın gelin alın" açıklamasının ardından bu gece Gezi Parkı'nda ilginç bir gelişme yaşandı. 18 gündür Gezi Parkı'nı korumak için eylemde bulunan gençlerin anneleri bu akşam parka gelerek çocuklarına destek çıktılar. Gezi Parkı'nın etrafında el ele tutuşarak çember yapan yüzlerce anne, çocuklarını korumak için burada olduklarını söylediler. "Her yer anne her yer direniş", "Abdullah Cömert Çocukumuzdur" sloganları atan annelere alkışlarla destek verildi. Kol kola giren anneler AKM önünde toplanan polislerin önünden geçtikten sonra dağıldılar" ²¹
13 Haziran 2013 Perşembe	İktidar	"Şu anda çok enteresan. Aynen o Gezi Parkı çevrecilik adına, açık konuşacağım pislikten geçilmiyor. Sidik kokusundan geçilmiyor. Bir çoğu büyük abdestini oraya yapıyor. Samimi olanları kastetmiyorum. Bazı otellere gidip ihtiyaçlarını gideriyorlar. Orada her şey ücretsiz biliyorsunuz. Kaynağı enteresan. Her durum orada meşru. Bunu da güya çevrecilik adına yapıyorlar." ²¹	13 Haziran 2013 Perşembe ve 18 Eylül 2013 Çarşamba	Gezi Parkı hareketine katılanlar ve Koç Holding Konektim Kurulduğu Baskanlar	'Dünya otelcilik sektöründe en prestijli ödüllere sayılan 'Hospitality Innovation Award'a Divan Oteli layık görüldü." ²³
15 Haziran 2013 Cumartesi	İktidar ve Polis	"Yarın İstanbul mitingimiz var, Taksim Meydanı boşaldı, boşaldı, yoksa güvenlik güçleri boşaltmasını bilir" ²⁴	15 Haziran 2013 Cumartesi	Gezi Parkı hareketine katılanlar	Polis müdahalesine rağmen eylemciler parkı terk etmemekte ısrar etti ²⁵ Polis Parkı boşalttı ve parka girişleri engelledi

²⁰Hürriyet gazetesi, 14.06.2013 ²¹direnissunlugu.com, 15.06.2013 ²²Radikal gazetesi, 13.06.2013 ²³Radikal gazetesi, 13.06.2013 ²⁴Hürriyet gazetesi, 14.06.2013 ²⁵Hürriyet gazetesi, 15.06.2013 ²⁶Hürriyet gazetesi, 15.06.2013 ²⁷Hürriyet gazetesi, 18.09.2013 ²⁸Hürriyet gazetesi, 09.10.2013 ²⁹Radikal gazetesi, 15.06.2013 ³⁰webtv.hurriyet.com.tr

Hareket ilk haftasını tamamlarken gerek yurt dışından gelen tepkiler, ulusal düzeyde Gezi Parkı'ndakileri desteklemek amaçlı yapılan gösteriler, yürüyüşler, nöbetler ve yaşanan şiddet olayları, bazı idarecileri yükselen tansiyonu düşürmeye sevk etmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı'nın "*Herkesin kendi ülkesinde en geniş şekilde kendisini özgür hissetmesi gerekir. Bu çerçevede içerisinde demokrasiler dediğimizde demokrasilerle tabii ki seçimlerle halkın iradesi ile her şey ortaya çıkar. Ama demokrasi demek sadece seçim demek de değildir. Bütün vatandaşlarımızın büyük bir sağduyuyu içerisinde hareket edeceklerini inanıyorum. Verilen bütün düşünceler okunmuştur, görülmüştür, not edilmiştir ve mesajlar da alınmıştır. Bütün vatandaşlarıma bu vesile ile sevgilerimi sunuyorum*" ve onu destekleyen Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı'nın "*Taksim eylemlerinden mesajlar alındı, not edildi, değerlendiriliyor*" açıklamalarında bulunarak gerilimli ortamı yatıştırmaya çalışmışlardır. İktidarın bu açıklamalara tepkisini gösterirken, üslubunu ve duruşunu koruyarak devam ettirme yanlısı olduğu anlaşılmaktadır. "*...Ben bakanımın hangi mesajı aldığını bilmiyorum...*" açıklamasıyla tepki göstermiştir. Demokrasi yokluğunun ulaştığı nokta iktidar bloğunda da inkar edilemez hale gelmiş olmasına rağmen iktidar bloğu sadece harekete katılanlara değil kendi bünyesinde olanlara da farklı düşünceler içinde olduğu görülmüştür.

İktidar bloğu içerisinde ortaya çıkan hareket yanlısı, konuya ılımlı yaklaşmaya dair düşünceler baskılanırken, dışarıya bu imaj verilmemeye çalışılmaktadır. 'Mesajın alındı' açıklamaları ile aynı gün "*...Şu anda evlerinde bizim zorla tuttuğumuz bu ülkenin en az yüzde 50'si var. Biz onlara diyoruz ki 'aman sabırlı olun'...*" açıklaması bu durumun örneğidir. Böylece 'güçlü lider, güçlü iktidar' imajı korunmaya çalışılmıştır. Harekete katılanlarsa, Gezi Parkı isyancılarına has esprili bir dil ile yine sosyal medya üzerinden iktidarın sözlerine tepkilerini göstermiş ve sağlanmaya çalışılan imajı kaldırmak istemişlerdir. Öte yandan, 14 Haziran 2013 tarihinde iktidarın yaptığı bir başka konuşmasında "*Ben buradan tekrar açıklıyorum. Diyorum ki gençler artık burada duracağınız kadar durdunuz. Mesajlarınızı verdiniz. Eğer sizin mesajınız Taksim Gezi Parkı ise, bu mesaj alınmıştır ve değerlendirmesi yapılmıştır.*" diyerek aslında bakanının aldığı mesajı yaklaşık yirmi gün sonra kendisinin de aldığını kabul etmiştir. Fakat bu durumun geri adım atmak, zayıf düştüğü ve açık verdiği şeklinde algılanmaması için konuşmalarında tam anlamı ile uzlaşma isteği görülmemektedir.

Tablo 5.5 Gezi Parkı Hareketi'nde Etkiyi Tepki Olarak Gerçekleşenler-5

ETKİ TEPKİ TABLOSU: GEZİ PARKI						
Etki tarihi	Etkiyi yapan	Etki	Tepki tarihi	Tepkiyi yapan	Tepki	Sonuç
16 Haziran 2013 Pazar	Polis	Gezi Parkı'na müdahale ve ardından pazar günü Taksim'e çıkışları engellendi ²⁶	18 Haziran 2013 Salı	Erdem Gündüz	Erdem Gündüz isimli bir kişi, Taksim Metro çıkışında hareket etmeden ve konuşmadan beklemeye başladı. Yani "Duran Adam" eylemini başlattı. Gündüz "Her şey ortada. İnsanları Taksim'e sokmuyorlar" şeklinde açıklama yaptı. Protestoyu sosyal paylaşım sitelerinden gören vatandaşlar da gece destek için Gündüz'ün yanına gelerek hareketsizce durmaya başladı.Gündüz'ün başlattığı bu protestoya katılanların sayısı kısa sürede 300'e ulaştı. ²⁶	18 Haziran 2013 tarihinde polis önce Gündüz'ün üzerini aradı daha sonra şiddet kullanmadan meydana boşalttı. Ardından yaklaşık 100 polis Taksim meydanında beklemeye başladı. ²⁶
23 Haziran 2013 Pazar	BBC Muhabiri Selin Girit	Yorğurtçu Parkı'nda ki forumu takip eden ve orada gerçekleşenleri Twitter üzerinden aktaran Gazeteci " #Yogurtcu forumundan bir öneri: Duran adam değil, durduran adam olalım. Ekonomiye durdurulım. Tüketmeyin. Altı ay tüketmeyin. Dinleyecekler" ²⁷	23 Haziran 2013 Pazar	Dönemin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek	#İNGİLTREADINAAJANLIKİYAPMASELINGİRİT başlığıyla bir etiket açtı ve "Ekonomimizi çöktürmek için İngiltere başta olmak üzere, yurt içinden kiralanmış ajanlarla Türkiye'yi ve ekonomimizi çöktürmek istiyorlar. Tekrar hasta adam Türkiye hayali kuruyorlar. Buyrun size somut belge. Türkiye'de BBC adama yani İngiltere adama çalışan BBC muhabiri Selin Girit'in attığı tweet. Yapılan vatan hainliği karşısında tüyleriniz diken diken olacak" ²⁸	'Selin Girit burada da işini yapmaktadır. Görüldüğü, izlediğini aktarmaktadır, işini doğru ve dürüst bir şekilde yerine getirmektedir. Çünkü Selin Girit bir gazetecidir." ²⁹
23 Haziran 2013 Pazar	Dönemin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek	#İNGİLTREADINAAJANLIKİYAPMASELINGİRİT başlığıyla bir etiket açtı ²⁶	23 Haziran 2013 Pazar	Redhack Hacker grubu	"Karşı bir hamle başlatan hacker grubu #provokotormelingokcek hashtagi açarak takipçilerinden destek istedi. Gökçek'e karşı açılan hashtag kısa sürede dünya genelinde en çok konuşulan konular arasında birinci sıraya oturdu." ³⁰	#provokotormelingokcek hashtagi 15 saatten uzun süre dünya genelinde TT oldu. ³⁰

²⁶ CNNTürk, 18.06.2013 ²⁵ Akşam gazetesi, 23.06.2013 ²⁸ Milliyet gazetesi, 24.06.2013 ²⁹ BBC Türkçe, 28.06.2013 ³⁰ Radikal Gazetesi, 24.06.2013

Park'ta bulunan ‘‘yaklaşık her beş kişiden üçü (yüzde 42,8 üniversite mezunu ve yüzde 12,9 yüksek lisans/doktora öğrencisi ya da mezunu) lise sonrasında eğitimine devam etmiş.’’ (Konda, 2014) Yani her beş kişiden üçü reşit iken ayırt etme gücüne sahip kişilerin üzerine aileleri tarafından etki edilmesi telkin edilmekte ve tehdit içeren bir üslup kullanılmaktadır. İstanbul Valisinin ‘‘Anneler, babalar çocuklarınızı gelin alın’’ demekle temkinli konuşurken, iktidarın Gezi Parkı'nda bulunanlara ve ailelerine seslenerek, ‘‘Son bir defa uyarıyorum. Anneler ve babalar çocuklarınıza sahip çıkın, daha fazla bekleyemeyiz’’ demiştir. Bu üsluba tepki gecikmemiş, parktaki gençlerin anneleri de parka gelerek çocuklarına destek vermiştir. O gün sosyal medyada çocuklarını direnişe hazırlayan, anne karikatürleri ve resimleri dolaşmıştır.

Anne ve babalara seslendiği gün iktidar, bir açıklaması ile harekete katılanların tepki göstereceği bir etkide daha bulunmuştur. ‘‘Şu anda çok enteresan. Aynen o Gezi Parkı çevrecilik adına, açık konuşacağım pislikten geçilmiyor. Sidik kokusundan geçilmiyor. Bir çoğu büyük abdestini oraya yapıyor. Samimi olanları kastetmiyorum. Bazı otellere gidip ihtiyaçlarını gideriyorlar. Orada her şey ücretsiz biliyorsunuz. Kaynağı enteresan. Her durum orada meşru. Bunu da güya çevrecilik adına yapıyorlar.’’ dediği konuşmasında Park'takileri aşağılayarak ötekileştirmeye ve savunduklarından ya da taleplerinden farklı bir noktaya dikkati çekerek parkta yaşananlardan haberi olmayan ülkenin çeşitli illerinde ikamet eden diğer vatandaşlar üzerinde bir etki ve izlenim oluşturulmaya çalışılmıştır.

İsyancılar iktidarın sözlerine yine sosyal medya üzerinden tepki göstermiştir. Twitter üzerinden 13 Haziran' da ‘‘#sidikliyiz’’ hashtagi ile cevap vermişlerdir. Park yakın konumda bulunan ve Koç Grubuna ait ‘Divan Oteli’ park işgali ve polis müdahaleleri sırasında otele sığınan vatandaşlara yardımcı olmuştur. Bu nedenle hükümetin de tepkisini çekmişlerdir. Olaylar sırasında sessiz olan dönemin Koç Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Mustafa Koç, 3 ay sonra açıklamada bulunarak ‘‘Oraya gelen insanları gördünüz mü? Sizin benim gibi insanlar. Ellerinde molotof kokteyli olanlardan bahsetmiyorum. Ama hepsinin aynı kefeye konmasını kabul etmiyorum. Kusura bakmayın. 70 yaşındaki teyze de gördüm, 18 yaşında çocuk da. Bunlar mı ülkeye zarar verecek. ...’’ sözleri ile insani yardım düzeyinde destek verildiğini dile getirmiştir.

Sivil itaatsizliğin en güzel örneklerinden biri Erdem Gündüz isimli bir kişinin, Taksim Metro çıkışında hareket etmeden ve konuşmadan beklemeye başlaması olmuştur. Yani ‘‘Duran Adam’’ eylemini başlatmıştır. Gündüz'ün amacı sorulduğunda ‘‘Her şey ortada İnsanları Taksim'e sokmuyorlar’’ demiş ve Polis müdahalesine tepki gösterdiğini açıklamıştır. Gündüz'ü sosyal paylaşım sitelerinden gören vatandaşlar da gece destek için

Gündüz'ün yanına gelerek hareketsizce durmaya başlamıştır. Sivil itaatsizlik eylemine katılanların sayısı kısa sürede 300'e ulaşmıştır. Fakat bu hareket de polis müdahalesine maruz kalmıştır.

Paylaşımlara yorum yapma, duygu ve düşünceleri kolayca ifade edebilme imkânı sağlayan sosyal medyanın aynı zamanda yanlış anlaşılmalara neden olduğu ya da her paylaşım yapan üyenin kendi düşüncesine göre gerçekleri değiştirerek yayabileceği ihtimali de bu haberlere ulaşan site üyelerince kabul edildiği varsayılmaktadır. Örneğin hareketin zayıflama evresinde BBC Türkiye muhabiri Selin Girit'in Yoğurtçu Parkı'nda yapılan forumdan çıkan bir görüşü haber olarak Twitter üzerinden paylaşmasının ardından, haber Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek tarafından yanlış anlaşılmış ve Selin Girit muhbirlik yapmakla suçlanmıştır. (Milliyet.com.tr, 24.06.2013) Ancak BBC editörü yazılı açıklama ile duruma açıklık getirmiştir. (Bbc.com, 28.06.2013,)

Fakat yine de siyasilerin de sosyal medyayı aktif kullanması ve doğrudan isyancılara yönelik ifadelerde bulunmaları isyancılar ile sanal uzamda çeşitli çatışmaların çıkmasına neden olmuştur. Karşı bir hamle başlatan hacker grubu '#provokatörmelihgökcek hashtag'i açarak takipçilerinden destek istemiştir. Gökçek'e karşı açılan hashtag kısa sürede dünya genelinde en çok konuşulan konular arasında birinci sıraya oturmuştur.

Tablodan anlaşıldığı üzere hareket etki tepki ekseninde olmak üzere hem fiziki hem de psikolojik şiddetin yaşanmasına sahne olmuştur. Şiddet, elbette sadece iktidar bloğu tarafından uygulanmamıştır. Ancak yaşananlarda oldukça büyük paya sahiptir. Aşağıda yer alan Hareketin başlangıcından zayıflama evresine girmesine kadar (27 Mayıs- 1 Temmuz 2013) gerçekleşen etki-tepki ekseninde değerlendirilen olaylar sırasında, vatandaşların giderek hükümet yanlıları ve muhalifler olarak kutuplaşmasında, hareketin tansiyonunun yükselmesinde kimlerin ne oranda pay sahibi olduğu konusu somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla yukarıdaki Tablo 5.3.3.'de yer alan etki ve tepki yapanların sütunları sayısallaştırılmıştır. Etki olarak ele alınanlar, harekete katılanlarca karşılık verilen söz, davranış ve uygulamalardır. Yani etkininin göstergesi hareketi gerçekleştiren vatandaşların etki edenlere karşı cevap niteliğinde olan, sonucunda tepki doğuran söz ve yaklaşımlardır. Etki ve Tepki konusundaki söz, davranış ve uygulamalar yine kaynakları Tablo 5.3.3.'ün son sütununda gösterildiği üzere, 27 Mayıs-1 Temmuz 2013 tarihleri arasındaki güncel gazete haberleri üzerinden ele alınmıştır. Haberlerin kronolojik olarak gerçekleşmesi neden- sonuç olarak önce ve sonra gerçekleşmeleri neyin etki olarak, neyin tepki olarak ele alındığını açıklamaktadır.

Tablolara göre iktidar ve Polis en fazla etkide bulunanlar olmuştur. Ancak Polisin de yine iktidar tarafından görevlendirildiği, dolayısı ile ikisinin birlikte yaptığı etkinin tek bir kalem olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bu durumda oluşan etkilerin neredeyse yarısı bu kanallardan Gezi Parkı hareketini etkilemişlerdir. Onları yine dönemin Cumhurbaşkanı olan Abdullah Gül ve Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek'in takip ettiği görülmektedir. Onlarda birlikte ele alındığında yönetim kadrolarının hareketin çoğunlukla ivmelenmesi yönünde etkilemişler ve yönlendirmişlerdir.

Harekete katılanlar aslında 'gezi ruhu' olarak özetlenen motivasyon ile destek vermiştir. Fakat Polis müdahalesi, harekete destek olmak isteyenleri tetiklerken, aynı zamanda yaşanan şiddet yüzünden de yıpratmıştır. Hareket, Arendt'in ifadesine uygun şekilde "*dünyayı, sistemi değil sadece kişileri değiştirebil(miş)ir*" (Arendt, 2003, s.33)

SONUÇ

2008 Neo-liberalizmin krizinin öncesi ve sonrasında ortaya çıkan toplumsal hareketlerin en temel noktası ‘tepki göstermek’ adına gerçekleşmiş olmalarıdır. İnsanları tepki göstermeye kadar getiren ise uzun yılların birikimidir. İçten içe büyüyen tepkiler sosyal patlamalar ile açığa çıkmaktadır. Bu patlamalar ile halk, aslında sesini ulusal ve uluslararası her mecrada duyurmaya çalışmaktadır. Bu nedenle aslında toplumsal hareketler, yaşadıkları ülkelerin demokrasi sınavlarıdır. Çalışmada daha önce de söz edildiği üzere, sistem içerisinde yaşanan sorunların ortaya konulması ile demokrasinin ve toplumsal alanda yaşanan tikanlıkların aşılmasında oldukça önemlidir. Vatandaşların sağlıklı, huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşamalarını sağlamak da devlet ve ona bağlı kurum ve kuruluşların görevidir. Çalışmada görüldüğü üzere, yeni kentsel toplumsal hareketler, sistem içerisinde yaşanan bazı durumlardan ve uygulamalardan rahatsızlık duyan her dünya görüşünden insanın katılımıyla ortaya çıkan, sosyal medyanın aktif kullanıldığı, kamusal alanlarda ve uluslararası ölçekte gerçekleşen, hak ve demokrasi talebindeki hareketlerdir. Hareketlerin amaçları ve talepleri arasında sistemin tamamen değişmesi, hükümetin devrilmesi bulunmamaktadır. Duydukları rahatsızlıkları ortaya koyarken beklentileri muhatap alınmaları ve rahatsızlıklarının giderilerek daha demokratik bir zeminin oluşturulmasıdır. Görüldüğü üzere 2008 sonrasında neo-liberalizmin krizi ile ortaya çıkan ve küresel boyutlara ulaşarak birbirlerini etkileyebilen kentsel toplumsal hareketler önemini korumaktadır. Kentte yaşayanların toplanma ve sosyalleşme alanlarının eylemlerin sıfır noktası olması halen işlevselliğini koruduğunun ve kamusal alanların korunması gerektiğinin bir göstergesidir. Hareketlerin sonunda yaşanan değişimler yeni kentsel toplumsal hareketlerinin günümüzde de etkili olduğunun göstergesidir. Podemos’un İspanya’daki genel ve yerel seçimlerde aldığı oy oranları, Gezi Parkı hareketinin sonunda kışla, cami ya da AVM inşa edilememesi değişimler yaşanmasında halk hareketlerinin hala etkisinin olduğunu göstermektedir.

Öte yandan Los Indignados, Occupy Wallstreet, Yo Soy 132 ve Gezi Parkı eylemlerinin yayılma alanları uluslararasına ulaşacak kadar geniş olsa da elde ettikleri sonuçlar yerel nitelikte ve dar kapsamlı kaldığı göze çarpmıştır. Evrensel nitelikli hedeflere sahip, demokrasi ve kent hakkı talep edilen eylemlerin sonunda köklü değişimler yaşanmamıştır. Bu nedenle yeni kentsel toplumsal hareketlerin, örgütlü yapılanmaya, kurumsallaşmaya yönelmeleri gerekmektedir. ‘Kendiliğindenlik’ özelliğiyle YTH, örgütlü yapılanma ve kurumsallaşmanın gerçekleşmemesi sadece kısa vadeli ve bölgesel çözümlere ulaşılmasını

sağlamıştır. Los Indignados hareketi, Podemos partisini kurarak örgütlü mücadeleye taşınmış, İspanya parlamentosuna girmiştir. YTH için bu anlamda örnek ve ilk olma özelliği taşımaktadır.

Yerel yöneticilerden mevcut hükümetteki yöneticilere kadar söylemlerin hareketin seyrini etkilemiş ve süresini uzatarak toplumsal gerilimi tırmandırdığı gözlenmiştir. Böylece burjuva partisi işçi partisine, ‘Geziciler’ ise içlerindeki tüm renkleri, kimlikleriyle, bugüne kadar kapsayıcılığı en geniş, ilk defa ulusal çapta yapılan ve örgütsüz olarak gerçekleştirdikleri hareketleri ile başta azınlık, elitist sınıf yakıştırmaları olmak üzere şımarıklara ve çapulculara dönüştürülmüştür. Maruz kalınan şiddet iktidar bloğunun ve provokatörlerin etkisinde şekillenerek psikolojik, hukuki ve fiziksel şiddet olarak harekete tesir etmiştir. Koç ailesinin bir ferdi ile asgari ücretle çalışan işçi, olayların kültürel boyut ile ele alınması halinde yan yana gelebileceği görülmüş ve mevcut hükümetin politika ve uygulamalarına karşı sınıflar arası ittifak söz konusu olmuştur. Bu süreçte toplum, iktidar yanlıları ve ‘Geziciler’ arasında kutuplaştırılmıştır. Böylece şiddetin, hareketi yatıştırmak yerine onu körükleyen bir unsur olduğu görülmektedir.

Sert yaklaşımlar şiddeti doğururken, makul ve uzlaşmacı yaklaşımlar hareketin sivil itaatsizlik özelliğini devam ettirmesini sağlamaktadır. İncelenen örneklerden de görüldüğü üzere sadece eylemci tarafından tetiklenen sert yaklaşımlar ve provokatörlerin neden olduğu şiddet değil, yönetim düzeyinde bulunan kurum ve birimlerin de provokatör olmayan eylemcilere gösterdiği şiddet de yeni kentsel toplumsal hareketlerin yaratacağı pozitif etki ve kamusal yarara gölge düşürebilmeye ve yeni kentsel toplumsal hareketlerin sivil itaatsizlik özelliğini yitirmesine neden olabilmektedir.

Gezi Parkı hareketinin dünyadaki toplumsal hareketler arasındaki konumunun belirlenmesi için oluşturulan tabloda görülmüştür ki içerisinde yaşanan şiddet olayları hareketi sivil itaatsizlik olmaktan çıkarmıştır. Kamusal yaşamı, özgürlüklerin ve hakların hayata geçirildiği kamusal alanlarda sürdürme idealini gerçekleştirmek adına yapılan sivil itaatsizlik eylemlerinin dünya örnekleri incelendiğinde, Gezi Parkı hareketinin özelliklerinin (Tablo 4.1’de özellikler başlığı altında belirtilen) çok daha kapsayıcı nitelikler taşıdığını ve talepleri ve motivasyonu açısından değerlendirildiğinde de diğer eylemlere içeriği örnek olacak özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Ancak şiddet kavramı ile sivil itaatsizlik kavramı özleri itibarıyla zıt kavramlardır ve bir eylemin sivil itaatsizlik olabilmesi için şiddeti barındırmaması gerekmektedir. Burada şiddetin yönü elbette önemlidir. Kolluk kuvvetleri tarafından uygulanmış şiddet davranışları olsa dahi eylemci kaçınmalıdır. Ancak Gezi Parkı hareketinde provokatörlerce zaman zaman polise taş atılmış, araçlar yakılmış ve çevreye zarar

verilmiştir. Öte yandan ‘duran adam’, duvar yazıları, park nöbeti, polisin karşısında gitar çalma gibi eylemler tek başlarına ele alındığında sivil itaatsizlik unsurlarını taşımaktadırlar. Bütün olarak ele alındığında şiddet unsurunun devreye girmesinden ötürü hareketin sivil itaatsizlik niteliğini kaybettiği gözlenmektedir.

Kamu Yönetiminde merkezden yönetimin sakıncaları arasında halkın yönetime katılmasını zorlaştırması, merkezi yönetimin halkın ihtiyaç ve sorunlarından habersiz kalması sorunu sosyal medya sayesinde artık geride kalmıştır. Sosyal medya sayesinde iktidar/hükümet yerelden soyutlanma-uzaklaşma, yerelin taleplerini öğrenememe gibi sorunları artık geride bırakmıştır. Artık vatandaş uygulamalardan yana memnuniyet ve şikâyetlerini doğrudan hükümete, yönetim kadrolarına ve siyasi parti temsilcilerine iletebilmektedir. Gezi Parkı hareketinde görüldüğü üzere eylemciler, hükümet ve siyasi partiler tarafından yapılan açıklamalara bireysel kanallardan sosyal medya üzerinden tepki gösterebilmişlerdir. Gelişen teknolojiler ile dünyanın öbür ucundaki bir insanla iletişim kurabilen vatandaşlar, ülkelerindeki iktidara da seslerini duyurmakta zorlanmamaktadır. Sonunda uygulamalardan rahatsızlık duyan muhalifler, sosyal medya platformlarında yürütülen tartışmalar sırasında toplanma kararı alınması ile slaktivizmden kurtulup seslerini duyurma, tartışmaları gerçeğe aktarma isteği ile meydanlara çıkmaktadır. Böylece Sosyal medyanın kentsel ve toplumsal hareketlerde, eylemciler arasında haberleşme aracı olduğu kadar eylemciler ile yöneticiler arasında da tartışma zemini olma rolünü üstlenmiştir. Gezi Parkı hareketinde sosyal medyanın üstlendiği rol sayesinde, kanaat ve görüşler coğrafi şartlardan bağımsız olarak ortaya konularak karşıt ve yakın görüşler ile bir zeminde buluşabildiği görülmüştür. Yaşanan değişimlerin sonucunda ‘Kapitalist sistemi kendi içerisinde dönüştürme’ eğilimine giren bireyler bunu son dönem kentsel hareketlerle yapmaya çalışmaktadır. Çalışma içerisinde görülmüştür ki, gerek ülkemizde gerek dünyada demokrasi algısı veya demokrasiden beklenenler değişmekte, artmaktadır. Demokrasi ve yönetim alanında yaşanması beklenen değişimler açısından bakıldığında sadece başlangıç niteliğindedir. Aynı zamanda yönetilenlerin yaşadığı bilişsel değişimlerin de sonucudur. Sosyal medyanın kentsel hareketler içerisindeki rolü en belirgin olarak örgütlenme ve haberleşme olarak görülse de aslında soyut mekânları somutlaştırırken demokrasi algısının da gelişmesini sağlamaktadır. Bu nedenle yeni kentsel toplumsal hareketler, nasıl bir demokrasi türüne ihtiyaç duyulduğuna yönelik araştırmaların yapılmasına katkı sağlayacaktır.

Toplumsal hareketlerde geçmişte görülen savaşımalar ile haklar ve kazanımlar elde edilmiştir. Ancak bedelleri ağır olmuştur. Tekrar tekrar aynı acıların yaşanmaması için yeni kentsel toplumsal hareketler aracılığında oluşturulması beklenen etkin bir yöneten-yönetilen

iletişim platformudur. Sert üslup ve şiddet uygulamalarından kaçınılarak, toplumsal hareketlerin talepleri ile sağlanabilecek olumlu gelişmeler göz önüne alınmalı ve toplumsal hareketlerden doğan talepleri bünyesine kolaylıkla alarak şekillenen, işler bir sistem ile gelişme daha sürdürülebilir olabilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

- Altunel, M., “Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi”, TBB Dergisi, Sayı: 93, 2011, s.448- 453
- Arendt H., Şiddet Üzerine, İletişim Yayınları, Çev: Bülent Peker, 2. Baskı, İstanbul, 2003.
- Arendt H., ve diğerleri , Kamu Vicdanına Çağrı- Sivil İtaatsizlik, Der. Ve Çev.: Yakup Coşar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2013.
- Ayhan , A., ve Çakmak, F., “Demokratik bir çıkış yolu olarak Sivil İtaatsizlik için Şiddet olgusu ve Hukuksuzluk Paradoksu” ,E-Journal of Intermedia, ISSN: 2149-3669, Fall- Decembre 2(2),2015, s.305 - 319
- Aykaç Ş., “Gramsci'nin Sovversivo'sundan Çapuling'e Bir ‘Gezi Direnişi’ Analizi Denemesi” , Marx21 yayınları, İstanbul, 2013, s.195-2016.
- Aydoğdu, N., Düzce Üniversitesi, Gölyaka Meslek Yüksekokulu I. Ulusal Toplumsal ve Kurumsal Çatışmalar/Çözümler Kongresi 8-9-10 Ekim- Bildiriler Kitabı, Bizim Dijital Matbaacılık, Ankara, s.432-443, 2015.
- Balibar E., “Bir Zulüm Topografyasının Anahatları: Küresel Şiddet Çağında Yurttaşlık ve Sivillik”, Toplum ve Bilim Dergisi, Çev.: M. Mutman / M. Yeğenoğlu, , No:87, (2000-2001), s.28-43.
- Bayhan, V., “Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi”, Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, 2014
- Bogdanor V., Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2003.
- Candan K. ve Bilgin M., “Sivil İtaatsizlik”, Yasama Dergisi,Cilt: Eylül-Ekim-Kasım-Aralık , No. 19, (2011), s.57-93
- Çetinkaya, Y.D., “Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler”, Toplumsal Hareketler-Tarih, Teori ve Deneyim, (der.) Çetinkaya Y.D., s.15-61, İletişim yayınları, İstanbul, 2008.
- Coşkun, M.K., “Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye'de Toplumsal Hareketler”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:61, No.1, (2006), s.67-102
- Coşkun(a) M.K., Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler, Dipnot yayınları, Ankara, 2007.

- Dirlik, A., “Pasifik Perspektifinde Toplumsal Hareketler: Çağdaş Radikal Siyasetin Soyağacı Üzerine Düşünceler”, Toplumsal Hareketler- Tarih, Teori ve Deneyim, (der.) Çetinkaya Y.D., İletişim yayınları, s.65-83 , İstanbul, 2008.
- Giddens, A., Sosyoloji, (Haz.) Özel, H., Güzel, C., Araç yayınları, Ankara, 2000.
- Habermas J., Kamusalın Yapısal Dönüşümü, Çev: Tanıl Bora- Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Habermas J., Sivil İtaatsizlik, (çev.) Ökçesiz H., Afa Yayınları, İstanbul, 1995
- Hardt, M. ve Negri, A., Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi, Çev.: B. Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, (2004) İstanbul.
- Kocadaş B., Gençlik ve Şiddet: Toplumsal Alanda Şiddetin Yükselişi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 394, Araştırma- İnceleme Dizisi: 78, Ankara, 2010.
- Koloğlu D. ,Gençtürk D. Ve Diğerleri, Polis Destan Yazdı- Gezi’den Şiddet Tanıklıkları, (der.) Koloğlu D. ,Gençtürk D. Kazaz G., Mavituna H. İ., Şen S. ,İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- Mart-i-Puig, S., “The ‘Indignados’: New Spanish Social Movement Against the Crisis”, The Occupy Handbook, (Ed.)Jabet Bryne, Back Bay Bokss , New York, Pp.209-217, 2011.
- Neuman, W.C., Toplumsal Araştırma Yöntemleri- Nitel ve Nicel Yaklaşımlar, Cilt:1, Yayın odası, Ankara, 2014
- Pena-Lopez, I., ve Congosto, M., “Spanish Indignados and The Evolution of 15M: Towards Networked Para-Institutions”, Big Data- Challanges and Opportunities, Proceedings of the 9th International Conference on Internet, Law & Politics Universitat Oberta de Catalunya 25-26 June 2012, UOC-Huygens Editorial, Barcelona ,2013.
- Petras J. ve Veltmeyer H., Latin Amerika’da Devlet İktidarı ve Toplumsal Hareketler, Çev. A. E. Demirhan, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Rawls, J., “Sivil İtaatsizliğin Tanımı ve Haklılığı”, Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik (Çev. Yakup Coşar), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001.
- Şendeniz, Ö., “Toplumsal Hareketler Repertuarı Merkezinde Kayma”, Uluslararası İşçi ve İletişim Konferansı- 3-4 Mayıs, Ankara, 2013.
- Tatar, T., “Yeni Toplumsal Hareketler ve Küresel Projeler”, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt:5, Sayı:57, Eylül 2013, s.10-19
- Thoreau H.D., Sivil İtaatsizlik, Kafekültür Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Tilly, C., Toplumsal Hareketler- 1768-2004, (Çev.) Düz, O., Babil Yayınları, İstanbul, 2004.
- Türkoğlu, O., Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi- İdeolojiler ve Köylü Hareketleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 858 Kültür Eserleri Dizisi:106, Ankara, 1988.

- Uysal, A., “Toplumsal Hareketler İçin Kaynak Yaratma ve Kullanma Stratejileri”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:10,Sayı:2, Aralık 2009, s.217-238
- Ünsal A., “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, Cogito, Yapı Kredi Yayınları, Sayı:6-7 (Kış-Bahar), 1996, s.29-37.
- Yücel, N., Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Mısır Ayaklanması ve Stratejik Çalışma Analizi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2014
- Zizek, S., Dünyadaki İsyanların Anlamı, Gezi Direnişi Broşürleri, (Çev.) O. Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2013

İnternet Kaynakları

- Abdullahayan.wordpress.com, 25.06.2013, <https://abdullahayan.wordpress.com/2013/07/16/ispanya-ofkelileri-ve-wall-street-igalcileri-uzerinden-kent-isyenlarina-bakis-25-6-2013-abdullah-ayan/> (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Aksam.com.tr, 13.05.2013, <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/ispanyanin-ofkelileri-iki-yil-sonra-meydanlara-dondu/haber-205267> , (erişim tarihi: 03.04.2015)
- Aydinlikgazete.com, 29.11.2014, <http://www.aydinlikgazete.com/kararsizlarin-karariligi-iii-indignadoslar-podemos-olunca-makale,57545.html> (erişim tarihi: 14.11.2015)
- Bbc.com, 28.06.2013, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/06/130628_nisancioglu_blog_selingirit , (erişim tarihi: 20.07.2015)
- Bianet.org, 14.10.2011, <https://bianet.org/biamag/dunya/133428-ispanya-dan-birlikte-igal-et-eylemine-cagri> (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Bianet.org, 17.10.2011, <http://bianet.org/bianet/dunya/133474-wall-street-igali-nin-muazzam-basarisi> (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Bilimsol.org, 01.02.2014, <http://bilimsol.org/bilimsol/blog/kenar-notlari/gezi-direnisi-ve-muzmin-orta-sinif-sorunu> (erişim tarihi: 19.11.2014)
- Blog.radikal.com.tr, 07.11.2014, <http://blog.radikal.com.tr/dunya/ispanyanin-gezcileri-podemos-yapabiliriz-partisi-iktidara-cok-yakin-78386> (erişim tarihi: 19.11.2014)
- Blog.radikal.com.tr, 13.06.2013, <http://blog.radikal.com.tr/gezi-parki-direnisi/erdoganin-gerginlikten-muradi-ne-25089> , (erişim tarihi: 19.11.2014)
- Cihan.com.tr, 05.02.2016, <https://www.cihan.com.tr/tr/ispanya-podemos-iran-podemos-iran-ispanya-hukumeti-pablo-iglesias-2004821.htm> , (erişim tarihi: 03.03.2016)

- Cnnturk.com, 18.09.2012,
<http://www.cnnturk.com/2012/dunya/09/18/wall.streetin.yildonumunde.181.gozalti/677145.0/index.html> (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Cnnturk.com,20.11.2011,
<http://www.cnnturk.com/2011/dunya/11/20/ispanyada.secimin.galibi.halk.partisi/637476.0/>
 (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Cnnturk.com,03.06.2013,
<http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/06/03/basbakan.evlerinde.zorla.tuttugumuz.yuzde.5.0.var/710432.0/> , (erişim tarihi: 20.11.2013)
- Dunya48.com, 15.12.2011 , <http://www.dunya48.com/noyan-umruk/7344-noyan-umruk-los-indignados-ofkeliler> (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Durgan A.ve Sans J., “Kimse Bizi Temsil Etmiyor”: İspanya’da 15 Mayıs Hareketi, Çev. Nesrin Yumak, Marx-21.net, http://marx-21.net/?page_id=360 ,2012 (erişim tarihi: 03.03.2016)
- Ekonomi.haber7.com, 24.11.2014, <http://ekonomi.haber7.com/dunya-ekonomisi/haber/1235006-ispanyada-ofkeliler-sokaga-dokuldu> (erişim tarihi: 03.04.2015)
- Evrensel.net, 26.06.2012, <http://www.evrensel.net/haber/31563/132nci-benim-hayir-benim>
 (erişim tarihi:13.02.2016)
- Gazeteciler.com, 10.06.2013, <http://www.gazeteciler.com/gundem/provokatortayyip-dunya-tt-listesinde-67225h.html> (erişim tarihi: 22.07.2015)
- Haberturk.com, 01.06.2014 , <http://www.haberturk.com/yasam/haber/953184-gezi-analizi>
 (erişim tarihi: 22.07.2015)
- Haberturk.com, 02.06.2013, <http://www.haberturk.com/gundem/haber/849452-taksime-cami-de-yapacagiz-chpye-ve-birkac-capulcuya-soracak-degiliz> , (erişim tarihi: 20.11.2014)
- Haber7.com, 17.11.2014, <http://www.haber7.com/guncel/haber/1224309-ispanyada-podemos-siyasi-yapilanmasini-tamamladi> (erişim tarihi: 15.12.2014)
- Hurriyet.com.tr, 02.07.2013, <http://www.hurriyet.com.tr/tencere-tava-eylemine-para-cezasi-23633357> , (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Hurriyet.com.tr, 29.04.2013, <http://www.hurriyet.com.tr/topcu-kislasi-avm-olacak-23161675> ,
 (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Hurriyet.com.tr, 17.10.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/19003916.asp> (erişim tarihi: 25.11.2015)
- Hurriyet.com.tr, 31.05.2013 <http://www.hurriyet.com.tr/planet/23410185.asp> (erişim tarihi: 27.07.2015)

- Hurriyet.com.tr , 01.06.2013, <http://www.hurriyet.com.tr/mahkemenin-gezi-kararinda-soru-isaretleri-var-23415623> , (erişim tarihi: 03.03.2016)
- Hurriyet.com.tr , 04.06.2013, <http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-yuzde-50-yi-evinde-zor-tutuyorum-23429709> , (erişim tarihi: 22.07.2015)
- Hurriyet.com.tr, 05.06.2013, <http://www.hurriyet.com.tr/tweet-atanlara-isyana-tesvik-gozaltisi-23438875> ,(erişim tarihi: 15.12.2014)
- Hurriyet.com.tr, 20.12.2015, <http://www.hurriyet.com.tr/ispanyada-muhafazakarlar-meclis-cogunlugunu-yitirdi-40029603> (erişim tarihi:05.01.2016)
- İnovatifhaber.com, 13.06.2013, <http://www.inovatifhaber.com/haber/wall-street--ve-occupy-igal-et-hareketinden-cikarilacak-dersler-abdullah-ayan-yazdi-6278.html> (erişim tarihi: 03.04.2015)
- Konda, Gezi Raporu- Toplumun ‘Gezi Parkı Olayları’ algısı: Gezi Parkındakiler kimlerdi?, 5 Haziran 2014, http://konda.com.tr/tr/raporlar/KONDA_GeziRaporu2014.pdf (erişim tarihi: 03.04.2015)
- Mexico.cnn.com, 11.06.2012, <http://mexico.cnn.com/nacional/2012/06/11/jovenes-rompen-con-yosoy132-y-forman-el-grupo-generacionmx> , (erişim tarihi: 05.03.2016)
- Mexico.cnn.com, 04.06.2012, <http://mexico.cnn.com/nacional/2012/06/04/atenco-el-temaque-encendio-a-la-ibero-y-origino-yosoy132> , (erişim tarihi: 05.03.2016)
- Milliyet.com.tr, 02.06.2013, <http://www.milliyet.com.tr/erdogan-bas-belasi-twitter/siyaset/detay/1717630/default.htm> , (erişim tarihi: 03.06.2013)
- Milliyet.com.tr,03.06.2013, <http://www.milliyet.com.tr/basbakan-4-gun-yok/siyaset/detay/1717873/default.htm> ,(erişim tarihi: 03.06.2013)
- Milliyet.com.tr, 04.06.2013, <http://www.milliyet.com.tr/tam-400-protesto-640-bin/gundem/detay/1718296/default.htm> (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Milliyet.com.tr, 15.06.2013, <http://www.milliyet.com.tr/erdogan-ak-parti-nin-ankara/siyaset/detay/1723383/default.htm> , (erişim tarihi: 20.11.2013)
- Milliyet.com.tr, 23.06.2013, <http://www.milliyet.com.tr/2-5-milyon-insan-79-ilde-sokaga/gundem/detay/1726600/default.htm> (erişim tarihi: 14.11.2013)
- Milliyet.com.tr, 24.06.2013, <http://www.milliyet.com.tr/gokcek-ten-selin-girit-e-buyuk/gundem/detay/1726762/default.htm>(erişim tarihi: 20.07.2015)
- Milliyet.com.tr, 30.06.2013, <http://www.milliyet.com.tr/-hayat-denen-olay-bizim-icin-bir/pazar/haberdetay/30.06.2013/1729806/default.htm> (erişim tarihi: 14.11.2013)
- M.turkishny.com, 15.11.2014, <http://m.turkishny.com/news/igal-hareketi-bill-clintondan-destek-buldu> (erişim tarihi: 15.11.2014)

Politica.elpais.com, 01.11.2014,

http://politica.elpais.com/politica/2014/11/01/actualidad/1414865510_731502.html ,

(erişim tarihi: 05.01.2016)

Radikal.com.tr, 24.05.2011, [http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ahmet-insel/haksizliklari-](http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ahmet-insel/haksizliklari-kabul-etmeyin-baskaldirin-1050301/)

[kabul-etmeyin-baskaldirin-1050301/](http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ahmet-insel/haksizliklari-kabul-etmeyin-baskaldirin-1050301/) , (erişim tarihi:15.03.2016)

Rios, S., 16.05.2011,

<http://www.20minutos.es/noticia/1051617/0/reacciones/partidos/manifestaciones/> , (erişim

tarihi: 03.03.2016)

Sendika9.org, 17.07.2012, [http://sendika9.org/2012/07/kent-hakki-yeniden-hayat-bulurken-](http://sendika9.org/2012/07/kent-hakki-yeniden-hayat-bulurken-cihan-uzuncarsili-baysal-egitim-bilim-toplum/)

[cihan-uzuncarsili-baysal-egitim-bilim-toplum/](http://sendika9.org/2012/07/kent-hakki-yeniden-hayat-bulurken-cihan-uzuncarsili-baysal-egitim-bilim-toplum/) (erişim tarihi: 15.11.2014)

Sosyosoy132.wordpress.com, 15.03.2016, <https://sosyosoy132.wordpress.com/about/> ,

(erişim tarihi: 15.03.2016)

Sabah.com.tr, 04.06.2013, [http://www.sabah.com.tr/gundem/2013/06/04/iste-taksim-](http://www.sabah.com.tr/gundem/2013/06/04/iste-taksim-olaylarindaki-ajanprovokatorler)

[olaylarindaki-ajanprovokatorler](http://www.sabah.com.tr/gundem/2013/06/04/iste-taksim-olaylarindaki-ajanprovokatorler) , (erişim tarihi:03.03.2016)

Teknoyo.com, 05.02.2016, <http://teknoyo.com/facebook-2030-kullanici-sayisi/> , (erişim

tarihi: 05.03.2016)

T.C. Dışişleri Bakanlığı, 13.02.2016, <http://www.mfa.gov.tr/meksika-siyasi-gorunumu.tr.mfa>

(erişim tarihi: 13.02.2016)

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Necibe AYDOĞDU
Doğum Tarihi ve Yeri : 08.07.1987- Antalya

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Antalya Lisesi, 2004
Lisans Diploması : Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Isparta, 2009
Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Bölümü, Antalya, 2016
Tez Konusu : Yeni Kentsel Toplumsal Hareketler ve Şiddet
Yabancı Dil : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler:

- Aydoğdu, N., “Kentsel Hareketlerde Sosyal Medyanın Rolü: Gezi Parkı Örneği”, 1. Ulusal Toplumsal ve Kurumsal Çatışmalar/Çözümler Kongresi 8-9-10 Ekim, Düzce, (2015), s. 431-443.

İş Denevimi

Projeler :

- “Turizm Kentlerinde Ekonomik Aynılaşma- Farklılaşma: Antalya Örneği”, TÜBİTAK 112k443 Projesi, Yönetici: Doç. Dr. Hilal ERKUŞ ÖZTÜRK.

Çalıştığı Kurumlar :

- Türk Telekom A.Ő. – Sipariş Yönetimi Ve Müşteri İlişkileri Uzman. Yardımcısı (Nisan-Eylül 2012)
- Rufepa Tarım Sera Teknolojileri ve Hizmetleri Ltd. Őti. - Türkiye İdare Müdürü (Kasım-Nisan 2013)

E-Posta : necibe_uysal@hotmail.com